

DR. MÉHES TAMÁS

AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV

I. rész: Első Könyv – Bevezető rendelkezések

Több, mint tizenöt évnyi tudományos és kodifikációs munka eredményeképpen 2014. március 15-én lép hatályba az 2013. évi V. törvény az új Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: új Ptk., törvény, kódex). Az új Ptk. megalkotásának indokai között kutatva úgy vélem jelen tananyag keretei között elég csak az alkotmányos rendszerváltástól számított elmúlt huszonkét esztendő társadalmi, gazdasági változásaira utalni. A jogalkotó meglátása szerint az elmúlt két évtizedben bekövetkezett változások tehát egyértelművé tették, hogy új, komplex, kódex jellegű újraszabályozásra érett a polgári jogi jogterület.

A változás eredményeképpen létrejött kódex csaknem 1600 szakaszban megközelítőleg 15.000 normát (bekezdések és bekezdéseken belül elhelyezkedő magatartásszabályok összességét tekintve) foglal össze. E terjedelmi bővülés oka részben a törvény szerkesztésének egyediségében, részben pedig a családjogi és társasági jogi jogterület új Ptk.-ba történő beillesztésével magyarázható. Mind a családjog, mind pedig a társasági jog anyagi jogi szabályai önálló könyvben nyertek elhelyezést (harmadik könyv, harmadik rész: gazdasági társaságok, negyedik könyv: családjog).

Mindezen reform jellegű változás ellenére is megállapítható, hogy a törvény mintegy hetven százalékban a korábbi szabályozás – és a sok-sok módosítás – eredményeképpen kialakult normarendszert vette át, köszönhetően annak a Kodifikációs Bizottság által követett elvnek, amely szerint: ahol társadalmi szükséglet nem „kényszeríti ki” a változtatást, ott a Bizottság l’art pour l’art változtatást nem erőltet.

Az új Ptk. „vezér eszméje” – az új Ptk. miniszteri biztosa (Dr. Székely László) szerint - a szabadság (egyén, autonómia) és a felelősség. Célul tűzték ki, hogy visszaszerezzék a törvénnyel a magánjog hagyományos intézményrendszerének lényegi tartalmát.

Az új Ptk. bevezető rendelkezéseit az első könyv tartalmazza, amely az alapelvek sorra vételén túl rögzíti a törvény szabályozási területét. Rendszerezett alapelvek összességüként is felfogható a bevezető rendelkezések könyv, ugyanakkor az alapelveken túl néhány – a kódex egészére kiemelt jelentőséggel bíró – konkrét normát is összefoglal első szakaszaiban.

Az alapelvek tehát nemcsak a törvény egészének „eszmei alapját” határozzák meg, hanem a bíróság számára mérlegelést engedő kérdések megítélését is segítik, támogatva

az ítélkezési gyakorlatot, illetve az alapelvek tartópilléreire nyugvó „jogfejlesztő értelmezés legjelentősebb eszközeiként” is funkcionálnak.

Az új Ptk. az alapelvek számát csökkentette és csak azokat hagyta meg, amelyek a kódex egészére képesek iránymutatást adni. Az új Ptk. nem szól a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményéről, és nem tekinti általános követelménynek az együttműködés elvét sem. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy ne ismerné az együttműködés alapelvét, hiszen a szerződéses viszonyokban, mint szerződési alapelvet rögzíti. A jogalkotó tehát „letisztította” az alapelvek körét és a fentiekkel összhangban azokkal az alapelvekkel építi fel a bevezető rendelkezéseket, amelyek a törvény egészére alkalmazandóak.

Az Alaptörvény rendelkezéseire figyelemmel hallgat az új Ptk. a tulajdon védelmének elvéről, valamint a személy védelmének elvéről, különös tekintettel annak alkotmányos alapelv jellegére. A jogalkotó tehát arra az álláspontra helyezkedett, hogy alapelvi tételek megisméltése a fentiek vonatkozásában nem indokolt, az viszont igen, hogy a törvény konkrét részletszabályai rendezzék a tulajdon, illetve a személyiségi jogok védelmének kérdéseit.

Az új Ptk. által rögzített négy alapelv a következő: értelmezési alapelv (1:2. §), jóhiszeműség és tisztesség elve (1:3. §), elvárható magatartás elve (1:4. §), joggal való visszaélés tilalma (1:5. §). Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy csupán ez a négy alapelv volna megtalálható a törvényben, sőt egészen szerteágazó alapelvi rendszer építhető fel a törvény bevezető rendelkezésében és az egyes könyvek „bevezető részeiben” elhelyezett alapelvek tanulmányozása során.

Mint említettük az általános alapelvek mellett a bevezető rendelkezésben elhelyezést nyertek, konkrét tényállásokra illő, de általános jelentőségű normák (mint például a nyilatkozat megtagadását szankcionáló szabály, vagy a „felróható magatartásra előnyök szerzése végett történő hivatkozást tilalmazó” előírás).

II. rész: Második Könyv – Az ember, mint jogalany

Az új Ptk. az ember, mint jogalany címet viselő második könyve kijelölve az ember, mint természetes személy helyét a polgári jog rendszerében három részből áll. Magába foglalja az ember jogképességére (első rész), cselekvőképességére (második rész) vonatkozó szabályokat és a személyiségi jogokra irányadó előírásokat.

1. Fejezet: A jogképesség

Ami az ember jogképességét illeti, megállapíthatjuk, hogy az új Ptk. nem honosít meg új előírásokat, tulajdonképpen a korábbi szabályozás átemelése történt meg, tömörítések, szövegpontosítások mellett.

A jogképesség azt jelenti, hogy az ember jogok és kötelezettségek alanya lehet. Ami a jogképesség tartalmát, az ember jogképességének jellemzőit illeti szintén nincs jelentős változás, bár az új törvény nem szól a nemre, fajra, felekezetre tekintet nélküli egyenlőségről, ennek csupán annyi az indoka, hogy a jogalkotó szisztematikusan ügyelt arra, hogy mind az alkotmányjogi, mind pedig a közjogi elemek – azok „rendszeridegenségére” tekintettel – kikerüljenek a kódexből. Magyarországon tehát minden ember jogképes, ami azt jelenti, hogy minden embert jogok és kötelezettségek illethetnek meg.

a) A jogképesség létrejötte

Az ember jogképessége élve születésének feltételével a fogamzásának időpontjától kezdődően áll fenn. A jogképesség kezdete tehát a fogamzás időpontjához kötődik azzal a feltétellel, hogy élve születik meg az ember. Ebből természetesen az is következik, hogy a méhmagzat feltételesen jogképes.

Arra az esetre, ha a fogamzás időpontja konkrétan nem lenne megállapítható, úgy egy megdönthető vélelmet alkalmaz a törvény, ami alapján a születéstől visszafelé számított 300. napot kell a fogamzás időpontjának tekinteni, amely határidőbe a születés napja beleszámít.

A törvény rendelkezése értelmében „a gyámhatóság – kérelemre vagy hivatalból – gyámot rendel a magzat részére, ha ez a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges” [2:3 § (1) bekezdés]. Itt tartjuk fontosnak megjegyezni, hogy az új Ptk. következetes szabályozást alkalmaz a gyámság és gondnokság kérdésében, amelynek

lényegi pontja, hogy a kiskorú vonatkozásában minden esetben gyámról, nagykorú vonatkozásában minden esetben gondok rendelkezését teszi lehetővé.

A törvény elvi éllel rögzíti, hogy az ember jogképessége jognyilatkozattal nem korlátozható, legyen az akár a jogképességet korlátozó szerződéses vagy egyoldalú nyilatkozat, mindenképpen semmisnek tekintendő.

b) A jogképesség megszűnése

Az ember jogképessége a halálával szűnik meg. A halál időpontjának megállapítása orvosi kérdés. A halál pontos időpontjának megállapítása halottszakértői, kórbonctani vizsgálat alapján lehetséges. Orvosi szempontból megkülönböztethetjük a klinikai halált, az agyhalált, a (biológiai) halált és a perinatális halált.

A halál azt az állapotot jelenti, amikor a légzés, a keringés és az agyműködés teljes megszűnése miatt a szervezet visszafordíthatatlan felbomlása megindul.

Klinikai halál: a légzés, a keringés vagy az agy működésének átmeneti megszűnését jelenti, ami azonban nem jelenti a halál, vagy az agyhalál beálltát.

Az agyhalál az agy (beleértve az agytörzset is) működésének teljes és visszafordíthatatlan megszűnése. Perinatális halálról beszélünk, amikor a méhen belüli terhesség 24. hete után következik be a halál.

A halál tényének megállapítása halottvizsgálattal történik, amelyről halottvizsgálati bizonyítványt kell kiállítani, és ez alapján van lehetőség a haláleset anyakönyvezésére.

Ha bizonyítható az a tény, hogy valaki elhalálozott, de a halottvizsgálatra nincs lehetőség és ez alapján a haláleset nem anyakönyvezhető, vagyis közokirattal nem igazolható, úgy a halál tényének bírósági megállapítására kerülhet sor (pl.: a halál közveszély, köztudott baleset, vagy súlyos szerencsétlenség folytán következett be). A bíróság ilyen esetben a végzésében a halál napját és lehetőséghez képest a halál legközelebbi idejét is megállapítja. A halál napját a bíróság az ügyben rendelkezésre álló ismeretek, körülmények mérlegelése alapján állapítja meg. Amennyiben ennek mérlegelése sem vezet eredményre, a halál időpontját az eltűnést követő hónap 15. napjával kell meghatározni.

Az ember jogképességének megszűnéséhez vezethet az eltűnt személy bírósági határozattal történő holtak nyilvánítása. A holtak nyilvánítás három törvényi feltételen

alapul: az adott személynek eltűntnek kell lennie, az eltűnésétől számítva öt évnek el kell telnie és ezalatt az időszak alatt életben létére utaló semmilyen adat nem ismeretes. A holtak nyilvánítási bírósági eljárás eredményeként a bíróság egy megdönthető vélelmet alkalmazhat és határozhat arról, hogy a holtak nyilvánított személyt az ellenkező bizonyításig kell halottnak tekinteni. Abban az esetben, ha a holtak nyilvánított személy előkerül, úgy a holtak nyilvánított határozat hatálytalan lesz és a határozat alapján beállott jogkövetkezmények főszabályként semmisék.

A halál tényének és időpontjának több magánjogi vonatkozása is van:

- Egyrészt ebben az időpontban szűnik meg az ember jogalanyisága, vagyis a továbbiakban polgári jogi jogviszonyok alanya nem lehet.
- Másrészt az elhunyt ember vagyona ettől kezdődően hagyatéknak minősül és a hagyaték mint egész átszáll az örököseire.
- Harmadrészt az elhunyt személy halálával személyiségi jogai is megszűnnek, ezt követően csak örökösei léphetnek fel bizonyos esetben a kegyeleti jog megsértése alapján.
- A jogképeség megszűnésével egyidejűleg a perképeség is megszűnik, így elhalt személyt alperesként nem lehet perbe vonni.

2. Fejezet: A cselekvőképesség

a) A cselekvőképességről általában

A cselekvőképesség az embernek azt a képességét jelenti, hogy saját tényeivel (kommunikációval, reálaktusokkal) jognyilatkozatokat tud tenni, amelyekhez a jogrend jogok szerzését és kötelezettségek vállalását fűzi joghatásként.

Cselekvőképessége csak az embernek lehet. A cselekvőképesség kizárólag azokat az embereket illeti meg, akik ügyeik viteléhez megfelelő érettséggel és belátási képességgel rendelkeznek, tehát szabad akarat-elhatározásukat sem életkoruk, sem szellemi-, sem testi fogyatékoságuk nem akadályozza.

(Azoknak az embereknek a jognyilatkozatait, akiknek a jogrend nem biztosítja a teljes cselekvőképességet vagy a korlátozottan cselekvőképesek részéről elismert jognyilatkozatok körét túllépik, az ilyen irányú jognyilatkozatait érvénytelennek kell minősíteni. A nem teljesen cselekvőképes emberek esetében e képesség hiányát a képviselő intézménye pótolja, vagyis más, cselekvőképes személy jognyilatkozatainak joghatásait a cselekvőképtelen ember részére ismeri el a jogrend.)

A cselekvőképességnek három-három fokozatát különböztetjük meg, attól függően, hogy az érintett személy cselekvőképességét az életkorára tekintettel, avagy a belátási képességére tekintettel vizsgáljuk.

Az ember az életkorára tekintettel lehet: cselekvőképes, korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen, hasonlóan a korábbi szabályozáshoz. Változás következett be ugyanakkor a nagykorúak cselekvőképességének – belátási képességre tekintettel történő – korlátozása eseteinek elnevezésében. A nagykorú ember tehát szintén lehet cselekvőképes, állhat cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alatt, illetve állhat cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt. Azaz az új Ptk. nem ismeri a nagykorú személyek cselekvőképtelenségének (cselekvőképességet kizáró gondnokságának) korábbi terminológiáját.

b) Cselekvőképesség életkor alapján

Ami a cselekvőképesség életkor szerinti megítélését illeti megállapítható, hogy a kódex nagyjában egészében azonos szabályozást alkalmaz, azaz főszabály szerint a nagykorú embereket cselekvőképeseknek, míg a kiskorúakat korlátozottan cselekvőképeseknek, illetve a cselekvőképteleneknek tekintjük.

A törvény értelmében „kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be” [2:10. § (1) bekezdés]. Cselekvőképesség szempontjából a kiskorú vagy korlátozottan cselekvőképes, vagy cselekvőképtelen lehet.

– Cselekvőképtelen kiskorú

„Cselekvőképtelen az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be” [2:13. §]. A tizennegyedik életév betöltéséig terjedő időszakban az embert a jogrend cselekvőképtelennek minősíti, függetlenül fizikai, szellemi fejlettségétől. A 14. év betöltése előtt a kiskorú a jognyilatkozati képesség szempontjából csak cselekvőképtelen lehet.

A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata érvénytelen, nevében törvényes képviselője (szülő, gyám) jogosult nyilatkozatot tenni. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség, arra bárki hivatkozhat, de csak a kiskorú érdekében.

Négy feltétel együttes fennállása esetén nem semmis a cselekvőképtelen kiskorú szerződéses jognyilatkozata: amennyiben a szerződést a cselekvőképtelen kiskorú személy maga köti és teljesíti, a szerződésnek csekély jelentőségű (pl.: csekély értékű vásárlás), az ügylet a mindennapi életben tömegesen előfordul (élelmiszer-bevásárlás), és a szerződés megkötése különösebb megfontolást ne igényel.

– Korlátozottan cselekvőképes kiskorú

A tizennegyedik életév betöltésétől a tizennyolcadik életév betöltéséig a kiskorú korlátozottan cselekvőképesnek minősül. Kivétel, ha cselekvőképtelen, azaz az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége hiányában a cselekvőképesség teljes korlátozása szükséges. (Ezzel kapcsolatban ugyanakkor változott a szabályozás, mert, míg korábban amennyiben a tizennegyedik életévét betöltő, de az ügyei viteléhez szükséges belátási képesség teljes hiányában szenvedő személy – soron kívül – cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezhető volt, addig az új Ptk. értelmében csak a tizenhetedik életévének betöltését követően kerülhet sor a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezésre. Ennek indoka, hogy a jogalkotó meglátása szerint a tizennegyedik és a tizenhetedik életév között három esztendőben a személyiség jelentős fejlődése is bekövetkezhet.) Illetve kivétel, ha házasságkötéssel nagykorúvá válik. A kiskorú ugyanis nagykorúvá, és ezáltal cselekvőképessé válik, ha a gyámhivatal engedélyével házasságot kötött.

A kora miatt korlátozottan cselekvőképes ember jognyilatkozatainak érvényességéhez főszabályként törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Kivéteklént említi a törvény, hogy az életkorára tekintettel korlátozottan cselekvőképes személy, törvényes képviselője nélkül:

- tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;
- megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;
- rendelkezhet munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat;
- köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez; és
- ajándékozhat a szokásos mértékben [2:12. § (2) bekezdés].

c) Cselekvőképesség az ügyek viteléhez szükséges belátási képesség szerint

– A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság

A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alatt állnak azok a nagykorúak, akiket a bíróság jogerős ítélettel gondnokság alá helyez. A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezésre az ügyek viteléhez szükséges belátási képesség tartós vagy időszakonként visszatérő nagymértékű csökkenése miatt kerülhet sor. Ennek eldöntése részben orvosi, részben jogkérdés, aszerint hogy a belátási képességében gyengült személy az ügyeinek vitelében mennyire befolyásolt, illetve akadályozott.

A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság feltételeinek köre kettős, egyrészt nagymértékben kell, hogy csökkenjen a nagykorú személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége. A belátási képesség csökkenése lehet akár tartós, akár időszakonként visszatérő. Másrészt ehhez társul egy eljárásjogi feltétel is, hogy a nagykorú személyt a bíróság jogerős ítélettel cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezze. Ugyanakkor a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon biztosítható.

A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság feltételei lényegesen átalakultak. Változatlan a szabályozásban az, hogy az ügyek viteléhez szükséges belátási képesség hiánya, vagy csökkenése ad okot a gondnokság elrendelésének.

A korábbi szabályozás szerint háromféle elmeállapot határozhatta meg a korlátozott cselekvőképességet eredményező gondnokság alá helyezést: a pszichés állapot, a szellemi fogyatkozás, illetve szenvedélybetegség. Tekintettel arra, hogy a modern orvostudomány által egyetlen kifejezéssel leírható a belátási képesség csökkenésére okot adó három terület, így az új Ptk. a mentális zavar kifejezést rendeli alkalmazni. A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság oka tehát a belátási képesség csökkenése alapjaként meghatározható mentális zavar kell, hogy legyen.

Érdemi változás érhető tetten a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság tekintetében a szükségesség, arányosság, fokozatosság és egyéni megítélés normaszövegbe történő beépítése tekintetében is.

Gondnokság alá helyezni az új Ptk. értelmében olyan személyt lehet, akinek egyéni, családi, vagy társadalmi kapcsolataira tekintettel erre szüksége van. Ez – a szükségesség elvére tekintettel – azt is jelenti, hogy abban az esetben, ha valaki elveszíti ugyan az ügyei viteléhez szükséges belátási képességét, de olyan családi környezetben él, ahol helyette és nevében valamely családtag el tud járni, akkor nincs helye a gondnokság alá

helyezés elrendelésének. Ami a fokozatosságot illeti: mindaddig, amíg a cselekvőképességet nem érintő intézkedésekkel biztosítható az érdekeinek védelme, addig nem lehet cselekvőképességet érintő intézkedéseket foganatosítani.

A cselekvőképességet korlátozó gondnokságnál megszűnik a cselekvőképesség általános korlátozása, ami annyit jelent, hogy csak ügycsoportokra nézve lehet a jövőben elrendelni a korlátozást. Meg kell tehát vizsgálnia a bíróságnak, hogy egy-egy adott ügycsoporton belül megvan vagy hiányzik a szükséges belátási képessége az érintettnek. Azaz, ahol ki nincs mondva a belátási képesség hiánya, ott, azokban az ügycsoportokban teljes az érintett cselekvőképessége.

Megváltozott a cselekvőképességet részben korlátozó gondnokság alatt álló ember helyzete vagyoni viszonyai tekintetében is: kizárólag a bíróság egyéni mérlegelése alapján és kizárólag egyénre szabottan állapítható meg, hogy a keresményével milyen százalékos arányban rendelkezhet a személy.

A fentiekkel összhangban megszűnik az a lehetőség, hogy közokiratban felhatalmazza a gondnokát, hogy helyette és nevében jognyilatkozatot tegyen. A jövőben csak azonnali intézkedést igénylő sürgős esetben teheti ezt meg a gondnok úgy, hogy az intézkedéssel párhuzamosan soron kívül értesíti a gyámhatóságot és a gondnokság alatt álló személyt is.

– A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság

A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság esetében is bekerült a szabályozási körbe a szükségesség, fokozatosság, arányosság, egyénre szabottság közjogi jellegű elvárása azaz, csak abban az esetben kerüljön sor a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság elrendelésére, ha más módon nem lehet az érintett érdekét megvédeni.

A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá a nagykorú személyeket a bíróság helyezheti több feltétel együttes megléte esetén: az érintett személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan (állandó jelleggel), teljes mértékben (teljes hiány) hiányzik és egyéni körülményeire tekintettel ilyen mértékű gondnokság alá helyezése indokolt. [Ez az időszaki és fokozatbeli különbség adja meg a különbséget, a cselekvőképességet részlegesen és teljesen korlátozó gondnokság között. (A fokozatok különbségét az elmeorvosi szakértő állapítja meg.)]

A cselekvőképesség teljes korlátozása alatt álló személy jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el. A cselekvőképesség teljes korlátozása alatt álló nagykorú személy ugyanakkor önálló, érvényes jognyilatkozatot tehet az alábbi feltételek együttes fennállta esetén: a mindennapi életben tömegesen előforduló, az érintett személy által kötött és teljesített, csekély jelentőségű, különösebb megfontolást nem igényelő szerződést megkötheti.

A gondnoknak a véleménynyilvánításra képes gondnokolt kívánságát meg kell hallgatnia és figyelembe kell vennie, a lehetőségekhez mérten. Ezen kötelezettség rendszeres elmulasztása az elmozdítás szankcióját vonhatja maga után.

– A gondnokság alá helyezés legfőbb szabályai

A cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezés iránti per kizárólag a gondnokság alá helyezendő személlyel, mint alperessel szemben indítható meg, aki a perben teljes cselekvőképességgel rendelkezik. A törvény meghatározza a gondnokság alá helyezési per megindítására jogosultak körét, amelynek értelmében a gondnokság alá helyezést a nagykorú együttélő házastársa, egyenesági rokona, testvére, a kiskorú törvényes képviselője a gyámhatóság és az ügyész kérheti.

A gondnokság alá helyezett személy részére a gondnokot a gyámhatóság rendeli ki. Gondnok az lehet, aki nagykorú, cselekvőképes és a gondnoki tisztséget vállalja.

Kivételes esetekben több gondnok kirendelésére is sor kerülhet. A többes gondnokrendelésre kerülhet sor, ha mindkét szülő vagy a hozzátartozók egy meghatározott csoportja (kirendelni két olyan hozzátartozót lehet, akikkel szemben a törvényi feltételek fennállnak: tehát, hogy nagykorú, cselekvőképes, vállalja a tisztséget, és személye ellen a gondnokolt kifejezetten nem tiltakozik) kerül kirendelésre, illetve olyan esetben kerülhet rá sor, amikor a gondnokság alá vont személy vagyonának kezelése különös szakértelmet igényel.

A gyámhatóság felmenti tisztségéből a gondnokot: ha a bíróság a gondnokság alá helyezést megszünteti, ha a gondnokolt meghal, ha a gondnok fontos okból azt kéri és az indokolt.

– Kötelező felülvizsgálat szabályainak változása

Az érdekvédelmi szervezetek nyomására jelentős változás érte a kötelező felülvizsgálat szabályait is, mert míg a korábbi szabályok szerint általában öt év elteltével került sor a felülvizsgálatra, ugyanakkor a szabályozás megengedte azt is, hogy amennyiben változás a gondnokolt személyiségében nem következhet be, eltekintsenek a felülvizsgálattól (különösen az érintett érdekében a gondnok kérésére). Az új szabályozás szerint a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság esetében legkésőbb 10 éven belül kell, hogy a felülvizsgálatra sor kerüljön, a cselekvőképességet részben korlátozó gondnokság esetében pedig öt év elteltével. Az természetesen nem változott, hogy maga a gondnokolt is bármikor kérheti a felülvizsgálatot.

- Támogatott döntéshozatal (Támogató személy kijelölésének intézménye):

Azokban az esetekben alkalmazható, amikor bár az érintett személynek (relatív) csökkent a belátási képessége az ügyei vitelére, mégsem szükséges (indokolt) a cselekvőképessége még részleges korlátozása sem, ugyanakkor a támogatása mégis csak szükséges annak érdekében, hogy az ügyeit képes legyen intézni.

A fenti körülmények fennállta esetén kétféle támogató kijelölésre kerülhet sor:

- amikor maga az érintett kéri: ilyenkor a gyámhatóság kirendel számára valamely olyan személyt, aki a segítségére tud lenni a mindennapi ügyek intézésében, ebben az esetben az érintett személy természetesen teljesen cselekvőképes marad,
- a bíróság a gondnokság alá helyezési eljárás során úgy ítéli meg, hogy nincs szükség ugyan a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság elrendelésére sem, ugyanakkor szükség van támogató személy kijelölésére.

- Előzetes jognyilatkozat megtételének lehetősége

Az előzetes jognyilatkozat megtételének lehetősége eddig is nyitva állt az előtt, akinek a belátási képessége csökkent, ugyanakkor a bíróság ezt jogerős ítélettel nem mondta még ki. Ennek a formalizált megoldását adja az új Ptk. az alábbi megoldással: amikor még cselekvőképes a személy, de tartani lehet attól, hogy a cselekvőképessége részben vagy teljesen korlátozott lesz, közokiratba, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalt jognyilatkozatot tehet, vagy nyilatkozhat személyesen a gyámhatóság előtt. Ebben arról is nyilatkozhat, hogy ki legyen a gondnoka, ki ne legyen semmiképpen a gondnoka, és hogy egyes személyi vagy vagyoni viszonyai tekintetében milyen eljárást kövessen a jövőben a gondnoka. (Amennyiben a gondnok a későbbiekben megszegi az előzetes nyilatkozatban rögzítetteket, akkor őt erre tekintettel el is lehet mozdítani pozíciójából.)

3. Fejezet: Személyiségi jogok

a) A személyiségi jogokról általában

A korábbi szabályozás személyhez fűződő jogok kifejezése helyébe az új Ptk – a két világháború közötti magánjogi jogfejlődés terminológiájához visszatérve – a személyiségi jogok kifejezést rendeli használni. (A harmadik könyvben található egy rövid utalás, amelynek értelmében a személyiségi jogi szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell, ha az nem kizárólag az emberhez fűződhet.)

Az elnevezés változása mellett a kódexben megjelenik egy új generálklauzula, amelyből mintegy háttérjogból levezethető minden személyiségi jog.

„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja. Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani” [2:42. § (1) és (2) bekezdés]. (A generálklauzula érdekessége, hogy szó szerint megegyezik az 1916-os és az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat vonatkozó szövegével.)

Az új Ptk. tehát elvi élel tisztázza, hogy minden más személyiségi jog anyajoga, amely a szubszidiárius háttérét adja: az emberi méltósághoz való jog, hiszen úgy fogalmaz a törvény, hogy az emberi méltóságot és az abból fakadó – amúgy a 2:43. § bekezdésben nevesített – személyiségi jogokat vonja törvényi védelem alá. Ami a személyiségi jogok ezt követő felsorolását illeti, ott a jogsérelem oldaláról vizsgált felsorolást ad a törvény az alábbiak szerint. A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen:

- az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
- a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;
- a személy hátrányos megkülönböztetése;
- a becsület és a jóhírnév megsértése;
- a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
- a névviseléshez való jog megsértése;
- a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

A hátrányos megkülönböztetés tilalmával kapcsolatban 2003-ban – az egyenlő bánásmódról szóló törvénnyel összhangban – a polgári törvénykönyvbe bekerült elnevezés visszaváltozott az egyenlő bánásmódhoz való jogról hátrányos megkülönböztetés tilalmával kapcsolatos megfogalmazássá.

A közéleti szereplők személyiségi jogának védelme kapcsán ki kell emelni, hogy az új törvény valójában a közszerelőket lefelé modulált, redukált személyiségi jogi szabályait rögzíti, azaz a közszerelőket sokkal többet kell elviselniük az egyes nevesített személyiségi jogok vonatkozásában is éppen azért, hogy a közügyek szabad vitathatósága megvalósulhasson. (A német alkotmánybíróság szerint, aki közéleti pályára lép, az önként mond le a becsülethez való jogról...) Az új Ptk. szerint a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelme méltányolható közérdekből, szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozható, feltéve, hogy ez a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása érdekében szükséges.

b) Az egyes személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben

– A becsülethez és jóhírnévhez való jog

„A becsület megsértését jelenti különösen a más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezésmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás. A jóhírnév megsértését jelenti különösen, ha valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tényről állít vagy híresztel, vagy valós tény hamis színben tüntet fel.”

– A magántitokhoz való jog

„A magántitok védelme kiterjed különösen a levéltitok, a hivatásbeli titok és az üzleti titok oltalmára. A magántitok megsértését jelenti különösen a magántitok jogosulatlan megszerzése és felhasználása, nyilvánosságra hozatala vagy illetéktelen személlyel való közlése.”

– Az üzleti titokhoz való jog. Know-how (védett ismeret)

„Üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek illetéktelenek által történő megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértené vagy veszélyeztetné, feltéve, hogy a titok megőrzésével kapcsolatban a vele jogszerűen rendelkező jogosultat felróhatóság nem terheli. Az üzleti titokkal azonos védelemben részesül az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása (e törvény alkalmazásában: védett ismeret), ha a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra. E védelemre nem

lehet hivatkozni azzal szemben, aki a védett ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő hasonló ismerethez

- a jogosulttól független fejlesztéssel vagy

- jogszerűen megszerzett termék vagy jogszerűen igénybevett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján jutott hozzá. Az üzleti titok megsértésére nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki az üzleti titkot vagy a védett ismeretet harmadik személytől kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerezte meg.”

- A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog

„Képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges. Nincs szükség az érintett hozzájárulására a felvétel elkészítéséhez és az elkészített felvétel felhasználásához tömegfelvétel és nyilvános közéleti szereplésről készült felvétel esetén.”

- Névviseléshez való jog

„Irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet felvett névvel is lehet folytatni, ha ez nem jár mások lényeges jogi érdekének sérelmével. Ha az irodalmi, művészeti, tudományos vagy közéleti szerepléssel járó tevékenységet folytató személy neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével, az érintett személy kérelmére a név - e tevékenység gyakorlása során - megkülönböztető toldással vagy elhagyással használható.”

- Kegyeleti jog

„Meghalt ember emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó vagy az, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. A kegyeleti jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését bármelyik örökös kérheti. Több örökös esetén az elvont vagyoni előny az örökösöket a hagyatékából való részesedésük arányában illeti meg.”

c) A személyiségi jogok megsértésének szankció

A személyiségi jogok megsértésének szankciói körében szintén érzékelhető változás, tekintettel például arra, hogy a szankciók köréből az új Ptk.-ban hiányzik a közérdekű bíróság intézménye. A szankciók körét a törvény 2:51. § (1) bekezdése tételesen felsorolja az alábbiak szerint: „Akit személyiségi jogában megsértének, a jogsértés ténye alapján - az elévülési időn belül - az eset körülményeihez képest követelheti

- a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

- a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

- azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
- a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
- azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint."

d) Sérelemdíj

Új jogintézményként a nem vagyoni kártérítés kiváltására került a kódexbe a sérelemdíj, amely szerint „akit személyiségi jogában megsértének, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért” [2:52. § (1) bekezdés].

Igazán indokolt volt a nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos kérdések egységes mederbe terelése, mert az alkotmányos rendszerváltástól eltelt években, bár a bírósági gyakorlatra volt bízva, a bíróságok mégsem tudtak mit kezdeni azzal a helyzettel, amikor valakit jogsérelem ért, például a jó hírnevét, a becsületét sértették meg, esetleg a képmásával éltek vissza, és az érintett nem vagyoni kártérítést kért akkor kell-e bizonyítania a jogsértésen túl valamilyen hátrányt. A gyakorlat szerint a bírák, bírói tanácsok többsége ezt megkövetelte, ami egyes esetekben akár nagyon megalázó helyzetet is teremthetett, akkor, amikor a magánéletének egyes részleteit kellett feltárnia. A bírói gyakorlat más része nagyvonalúan kezelve a helyzetek egy részét azt állapította meg, hogy köztudomású, hogy hátrányt jelent, ezért ezt nem kell külön bizonyítani. Az eljáró bírák egy része szerint pedig önmagában a jogsértés maga a hátrány.

A törvény a kártérítési felelősség szabályait rendeli alkalmazni a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire, azzal hogy mentesít a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyításának kötelezettsége alól. Tehát a sérelemdíj akkor is jár, ha hátrány nincs, vagy nem bizonyítható, ha pedig van hátrány és az bizonyítható, akkor azt majd a sérelemdíj mértéke ki tudja fejezni. A sérelemdíj mértékét a bíróság egy összegben határozza meg. (A sérelemdíj hatályba lépésével párhuzamosan meg fog szűnni a közérdekű bírság, ami amúgy sem magánjogi jogintézmény.) Amennyiben a jogsértő objektív előnyt ér el a jogsértéssel, például vagyoni előnyhöz jut általa (pl.: fotó a bulvár újságban), úgy ezt a vagyoni előnyt át kell engednie a jogalap nélküli gazdagodás analógiájára a sértett félnek.

4. Fejezet: Szerzői jog és iparjogvédelem

A második könyv Szerzői jog és iparjogvédelem címet viselő negyedik része a jogalkotó megfogalmazása szerint „kiszélesítő” rendelkezést tartalmaz, amelynek keretében egy utaló szabállyal az új Ptk.-t rendeli alkalmazni minden olyan, a kódex hatálya alá tartozó kérdésben, amelyben a szerzői jogról és iparjogvédelemről szóló külön törvény nem rendelkezik.

Ellenőrző kérdések:

1. Mennyiben változott a jogképesség fogalmának meghatározása az új Ptk-ban?

A jogképesség azt jelenti, hogy az ember jogok és kötelezettségek alanya lehet. Ami a jogképesség tartalmát, az ember jogképességének jellemzőit illeti nincs jelentős változás, bár az új törvény nem szól a nemre, fajra, felekezetre tekintet nélküli egyenlőségről. Ennek az az indoka, hogy a jogalkotó szisztematikusan ügyelt arra, hogy mind az alkotmányjogi, mind pedig a közjogi elemek – azok „rendszer-idegenségére” tekintettel – kikerüljenek a kódexből. Magyarországon tehát minden ember jogképes, ami azt jelenti, hogy minden embert jogok és kötelezettségek illethetnek meg.

2. Mit jelent a cselekvőképesség?

A cselekvőképesség az embernek azt a képességét jelenti, hogy saját tényeivel (kommunikációval, reálaktusokkal) jognyilatkozatokat tud tenni, amelyekhez a jogrend jogok szerzését és kötelezettségek vállalását fűzi joghatásként. Cselekvőképessége csak az embernek lehet. A cselekvőképesség kizárólag azokat az embereket illeti meg, akik ügyeik viteléhez megfelelő érettséggel és belátási képességgel rendelkeznek, tehát szabad akarat-elhatározásukat sem életkoruk, sem szellemi-, sem testi fogyatékosságuk nem akadályozza.

3. Hogyan változtak meg az új Ptk-ban a cselekvőképesség egyes kategóriái?

Az ember az életkorára tekintettel lehet: cselekvőképes, korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen, hasonlóan a korábbi szabályozáshoz. Változás következett be ugyanakkor a nagykorúak cselekvőképességének – belátási képességre tekintettel történő – korlátozása eseteinek elnevezésében. A nagykorú ember tehát szintén lehet cselekvőképes, állhat cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alatt, illetve állhat cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt. Azaz az új Ptk. nem ismeri a nagykorú személyek cselekvőképtelenségének (cselekvőképességet kizáró gondnokságának) korábbi terminológiáját.

4. Mit jelent az Új Ptk-ban újonnan megjelenő cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság?

A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá a nagykorú személyeket a bíróság helyezheti több feltétel együttes megléte esetén: az érintett személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – mentális zavara következtében – tartósan (állandó jelleggel), teljes mértékben (teljes hiány) hiányzik és egyéni körülményeire tekintettel ilyen mértékű gondnokság alá helyezése indokolt.

5. Mit jelent a „támogatott döntéshozatal” intézménye?

Azokban az esetekben alkalmazható, amikor bár az érintett személynek (relatív) csökkent a belátási képessége az ügyei vitelére, mégsem szükséges (indokolt) a cselekvőképessége még részleges korlátozása sem, ugyanakkor a támogatása mégis csak szükséges annak érdekében, hogy az ügyeit képes legyen intézni. A fenti körülmények fennállta esetén kétféle támogató kijelölésére kerülhet sor:

1. Amikor maga az érintett kéri: ilyenkor a gyámhatóság kirendel számára valamely olyan személyt, aki a segítségére tud lenni a mindennapi ügyek intézésében, ebben az esetben az érintett személy természetesen teljesen cselekvőképes marad.
2. Amikor a bíróság a gondnokság alá helyezési eljárás során úgy ítéli meg, hogy nincs szükség ugyan a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság elrendelésére sem, ugyanakkor szükség van támogató személy kijelölésére.

III. rész: Harmadik Könyv – A jogi személy

1. Fejezet: A jogi személyről általában

A Ptk. egyik legnagyobb újdonsága, hogy az ún. monista szemlélet alapján a gazdasági társaságok - 25 éve különálló törvényben szabályozott - joganyagát teljes mértékben beépíti, mégpedig sajátos módon, önálló jogi személy könyvet alkotva. Ezzel a Ptk. szétválasztja a személyek jogát a természetes személyekkel foglalkozó második, és a jogi személyekkel foglalkozó harmadik könyvre.

A Ptk. egyik legterjedelmesebb könyve a jogi személyekre vonatkozó szabályokat az alábbi bontásban tartalmazza: Első rész: A jogi személy általános szabályai; Második rész: Egyesület; Harmadik rész: Gazdasági társaság; Negyedik rész: Szövetkezet; Ötödik rész: Egyesülés; Hatodik rész: Alapítvány; Hetedik rész: Az állam részvétele a polgári jogviszonyokban.

A Ptk. önálló jogi személy könyve, valamint az egyesület és az alapítvány gazdasági társaságokkal együttszabályozása nemzetközi viszonylatban is egyedülálló.¹

A korábbi Ptk.-hoz² képest jelentősen kibővült általános részi szabályok között olyan normák találhatók, amelyek a jogi személyek mindegyike vagy legalább többsége esetén alkalmazásra kerülhetnek. A Ptk. az általános szabályok alkalmazási lehetőségét három irányban határozza meg: egyrészt a benne szabályozott jogi személy típusok, másrészt a külön törvények által létrehozott jogi személy típusok, harmadrészt pedig olyan szervezetek esetében, amelyeket valamely jogszabály polgári jogi jogalanyisággal ruház fel anélkül, hogy jogi személynek minősítene azokat. A jogalkalmazás során a „lex specialis derogat legi generali” jogelv alapján azonban az általános szabályok alkalmazására csak abban az esetben kerül sor, ha a speciális normák nem tartalmazna eltérő rendelkezéseket.³

A törvény a jogi személyeket – a természetes személyek mellett – a polgári jogi jogviszonyok alanyaiként ismeri el és őket abszolút jogképességgel ruházza fel, azaz a jogi személyt megilleti minden polgári alanyi jog és kötelezettség, amely jellegénél fogva nem csupán az emberhez fűződhet. Így a jogi személyt is megilleti személyiségi

¹ Sárközy Tamás: Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban, HVG Orac, Budapest, 2013. 28-33.

² Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény

³ az új Ptk. indokolása 356.

jogvédelem méghozzá a természetes személyek személyhez fűződő jogaira irányadó szabályok szerint.⁴

A törvény a jogi személyek körében – a korábban csak a társasági jogból ismert – típuskényszert fogalmaz meg, amely szerint jogi személy csak a törvényben meghatározott típusban hozható létre. A Ptk.-ban szabályozott jogi személy típusok: az egyesület, a gazdasági társaságok, az egyesülés, a szövetkezet és az alapítvány. Ezek mellett törvényi szintű szabályozás létrehozhat egyéb jogi személy típust is, mint például az államháztartási törvény a költségvetési szervet. Megjegyzendő, hogy az állam ugyan nem jogi személy típus, de olyan közjogi jogalanynak minősül, amelyet a polgári jogi jogviszonyokban jogi személynek kell tekinteni.⁵

A Ptk. meghatározza a jogi személyek általános kritériumait is, amely szerint a jogi személynek saját névvel, székhellyel, ügyintéző és képviselői szervvel, valamint a tagjaitól illetve az alapítótól elkülönült vagyonnal és ahhoz szorosan kapcsolódó önálló vagyoni helytállási kötelezettséggel kell rendelkeznie. Ez utóbbi ismérvt az jelenti, hogy főszabály szerint a jogi személy tagjai és alapítói a jogi személy tartozásaiért nem felelnek, ez alól azonban lehetnek kivételek. Az általános rendelkezések között rögzített egyetlen – minden jogi személyre vonatkozó – kivétel szerint, ha a jogi személy tagja vagy alapítója korlátolt felelősségével visszaélt, úgy a jogi személy jogutód nélküli megszűnésekor fennmaradó kielégítetlen hitelezői követelésekért korlátlanul köteles helytállni.⁶ További kivétel található a gazdasági társaságra vonatkozó szabályok között amikor a törvény a kkt. tagja és a bt. beltagja részére mögöttes helytállási kötelezettséget ír elő.

A Ptk. egyik újítása, hogy a korábbi kógens szabályozási módszer helyett alapvetően eltérést engedő, azaz diszpozitív szabályozást alkalmaz, amely legszembetűnőbben az alapvető szinten megfogalmazott létesítés szabadságában nyilvánul meg. Eszerint a polgári jogi jogalanyok a jogi személy létrehozásáról szabadon rendelkezhetnek és a jogi személy szervezetét és működési szabályait is maguk állapíthatják meg. A törvény továbbá kimondja, hogy a jogi személy alapítói (illetve tagjai) a létesítő okiratban eltérhetnek a Ptk. jogi személyekre vonatkozó szabályaitól. A jogi normától való eltérés lehetősége azonban nem korlátlan, így arra nem kerülhet sor, ha azt a Ptk. megtiltja; ha az a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti; vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet

⁴ Ptk. 3:1 § (1)-(3) bekezdés

⁵ Sárközy Tamás: i.m. 34-35.

⁶ Ez a társasági jogból átemelt ún. felelősségátviteli intézménye.

érvényesülését akadályozza. Ezen generálklauzulákat tartalmazó kivételeket a bírói jogalkalmazásnak kell majd tartalommal megtöltenie.

Általános szabályként kimondásra kerül, hogy valamennyi jogi személy a típusának megfelelő létesítő okiraton alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre és a bejegyzést a bíróság kizárólag jogszabályban meghatározott okból tagadhatja meg.⁷ Ezzel a törvény egyértelművé teszi, hogy a jogi személyek létrehozása az alapítók magánautonómiájába tartozó döntés, amelybe az állam csak korlátozottan és kizárólag az alapítás szabályainak normatív meghatározásával és a jogi személyek – konstitutív hatályú⁸ - nyilvántartásba vételével vesz részt. Az állam tehát célszerűségi, gazdasági vagy politikai szempontok alapján nem mérlegelheti az alapítandó jogi személy szükségességét, hanem a normatív feltételek teljesülése esetén köteles azt nyilvántartásba venni.⁹

Ehelyütt kell említést tenni arról, hogy a törvény rögzíti a jogi személyek nyilvántartásának legfontosabb alapelveit is, amelyek: az okirati elv, a közhitelesség és a nyilvánosság. Az okirati elv alapján nyilvántartásba jogot, tényt, adatot bejegyezni csak jogszabályban meghatározott okirat vagy bírósági, illetve más hatósági határozat alapján lehet. Valamennyi jogi személy nyilvántartása nyilvános, abba bárki betekinthez, az adatokról feljegyzést készíthet és másolatot kérhet. A közhitelesség pedig abban nyilvánul meg, hogy vélelmezni kell a nyilvántartott adatok fennállását és valóságát és senki sem hivatkozhat arra, hogy a nyilvántartott adatokról nem tudott.¹⁰

A nyilvántartásba vétel alapját képező létesítő okiratnak kötelezően tartalmaznia kell a jogi személy nevét; székhelyét; célját vagy főtevékenységét; a jogi személyt létesítő személy(ek) nevét, lakóhelyét (székhelyét); a jogi személy részére teljesítendő vagyoni hozzájárulást, azok értékét, a rendelkezésre bocsátás módját és idejét; valamint a jogi személy első vezető tisztségviselőjét.¹¹ A törvény – a cégjogi szabályozást átemelve – a jogi személy névével kapcsolatban három követelményt fogalmaz meg: a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság elvét. A névkizárólagosság szerint a jogi személy nevének különböznie kell a korábban már nyilvántartásba vett más jogi személyek nevéétől. A névvalódiság elve szerint a jogi személy neve nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot, míg a névszabatosság azt az elvárást támasztja, hogy az elnevezésnek a magyar nyelv szabályainak megfelelőnek kell lennie. Mindezek mellett az elnevezésben a jogi személy típusát vagy formáját is fel kell tüntetni. A székhely a jogi

⁷ Ptk. 3:4 § (4) bekezdés

⁸ azaz a jogi személy a bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre és az abból való törléssel szűnik meg.

⁹ Ptk. indokolás i.m. 357.

¹⁰ Ptk. 3:13. §

¹¹ Ptk. 3:5 §

személy bejegyzett irodája, ahol a jogi személynek címzett küldemények átvételét és jogszabályban meghatározott iratainak elérhetőségét kell biztosítani. A törvény a létesítés szabadságával összhangban rögzíti, hogy a jogi személy minden olyan tevékenységet folytathat, amit jogszabály nem tilt, illetve nem korlátoz.

A jogi személynek egy vagy több alapítója van, akiket a létesítő okiratban fel kell sorolni, ahogy az első vezető tisztségviselőket is a létesítő okiratban kell kijelölni.

Tekintettel arra, hogy jogi személy vagyon nélkül nem működhet, így az alapítóknak illetve a már létező társaságban tagsági jogviszonyt létesítőnek vagyoni hozzájárulást kell teljesítenie a jogi személy részére. A vagyoni hozzájárulásnak két fajtája van: a pénzbeli és a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás, amely utóbbi az ún. apport. Apportnak minősül dolog tulajdonjogának illetve vagyoni értékű jognak a jogi személyre történő átruházása, amelynek ha átruházáskori értéke nem éri el a létesítő okiratban megjelöltet, akkor a különbséget megfizetését a jogi személy az átruházástól számított 5 éven belül követelheti az apportot szolgáltató személytől. A vagyoni hozzájárulás végleges vagyonátengedést jelent, ugyanis azt vagy annak értékét visszakövetelni nem lehet. Amennyiben egyes jogi személy típusoknál érvényesülő speciális szabályozás a vagyoni hozzájárulás szolgáltatását nem teszi kötelezővé, ott a jogi személy tagja illetve alapítója a jogi személy tartozásaiért helytállási kötelezettséggel tartozik, így ellensúlyozva az egyébként meglévő fedezet hiányát.¹²

A Ptk. 3:5 §-ában a létesítő okirat – fentebb ismertetett - minimális kötelező tartalmi elemeit sorolja fel, amelyet kiegészítenek a gazdaság társaságok közös, illetve egyes társaságokra vonatkozó speciális szabályai valamint – a létesítés szabadságából adódóan – a jogi személy alapítói által a létesítő okiratba fakultatívan felvett további rendelkezések is.

A létesítő okiratot, a nyilvántartásba való bejegyzés iránti kérelemmel együtt a jogi személy képviselőjére - a létesítő okiratban kijelölt - személy köteles benyújtani a nyilvántartást vezető bírósághoz, aki ezen kötelezettségének elmulasztásáért, késedelméért vagy hiányos, hibás voltáért a jogi személy alapítóival szemben a Ptk. szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel.

A törvény a jogi személyek közös szabályai körében rendelkezik a létesítés érvénytelenségének eseteiről. Így a jogi személy létesítő okiratának érvénytelenségére, a jogi személy nyilvántartásba való jogerős bejegyzéséig a szerződések

¹² Ptk. indokolás 358.

érvénytelenségének általános szabályait kell alkalmazni, tehát a megtámadási és a semmisségi okok egyaránt figyelembe vehetőek.

A nyilvántartásba való jogerős bejegyzés után azonban a létesítő okirat érvénytelenségre alapított törlési pert kezdeményezni nem lehet, hanem a törvényes működés biztosítására szolgáló eszközöket lehet igénybe venni, amely azonban végső soron a jogi személy megszüntetését is eredményezheti.¹³

A jogi személy, mivel saját akaratképzésre természetesen nem képes, így szükséges annak szabályozása, hogy ki és milyen szervezeti keretek között hozhat a jogi személynek betudható döntést, illetve ki jogosult a jogi személyt képviselni.¹⁴ A Ptk. a jogi személy szervezetét illetően négy szervtípust különböztet meg: a tagi vagy alapítói döntéshozatalt; az ügyvezetést; a tulajdonosi ellenőrzést ellátó felügyelőbizottságot valamint a pénzügyi ellenőrzést megvalósító ún. állandó könyvvizsgálót. A jogi személy létesítő okiratában egyéb ún. fakultatív szervezet, valamint belső szervezeti egységeket is (pl. telephely, fióktelep, területi szervek) létrehozhat.¹⁵ A törvény – adott jogi személy típusnál található – felhatalmazása alapján a létesítő okirat a belső szervezeti egységet jogi személlyé¹⁶ nyilváníthatja, feltéve, hogy a szervezeti egység a jogi személytől elkülöníthető szervezettel és vagyonnal rendelkezik.

A tagok vagy - tagság nélküli jogi személy esetében - az alapítók döntéshozatala a tagok (alapítók) összességéből álló testületben vagy a tagok (alapítók) által választott küldöttekből álló testületben, az ún. küldöttgyűlésben történik. A döntéshozatal történhet ülés tartásával, de a törvény rendelkezése szerint ülés tartása nélkül is. A Ptk. valamennyi jogi személyre irányadó szabályként rendelkezik arról, hogy a döntéshozó szerv ülését a vezető tisztségviselő meghívó útján, a jogi személy székhelyére hívja össze. A meghívó minimális kötelező tartalmi elemeit a 3:17. § (1) bekezdése tartalmazza. A nem szabályosan összehívott ülés csak abban az esetben tartható meg, ha azon valamennyi részvételre jogosult jelen van, és egyhangúlag hozzájárul az ülés megtartásához. Az ülés akkor határozatképes, ha azon a leadható szavazatok több mint felét képviselő szavazásra jogosult jelen van, a határozatokat pedig főszabály szerint a határozatképesség megállapításánál figyelembe vett szavazatok többségével hozzák meg. Az egyszerű szótöbbségnél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezés

¹³ Ptk. 3:15. §

¹⁴ Ptk. indokolás 360.

¹⁵ Sárközy Tamás: i.m. 44-45.

¹⁶ ez az ún. belő, származtatott jogi személyiség, amelyet eddigi jogunk csak az egyesület, az alapítvány és a költségvetési szervek esetében tett lehetővé

semmis. A törvény a határozathozatal kapcsán továbbá meghatároz néhány olyan esetet, amikor az egyébként szavazásra jogosult személy a szavazati jogát nem gyakorolhatja.¹⁷

A jogi személy ügyvezetése, mint operatív szerv meghozza mindazon, a jogi személy irányításával kapcsolatos döntéseket, amelyek nem tartoznak a tagok vagy alapítók hatáskörébe. A Ptk. az ügyvezetést ellátó személyeket – a társasági jogból átvéve – vezető tisztségviselőknek minősíti¹⁸, akik jogviszonya a megbízás elfogadásával keletkezik. A jogi személynek egy vagy több vezető tisztségviselője lehet, illetve az ügyvezetést vezető tisztségviselőkből álló testület (pl. rt. esetén az igazgatóság) is elláthatja. Vezető tisztségviselő főszabály szerint cselekvőképes, nagykorú, természetes személy lehet, azonban a Ptk. általános jelleggel lehetővé teszi, hogy jogi személy is elláthasson vezető tisztségviselői tevékenységet.¹⁹ Mivel vezető tisztségviselők nem szükségszerűen érdekeltek a jogi személy működésében, így szükséges annak kimondása, hogy ügyvezetési tevékenységük során a jogi személy érdekeinek megfelelően kötelesek eljárni. E kötelezettségük megszegése esetén pedig a jogi személlyel szemben – a jogi személynek okozott károkért - a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felelnek. A vezető tisztségviselővel kapcsolatban a Ptk. részletesen meghatároz továbbá kizáró okokat, titoktartási szabályokat valamint a tagok (alapítók) felé fennálló felvilágosítás-adási kötelezettséget.²⁰

Ahhoz, hogy egy jogi személy a vagyoni forgalomban részt vegyen, szüksége van a nevében nyilatkozatok megtételére feljogosított személyre, azaz képviselőre. A jogi személy – törvényes – képviselétét a jogi személy vezető tisztségviselői látják el, akik képviselői jogukat – amennyiben azt a létesítő okirat nem korlátozza – önállóan gyakorolhatják. A törvény kimondja továbbá, hogy a jogi személy létesítő okirata, vagy belső szabályzata meghatározhat a jogi személy szervezetén belül képviselői joggal járó tisztséget, valamint a jogi személy ügyvezetése az ügyek meghatározott csoportjára nézve – írásbeli nyilatkozattal – munkavállalóit is képviselői joggal ruházhatja fel. Ez utóbbi esetekben ún. szervezeti képviselőtről beszélünk.

A jogi személy ügyvezetésének ellenőrzését a tagok (alapítók) elláthatják közvetlenül, saját maguk, azonban lehetőség van arra is, hogy tagok (alapítók) önkéntes jelleggel e célból egy külön szervet – a társasági jogból ismert – felügyelőbizottságot hozzanak létre. Az ellenőrzés célja a jogi személy érdekeinek megóvása. A felügyelőbizottság 3 nagykorú, cselekvőképes tagból álló testület, azonban annak létszámát a létesítő okirat

¹⁷ Ptk. 3:19. § (2) bekezdése

¹⁸ így pl. az egyesület elnöke vagy az alapítvány kuratóriumának tagjai is vezető tisztségviselőnek minősülnek.

¹⁹ ebben az esetben a jogi személy képviselője minősül vezető tisztségviselőnek

²⁰ Ptk. 3:22. § - 3:23. §

alacsonyabban vagy magasabban is meghatározhatja a diszpozitív szabályozásból adódóan. A tagság keletkezésére, megszűnésére, valamint a velük szembeni kizáró okokra illetve felelősségükre a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, azzal a többlettel, hogy hatékony ellenőrző funkciójuk biztosítása érdekében a törvény kimondja az ügyvezetéstől függetlennek kell lenniük és tevékenységük során nem utasíthatók.

A Ptk. a jogi személy ügyvezetésének pénzügyi ellenőrzését megvalósító ún. állandó könyvvizsgálót a törvényesség biztosítását szolgáló eszközként szabályozza és annak alkalmazását nem teszi általánosan kötelezővé. A szabályozás tehát pusztán arra az esetre vonatkozik, ha a jogi személy a könyvvizsgálói feladatok ellátására állandó jelleggel veszi igénybe a könyvvizsgáló tevékenységét. Részére a törvény széleskörű ellenőrzési jogokat biztosít. Működésének részletes szabályairól külön törvények²¹ rendelkeznek.

A törvény a jogi személyek általános szabályai között rendelkezik a törvényes működés biztosításairól. A Ptk. három biztosítékról rendelkezik: a jogi személy törvényességi felügyelete; határozatainak bírósági felülvizsgálata; és az állandó könyvvizsgáló.

A jogi személyek működése feletti törvényességi felügyeletet minden jogi személy típus esetében a nyilvántartást vezető bíróság látja el. Ez a megoldás tehát szakít azzal korábban érvényesülő szabályozással, amely szerint egyes jogi személyek – pl. egyesület, alapítvány - felett az ügyészség gyakorol törvényességi felügyeletet. A törvény pusztán a felügyelet tartalmát és terjedelmét határozza meg, azonban annak részlet- és eljárási szabályait külön törvénynek kell majd rendeznie.

A Ptk. általános jelleggel lehetővé teszi a jogi személy bármely szerve által meghozott határozatának bírósági felülvizsgálatát, amennyiben azok jogszabályba vagy a létesítő okiratba ütköznek. Erre irányuló keresetet a jogi személy tagja, alapítója, vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja terjeszthet elő, a határozatról való tudomásszerzéstől ²²számított 30 napos szubjektív, illetve a határozat meghozatalától számított 1 éves (objektív) jogvesztő határidőn belül. A bíróság a jogszabálysértő határozatot hatályon kívül helyezheti és szükség esetén új határozat meghozatalát rendelheti el, azonban újdonsága a Ptk.-nak az, ha a jogsértés csekély mértékű a bíróság a jogsértés tényének megállapítása mellett a határozat hatályon kívül helyezését mellőzheti. A perben hozott ítélet személyi hatálya, amennyiben a felülvizsgált

²¹ pl. 2007. évi LXXV. tv. a könyvvizsgálatról és a 2000. évi C. törvény a számvitelről

²² új elemként a Ptk. 3:36. § (1) bekezdése a szubjektív határidő kezdete szempontjából annak is jelentőséget tulajdonít, ha a keresetindításra jogosult a határozatról „tudomást szerezhetett volna”.

határozatot hatályon kívül helyezésére kerül sor, a perben nem álló személyekre is kiterjed.

Az állandó könyvvizsgálóra vonatkozó szabályozás fentebb ismertetésre került, így azt ehelyütt mellőzöm. Pusztán arra kívánok utalást tenni, hogy a könyvvizsgáló tevékenysége a törvényes működés biztosítékeként való szerepeltetése hármaskötöttségéből adódik. Az állandó könyvvizsgáló egyrészt egyéni vagy társas vállalkozó, amely polgári jogi megbízást köt az ügyvezetéssel, másrészt a döntéshozó szerv által választott szervezete a jogi személynek, végül pedig közérdekvédelmi funkciója is van, amely utóbbi alapján ha a jogi személy vagyonában negatív változás várható vagy a vezető tisztségviselők tevékenysége sérti a jogi személy érdekeit, úgy jogosult a taggyűlés összehívását kérni és végső soron a törvényességi felügyeletet ellátó cégbírósághoz fordulni.²³

A törvény a jogi személyek általános szabályairól szóló részének utolsó címében a jogi személy átalakulását, egyesülését, szétválását és jogutód nélküli megszűnését részletezi. A társasági jogban használt terminológiától eltérően a törvény az átalakulást nem a típusváltás, egyesülés és szétválás gyűjtőfogalmaként használja, hanem átalakulás alatt kizárólag a jogi személy típusának megváltoztatását érti. Az átalakulás lényege szerint az átalakuló jogi személy megszűnik és annak összes joga és kötelezettsége az átalakulással létrejövő új jogi személyre, mint jogutódra száll át. Mivel tehát az átalakulás minden esetben egy új jogi személy létrejöttét is jelenti, így az átalakulásra az alapítás szabályait is megfelelően alkalmazni kell. A törvény az átalakulással kapcsolatban csak a legfontosabb szabályokat rögzíti, amelyek az egyes jogi személy típusokra vonatkozó szabályozás során további részletekkel egészülnek ki. Megjegyzendő, hogy a téma a korábbi társasági joganyagban kimerítően szabályozásra került, így az eljárási és egyéb részletszabályok megalkotása a Ptk.-n kívüli külön törvényre, vélhetően a cégtörvényre vár.

A törvény az átalakulás általános szabályai között nevesít korlátozásokat, így például nem alakulhat át jogi személy, ha jogutód nélküli megszűnése iránti eljárás, azaz végelszámolás vagy felszámolási eljárás illetve csődeljárás hatálya alatt áll. Az átalakulás folyamata a tagok (alapítók) határozatával indul, majd az átalakulási terv és vagyonmérleg-tervezet elkészítésével, majd azok közzétételével folytatódik. A törvény rendezi a jogutódban tagsági viszonyt létesíteni nem kívánó tagokkal való elszámolás követelményét, azonban részletes elszámolási, vagyonkiadási szabályokat nem határoz meg.

²³ Ptk. 3:38. § (2) bekezdés

A törvény 3:44.§-a szerint a jogi személy más jogi személyekkel összeolvadás vagy beolvadás útján egyesülhet. Összeolvadás esetén az egyesülésben részt vevő minden jogi személy megszűnik és egy új jogi személy jön létre, míg beolvadás esetén csak a beolvadó jogi személy szűnik meg, amelynek általános jogutódja az az egyesülésben részt vevő – megmaradó - másik jogi személy, amelybe a beolvadás történt. A definíciókon kívül a törvény csak a döntéshozatali mechanizmust írja le, amely szerint az egyesülésben részt vevő jogi személyek ügyvezetése köteles közös egyesülési tervet készíteni, amelynek tartalmaznia kell a részt vevő jogi személyek vagyommérleg-tervezetét és a létrejövő jogi személy nyitó vagyommérleg-tervezetét. Ezen kívül a törvény az átalakulás szabályainak megfelelő alkalmazását írja elő.

A szétválás különválás vagy kiválás útján történhet. Különválás esetén a jogi személy megszűnik és vagyona a létrejövő több jogi személyre, mint jogutódra száll át, míg kiválás esetén a jogi személy fennmarad és vagyonának egy része száll át a kiválással létrejövő jogi személyre. Mivel a jogutódok nemcsak újonnan létrejövő, hanem már létező jogi személyek lehetnek, így a törvény meghatározza a beolvadásos különválás és beolvadásos kiválás fogalmát is. A Ptk. szabályozza a szétváló jogi személy szétválás előtt keletkezett kötelezettségeiért való helytállás rendjét is. Utaló szabály alapján pedig a szétválás általános szabályai kiegészülnek az átalakulás szabályaival.

A valamennyi jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános okait a törvény katalógusszerűen felsorolja azzal, hogy azok részletes szabályait az egyes jogi személy alaptípusainál található rendelkezések tartalmazzák. A megszűnési okok: határozott idő eltelte; meghatározott feltétel bekövetkezése; tagok (alapítók) úgy határoznak; arra jogosult szerv²⁴ megszünteti. A megszűnési ok bekövetkezése a jogi személy megszűnéséhez önmagában nem elegendő ahhoz ugyanis a jogi személy vagyoni viszonyainak lezárására irányuló eljárást (végelszámolás, felszámolás) kell lefolytatni és azt követően a jogi személy a nyilvántartásból való bírósági törléssel szűnik meg. A megszűnt jogi személy hitelezőinek kielégítése után megmaradó vagyon a jogi személy tagjait (alapítóit) illeti meg olyan arányban, amilyen arányban a jogi személy részére vagyoni hozzájárulást teljesítettek, míg a megszűnt jogi személy tartozásaiért való helytállási kötelezettség a tagot (alapítót) a felosztott vagyonból való részesedése mértékéig terheli.

2. Fejezet: Az egyesület

²⁴ pl. törvényességi felügyeleti eljárás eredményeként a bíróság

Az egyesület olyan nyilvántartott tagsággal rendelkező jogi személy, mely a személyek szabad akaratából jön létre. Nem alapítható gazdasági tevékenység céljára, ugyanis az egyesület az egyesületi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végzésére jogosult. Az egyesület létét és működését a tagság jeleníti meg. A tagság nyilvántartása fontos, azonban a tagok személyre vonatkozó adatai a kívülállók számára nem hozzáférhetők. A tagság az alapításkor az egyesület nyilvántartásba vételével, az alapítást követően pedig a belépési kérelemnek a közgyűlés általi elfogadásával keletkezik. Az egyesület vagyoni védelmét szolgálja, hogy más jogi személynek nem lehet az egyesület korlátlan felelősségű tagja. Az egyesület tagja jogosult az egyesület tevékenységében részt venni. A tagokat egyenlő jogok illetik meg. E jogokat a természetes személyek alapvetően személyesen gyakorolhatják, de az alapszabály lehetővé teheti a tagsági jogok képviselő útján történő gyakorlását is. A tagsági jogok forgalomképesek és nem örökölhetők. A tagokat további egyenlő kötelezettségek is terhelik, melynek során nem veszélyeztetheti az egyesület céljának megvalósulását és az egyesület tevékenységét. Az új Ptk. a normatív rendszer alapján szabályozza a jogi személyként koncipiált egyesület létrejöttét. Az egyesületi tagság magánügy, ezért annak nyilvánosságra hozásáról az illető személy maga jogosult szabadon dönteni. Az egyesület alapítása alapszabállyal történhet, melynek elfogadásához legalább 10 alapító tag egybehangzó akaratnyilatkozata szükséges.

Az új Ptk. ismerteti az egyesületi tagsági viszony létrejöttének és megszűnésének eseteit. Az új kódex különbséget tesz a felmondás és a kizárás között. Felmondást kell alkalmazni, ha a tag az alapszabályi feltételeknek nem felel meg, s emiatt az egyesület munkájában nem vehet részt. Ebben az esetben az egyesület a tagsági viszonyt harmincnapos határidővel írásban mondhatja fel, melyről az egyesület közgyűlése dönt. A kizárás útján történő megszüntetés azonban szankció jellegű, melynek feltételeit az alapszabályban lehet szabályozni. Az egyesület közgyűlése kizárási eljárást folytathat le, ha a tag jogszabályt, az egyesület alapszabályát, vagy közgyűlési határozatát súlyosan, vagy ismételten megsértette. A tag kizárását kimondó nyilatkozatot írásba kell foglalni és indoklással kell ellátni, amit a taggal közölni kell. A kizáró határozat ellen az alapszabály fellebbezési lehetőséget biztosíthat, az alapszabályban rendelkezni kell a fellebbezést elbíráló egyesületi szervről és a fellebbezési eljárásról.

Az új Ptk. a jogi személy belső működésének kialakítását a magánjogi jogalanyok rendelkezési körébe sorolja. A tagok az egyesület belső szabályait szabadon határozhatják meg, tehát az egyesület a tagokra bízva az egyesület életét meghatározó alapszabályi rendelkezések kidolgozását.

Az egyesülés legfőbb szerve a közgyűlés (küldöttgyűlés), mely meghatározza a legfontosabb hatásköröket. A tagok jogosultak részt venni a közgyűlésen, szavazati jogukat gyakorolni, a közgyűlés rendjének megfelelően felszólalni, kérdéseiket feltenni, javaslatokat és észrevételeket tenni. A közgyűlés évente legalább egyszer ülésezik. Az új törvény kimondja a közgyűlés magánjellegét, előírja, hogy azon kik és milyen jogokkal vehetnek részt. Továbbá a közgyűlés eljárási rendelkezései is újak, részleteit a tagoknak az alapszabályban kell meghatározniuk.

Az egyesület ügyvezetését az egyesület ügyvezetője, vagy az elnökség végzi. Vezető tisztségviselői az ügyvezető, vagy az elnökség tagja. Az elnökség három tagból áll, akik maguk körül elnököt választanak. Az elnökség tagjai kötelesek a közgyűlésen részt venni, az egyesület tevékenységéről és gazdasági helyzetéről beszámolni. Az új törvény két esetben felügyelőbizottság létesítését teszi kötelezővé: ha a tagok több mint a fele nem természetes személy, illetve ha a tagság létszáma meghaladja a száz főt. A felügyelőbizottság feladata az egyesületi szervek, a jogszabályok, az alapszabály és az egyesületi határozatok végrehajtásának, illetve betartásának ellenőrzése.

Az új Ptk. lehetővé teszi, hogy az egyesület más egyesülettel egyesüljön, vagy szétváljon két, vagy több egyesületre. Az egyesület csak egyesülettel egyesülhet, és csak egyesületekre válhat szét. A jogutódlással történő megszűnés az egyesület megújulását jelenti. Az egyesületi cél elérése, vagy annak lehetetlenné válása az egyesület megszűnéséhez vezet, hiszen az egyesület élete elválaszthatatlan a céljától. További megszűnési ok lehet, ha a tagok száma hat hónapon keresztül az előírt taglétszám alatti. Bármelyik ok bekövetkezése esetén a vezető tisztségviselőknek a szükséges intézkedéseket meg kell tenniük. Az egyesület jogutód nélküli megszűnése esetén a hitelezői igények kielégítése után megmaradó vagyont az egyesület céljával megegyező vagy hasonló cél megvalósítására létrejött közhasznú szervezeteknek kell átadni. Az egyesület alapszabálya az egyesületi jogvitákra állandó, vagy eseti választottbíróság eljárását kötheti ki. Így a jogviták intézésének gyors, hatékony, nem nyilvános módja és ezzel egyben az egyesületi autonómia erősítése válik lehetővé.

3. Fejezet: A gazdasági társaságok

A fentebb említettek alapján a Ptk. a társasági anyagi jogot²⁵ integrálja abban a szellemben, hogy a gazdasági társaságok alapvetően a magánautonómia viszonyaira épülve működnek, így magánjogi módszerekkel szabályozhatóak illetve így erősödik a

²⁵ a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságok ún. anyagi joga volt, míg a 2006. évi V. törvény (cégtörvény) a gazdasági társaságok alaki joga, amely utóbbi azonban a Ptk-ba beépítésre nem került.

társasági jog egysége – a vele több ponton kapcsolódó - a kötelmi-, a család- és öröklési joggal is.

A gazdasági társaságok szabályozása – a kódex-szerű szabályozás módszere alapján – úgy épül fel, hogy az először meghatározza az összes gazdasági társasági típusra irányadó közös szabályokat²⁶, majd az egyes gazdasági társaságokra vonatkozó speciális szabályokat. A gazdasági társaságokra vonatkozó normák tehát a Ptk.-ban három szabályozási szinten helyezkednek el, amely szerint a társaságra elsődlegesen az adott társasági típusra vonatkozó speciális szabályokat kell alkalmazni, majd párhuzamosan a gazdasági társaságok általános szabályait és a jogi személyek általános szabályait.²⁷

a) A gazdasági társaságok közös szabályai:

A törvény – általános definíció helyett – meghatározza a gazdasági társaság ismérveit, amely szerint a gazdasági társaság üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozás²⁸, amelyben a tagok a nyereségből közösen részesednek és a veszteséget közösen viselik. Főszabály szerint a tagokat a nyereség vagyoni hozzájárulásuk arányában illeti meg és a veszteséget is ilyen arányban viselik, amelytől a létesítő okirat eltérhet, azzal, hogy semmis azon rendelkezése, amely valamely tagok a nyereségből vagy a veszteségből teljesen kizár. A gazdasági társaságok fentiekben meghatározott ismérvei alapján két fontos és a korábbi szabályozástól eltérő megállapítást tehetünk. Az egyik az, hogy a törvény a gazdasági társaság alapvető ismérveként említi azt, hogy a társaság jogi személyiséggel rendelkezik, így a Ptk. – a korábbi társasági jogi szabályozással ellentétben – nem tartja fenn a jogi személyiség nélküli gazdasági társaság kategóriáját és a gazdasági társaságokat a jogalanyiség szempontjából egységesen kezeli.²⁹ A másik pedig az, hogy a törvény külön nem rendelkezik a nonprofit, azaz nem jövedelemszerzésre irányuló társaságokról, azonban a diszpozitív szabályozási módszer és a létesítés szabadságának alapelve szerint a társulók létrehozhatnak nonprofit jellegű gazdasági társaságot is, függetlenül attól, hogy ilyen társasági formát a Ptk. külön nem intézményesít.³⁰ Az új szabályozás érdeme, hogy kimondja a tagi hűség elvét, amikor úgy rendelkezik, hogy a tag a többi taggal és a társaság szerveivel köteles együttműködni és nem fejthet ki olyan tevékenységet, amely

²⁶ amelyek száma a korábbiakhoz képest, a jogi személyek közös szabályainak kibővülése okán, jelentősen csökkent

²⁷ Ptk. indokolás i.m. 372.

²⁸28 Sárközy Tamás idézett művében említést tesz arról, hogy a vállalkozás terminológia használata a polgári jogban viszonylag szokatlan 85.

²⁹ így a korábbi gazdasági joganyagban jogi személyiséggel nem rendelkező kkt. és a bt. is jogi személynek minősül

³⁰ külön jogszabályi - vélhetően cégtörvényi - rendezést igényel az a kérdés, hogy a nonprofit társaság hogyan tud közhasznú szervezetté válni

a társaság céljainak elérését veszélyezteti. A gazdasági társaságoknál – a jogi személyeknél szigorúbb – formakényszer érvényesül, ugyanis gazdasági társaság csak a törvényben meghatározott négy formában: közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaságként alapítható.³¹ A társasági formának a cégnévben is meg kell jelennie.

A Ptk. – a jogi személyek általános szabályaira tekintettel - külön nem nevesíti, hogy kik alapíthatnak gazdasági társaságot, azonban a társaságban való részvételre alapvetően hitelezővédelmi okokból megállapít néhány korlátozást így például előírja, hogy természetes személy egyidejűleg csak egy társaságban lehet korlátlanul felelős tag. A társaságokkal kapcsolatos jognyilatkozatok körében az általánoshoz képest szigorúbb szabályok érvényesülnek, a törvény ugyanis – speciális szabályozás hiányában – az írásbeliséget teszi kötelezővé.

A gazdasági társaságok alapításának a jogi személyek alapításával kapcsolatos általános szabályait kiegészítő rendelkezései az alábbiak:

A társaságalapítás a létesítő okirat megkötésével kezdődik, amelyet – a részvénytársaság alapszabálya, és az egyszemélyes kft. alapító okirata kivételével – a törvény társasági szerződésként nevesít. A létesítő okiratot az alapítóknak vagy képviselőjüknek alá kell írnia, majd azt közokiratba vagy ügyvéd (jogtanácsos) által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. A minősített okiratba foglalás két következménnyel jár, egyrészt ezáltal a társaság előtársasági létszakaszba kerül³², másrészt pedig innen kezdődik a cégnyilvántartásba vétel iránti kérelem előterjesztésének 30 napos határideje is.

A létesítő okirat kötelező tartalmi elemei tekintetében - a jogi személyek közös szabályaihoz képest – annak kiemelése szükséges, hogy a törvény megemlíti, hogy székhely és a központi ügyintézés helye egymástól elkülönülhet³³, illetve a társaság telephelyet és fióktelepet is létrehozhat³⁴.

A törvény vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztásával okozott károkért kimondja a kárt okozó tag szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabálya szerinti helytállási kötelezettségét illetve rögzíti, hogy a mulasztás a tag tagsági jogviszonyának megszűnését eredményezi. A Ptk. a gazdasági társaságok körében továbbá az adós által

³¹ a korábbi Gt. hatálybalépése óta nem alapítható közös vállalat sorsáról jogszabályi szinten rendelkezni kell majd, ugyanis a Gt. azok továbbműködésének lehetőségét kimondta, a Ptk. azonban nem rendelkezik róla.

³² az előtársaság a nyilvántartásba-vétel iránti kérelem benyújtását követően folytathat üzletszerű gazdasági tevékenységet.

³³ ebben az esetben a létesítő okiratban a központi ügyintézés helyét is fel kell tüntetni

³⁴ ezek létesítő okiratban való rögzítése azonban csak abban az esetben szükséges, ha a társaság azok nyilvántartásba való bejegyzését is kéri.

elismert vagy jogerős bírósági ítélettel megállapított követelést is apportálhatónak mondja ki, ugyanakkor tiltja, hogy tagok munkavégzést vagy személyes közreműködést számoljanak el nem vagyoni hozzájárulásként.

A gazdasági társaság – a jogi személyek általános szabályai szerint – a cégjegyzékbe való bejegyzéssel, a bejegyzés napján jön létre. A cégbejegyzési nem peres eljárást a cégbíróság folytatja le a cégtörvény szabályai szerint.³⁵

– Legfőbb szerv

A gazdasági társaságok szervtípusai - a jogi személyek általános szabályainál elmondottakhoz hasonlóan - négyfélék. A társaság tagjainak döntéshozó szerve összefoglaló elnevezéssel a legfőbb szerv. A legfőbb szerv hatáskörét a Ptk. katalógusszerűen nem sorolja fel, pusztán nevesíti, hogy például a beszámoló jóváhagyása illetve a nyereségről való döntés mindenképpen a legfőbb szerv döntését igényli. Ezt követően a törvényben a legfőbb szerv működésével kapcsolatos legalapvetőbb szabályok kerülnek rögzítésre: ki jogosult részt venni, szavazati jog mértéke³⁶, nem szabályosan meghozott legfőbb szervi határozatok sorsa.³⁷

– Ügyvezetés

Az ügyvezetést – a jogi személyek általános szabálya szerint - a vezető tisztségviselők tevékenységeként írja le. A vezető tisztségviselő a feladatát megbízási vagy munkaviszonyban látja el és megbízatása – a törvény eltérést engedő szabálya szerint – 5 évre szól³⁸. A jogi személyek általános szabályai között található kizáró okokat és vezető tisztségviselővel szemben támasztott követelményeket a törvény a gazdasági társaságok közös szabályai körében kiegészíti további kizáró és összeférhetlenségi okokkal. Említést érdemel a vezető tisztségviselő részére – kifejezett kérésére - adható felmentvény intézménye, amely szerint ha az éves beszámolót tárgyaló legfőbb szerv a vezető tisztségviselő teljesítményét megfelelőnek értékeli, úgy részére felmentvényt ad. Ebben az esetben a vezető tisztségviselő kártérítési felelőssége utóbb csak akkor állapítható meg, ha a felmentvény megadásának alapjául szolgáló tények vagy adatok valótlanok vagy hiányosak voltak.³⁹

³⁵ a cégtörvény új Ptk.-hoz igazodó jelentős módosítása várható

³⁶ az eltérést engedő szabály azt a tag vagyoni hozzájárulásához igazítja

³⁷ Ptk. 3:110.§ - 3:111. §

³⁸ nincs akadálya tehát a határozatlan időre szóló megbízásnak

³⁹ a törvény lehetőséget ad továbbá két beszámoló közti időben is a felmentvény megadását

A vezető tisztségviselő a társaságot írásban az ún. cégjegyzés útján képviseli, amely azt jelenti, hogy a társaság képviseletére jogosult a társaság iratait, a társaság cégneve alatt, az aláírási címpéldánynak/ aláírás-mintának megfelelően saját aláírásával látja el. Az ügyvezetés munkavállalókat is feljogosíthat cégjegyzésre.

– Felügyelőbizottság

A felügyelőbizottsággal kapcsolatban a törvény a közös szabályok között nevesíti a létrehozatalának – valamennyi gazdasági társaságra érvényes - kötelező esetét.⁴⁰ A Ptk. meghatározza a tagság létszámát, a tagság keletkezésének szabályait valamint a felügyelőbizottság működésével kapcsolatos legalapvetőbb szabályokat. A törvény újítása, hogy valamennyi gazdasági társaságnál⁴¹ lehetővé teszi ún. ügydöntő felügyelőbizottság létrehozatalát, amelyről akkor beszélhetünk, ha a létesítő okirat a legfőbb szerv vagy az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát vagy azok jóváhagyását a felügyelőbizottság hatáskörébe utalja.

– Könyvvizsgáló

Az állandó könyvvizsgáló tekintetében a törvény kimondja, hogy a legfőbb szerv által legfeljebb 5 évre⁴² megválasztott – jogszabályban meghatározott feltételeknek megfelelő – személlyel az ügyvezetés köti meg a szerződést, amelyre ha megválasztását követő 90 napon belül nem kerül sor, úgy a legfőbb szerv köteles új könyvvizsgálót választani. A könyvvizsgáló alapfeladata az éves beszámoló olyan szempontú ellenőrzése, hogy az megfelel-e a jogszabályoknak és megbízható, valós képet ad-e a társaság vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről. Jogszabályi előírás hiányában, fakultatív szervnek minősül.

– Egyéb közös szabályok

A felsorolt szervek mellett a Ptk. ehelyütt is megerősíti azt, hogy a társaság létesítő okirata egyéb társasági szerveket is létrehozhat, amelyek az alapvető szervek hatáskörét és felelősségét nem érintik. pl. tanácsadó testületek, ad hoc bizottságok.

A Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályai között említést tesz a törvényes működés egy újabb biztosítékáról, amely a tag kizárása iránti per kezdeményezése. Ilyen per az

⁴⁰ ez az ún. dolgozói részvétel esete lásd Pt. 3:119. §

⁴¹ nyilvánosan működő részvénytársaság kivételével

⁴² ettől eltérni érvényesen nem lehet

ellen a tag ellen indítható, akinek a társaságban⁴³ való maradása a társaság céljainak elérését nagymértékben veszélyezteti. A kizárás kezdeményezéséhez a társaság legfőbb szervének, összes szavazatszámhoz viszonyított háromnegyedes többséggel meghozott, a kizárás okát tartalmazó határozata szükséges. Ha a bíróság a keresetnek helyt ad, úgy a kizárt tag tagsági viszonya megszűnik.⁴⁴ A törvény a kizárás kifejezetten eljárásjogi jellegű rendelkezéseit mellőzte azzal, hogy azoknak majd az eljárásjogi jogszabályban kell megjelenniük.⁴⁵

A Ptk. a gazdasági társaságok azon tagja vagy tagjai részére, akik együttesen a szavazatok legalább 5 %-val rendelkeznek kollektív kisebbségi jogokat biztosít úgy mint a legfőbb szerv összehívásának kezdeményezése, az egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése és a társaság vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja vagy könyvvizsgálója elleni igényérvényesítés.⁴⁶ Semmis a létesítő okirat olyan rendelkezése, amely a Ptk. kisebbségvédelmi szabályaitól a kisebbség hátrányára tér el.

A gazdasági társaság átalakulását a törvény csak olyan irányban kívánja megengedni, hogy az átalakulással létrejövő jogi személy is elsősorban gazdasági tevékenység folytatására rendelt szervezet legyen.⁴⁷ Ezzel összhangban törvény rögzíti, hogy gazdasági társaság más gazdasági társasággá, valamint egyesüléssé és szövetkezetté alakulhat át.⁴⁸ A Ptk. meghatározza az átalakulás egy kötelező esetét is, amelynek célja a jegyzett tőke védelme, vagyis hogy a gazdasági társaság ne működhessen tartósan az adott társasági típusra jogszabály által előírt tőkeminimumot el nem érő saját tőkével. A törvény rögzíti az átalakulásban részt nem vevőkkel való elszámolás idejét,⁴⁹ az őket megillető vagyონrészt és azt, hogyan alakul a társaság tartozásiért való helytállási kötelezettségük.

A gazdasági társaság más társasággal valamint szövetkezettel egyesülhet, míg a szétválásról a gazdasági társaságok közös szabályai nem tartalmaznak rendelkezést, de arra a jogi személyek általános szabályai szerint van lehetőség.

⁴³ a Ptk. az nyrt., a kétszemélyes társaság valamint a szavazatok legalább ¾-ével rendelkező tag kivételével teszi lehetővé a kizárási per kezdeményezését

⁴⁴ a peres eljárás alatt a társaság kérésére a tag tagsági jogai felfüggeszthetők

⁴⁵ várhatóan a módosított cégtörvényben

⁴⁶ Ptk. 3:103 § - 3:105. §

⁴⁷ Ptk. indokolás i.m. 382.

⁴⁸ eddig gt. szövetkezetté nem alakulhatott át, csak fordítva volt megengedett az átalakulás

⁴⁹ amelyet a korábbi szabályozáshoz (30 nap) képest hosszabban, a jogutód nyilvántartásba vételét követő 60 napban jelöl meg

A gazdasági társaság jogutód nélküli megszűnése kapcsán a törvény – kiegészítve a jogi személyek általános szabályait – meghatározza a tagoknak a megszűnt társaság tartozásaiért való helytállási kötelezettségét.⁵⁰

A gazdasági társaságok két csoportra oszthatók: vannak az ún. személyegyesítő és a tőkeegyesítő társaságok. Személyegyesítő a kkt. és a bt., míg tisztán tőketársaság a részvénytársaság, a kft. pedig egy köztes kategória ugyanis alapvetően személyegyesülés, ugyanakkor tőketársaság is.

b) Közkereseti társaság speciális szabályai

A kkt. szabályozását illetően a legszembetűnőbb változás, hogy a törvény – a fentebb említettek alapján – ezt a társasági formát is jogi személynek ismeri el. A törvényi meghatározás szerint a kkt. létesítésére irányuló társasági szerződés megkötésével a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy - a társaság gazdasági tevékenységének céljára - a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek és a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokért korlátlanul és egyetemlegesen állnak helyt. A kkt. a néhány fős, nem nagy tőkájú kisvállalkozások kedvelt társasági formája, ahol a legerőteljesebben van jelen társaság és a tag összekapcsolódása, ugyanis a társaság üzleti vagyona és a tagok magánvagyonja nem különül el egymástól. A társaság tehát a tartozásokért saját vagyonával felel, de ha az nem fedezi a követeléseket, akkor beáll a tagok mögöttes – korlátlan és egyetemleges - helytállási kötelezettsége. A tagok a társasággal közösen is perelhetők, azonban ellenük végrehajtás csak akkor rendelhető el, ha a társaság ellen vezetett végrehajtás eredménytelen volt.

A kkt. esetében a törvény nem ír elő kötelező tőkeminimumot, így a kkt. vagyona igen csekély is lehet, valamint a törvény nem határozza meg a tagi vagyoni hozzájárulás fajtáját sem, így kizárólag apporttal is megalapítható.

A kkt. legfőbb szerve a tagok gyűlése, amelynek hatáskörét, működési szabályait a társasági szerződésben a tagok határozzák meg. A törvény eltérést engedő szabálya szerint a határozathozatal során minden tagnak azonos mértékű szavazata van, azonban semmis a társasági szerződés azon rendelkezése, amely a tagot szavazati jogától megfosztja. A tagok gyűlése határozatait - a jelenlévők számától és az általuk képviselt szavazatok számától függetlenül – a leadható összes szavazatszámhoz viszonyított szótöbbséggel hozza meg, amelytől eltérni érvényesen nem lehet.

⁵⁰ Ptk. 3:317. §

A kkt. ügyvezetését önállóan, időhatár nélkül a tagok közül kijelölt vagy megválasztott egy vagy több ügyvezető⁵¹ látja el, kijelölés vagy választás hiányában pedig valamennyi tag.

A törvény meghatározza a tagsági jogviszony megszűnésének eseteit, valamint az annak során követendő elszámolási rendet és tagsági jogviszony megszűnése esetén a társasági tartozásokért való helytállás szabályait.⁵²

A kkt. a jogi személyek általános szabályai között említettekén túl jogutód nélkül megszűnik abban az esetben is, ha tagjainak száma egy főre csökken és az ettől számított 6 hónapos jogvesztő határidőn belül a társaság nem jelenti be a nyilvántartó bíróságnál újabb tagnak a társaságba való belépését.

Amennyiben kkt. bt.-ként vagy bt. kkt.-ként kíván továbbműködni, úgy a változás az átalakulásra vonatkozó szabályok alkalmazása nélkül, társasági szerződés módosításával bonyolítható le.

c) Betéti társaság

A bt. a kkt. mellett a másik olyan társasági forma, amelyet a Ptk. immár jogi személynek ismer el. A bt. létesítésére irányuló társasági szerződéssel a tagok arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság részére – a társaság gazdasági tevékenységének céljára – vagyoni hozzájárulást teljesítenek, úgy hogy legalább az egyik tag (beltag) a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségekért korlátlanul és a többi beltaggal egyetemlegesen köteles helytállni, míg legalább egy másik tag (kültag) a társaság kötelezettségeiért – tv.-ben meghatározott kivétellel – nem tartozik helytállási kötelezettséggel.

A bt. esetén szintén domináns a személyegyesítő jelleg, azonban a kültagi pozícióval megjelenik a tőkeegyesítő ismérv is, a kültag ugyanis csak a vagyoni betét szolgáltatására köteles, így a társaságban való részvétele lehet pusztán tőkebefektetési jellegű is.

A bt.-re a kkt.-ta vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, ez az ún. mögöttes joganyaga, hiszen közöttük az eltérés csak a kétféle tagság mibenlétében van. A bt. tehát lényegében egy speciális kkt., a kkt. alfaja.

⁵¹ a kkt. vezető tisztségviselőjének korábbi elnevezése üzletvezetésre jogosult volt, amely terminológiát a Ptk. nem vette át

⁵² Ptk. 3:146 § -3:151.§

A törvény itt sem ír elő tőkeminimumot és a tőke összetételét sem határozza meg. Említést kell tenni azon új szabályról, amely kifejezetten megtiltja, hogy a bt. ügyvezetését a kültag lássa el, azonban a törvény diszpozitív szabályozási módszere révén e szabálytól a társasági szerződés eltérhet.

A bt. jogutód nélküli megszűnésének speciális esete, ha a bt-ből valamennyi beltag vagy valamennyi kültag kiválik, a társaság az utolsó beltag vagy az utolsó kültag kiválásától számított 6 hónapos jogvesztő határidő elteltével megszűnik, kivéve, ha a társaság e határidőn belül a tsz. módosításával bt.-ként vagy kkt.-ként való törvényes működés feltételeit megteremti és ezt a cégbíróságnak bejelenti.

d) Korlátolt felelősségű társaság

A Kft. olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével alakul és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben törzsbetétjének szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni értékű szolgáltatásra terjed ki, a társaság kötelezettségeiért azonban a tag – bizonyos kivételektől eltekintve – nem köteles helyt állni.

A tagok tehát ebben a társasági formában kizárólag a bevitt vagyoni hozzájárulásukat kockáztatják, ugyanis a társaság veszteséges működése esetén, a társaság jogutód nélküli megszűnésekor azt nem kapják vissza. Ezen társasági formánál – a fentebb említettek alapján – a tőkeegyesítő jelleg és a személyegyesítő jelleg együttesen van jelen. A kft. a kisvállalkozások és nagy tőkeigényű vállalkozások számára egyaránt megfelelő működési formát jelent.

A Kft. esetén a tagok vagyoni hozzájárulását az ún. törzsbetét jelenti, amelynek legkisebb mértéke 100.000.-Ft kell, hogy legyen. A tagok törzsbetéte lehet készpénzbetét vagy apport, amelyek arányát a törvény ebben az esetben sem határozza meg, így a kft. kizárólag apporttal is alapítható. A Kft. törzstőkéje a tagok törzsbetéteinek összességéből áll. A törvény a törzstőke minimális összegét hitelezővédelmi okokból a korábbi 500.000.-Ft.-ról - 3.000.000.-Ft-ra emelte fel. A törvény újítása továbbá, hogy lehetőséget ad a törzstőkének a társaság nyereségéből való feltöltésére is azzal, oly módon, hogy nem teszi kötelezővé a pénzbetétek legalább felének a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig való befizetését, valamint lehetővé teszi a pénzbeli betétek teljesítésére az egy évnél hosszabb határidő meghatározását a társasági szerződésben. A társaság azonban ebben az esetben mindaddig nem fizethet ki

osztalékot a tagjai részére, amíg a megtermelt és a társaság részére visszatartott nyereség nem fedezi a törzstőke teljes összegét.

A kft. fogalma szerint a tag a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni értékű szolgáltatás teljesítését is vállalhatja, amit mellékszolgáltatásnak neveznek. Ez a törzsbetét szolgáltatásához képest járulékos jellegű, a tag saját elhatározásán múlik annak vállalása.

A kft. nyilvántartásba-vételét követően a tagok tagsági jogait és az őket terhelő kötelezettségeket az üzletrész testesíti meg. Az egyes üzletrészek mértéke általában a tagok törzsbetétjeinek arányához igazodik, de a társasági szerződés ettől eltérhet, valamint az azonos mértékű üzletrészek azonos tagsági jogokat testesítenek meg. Minden tagnak egy üzletrésze van, egy üzletrésznek azonban több jogosultja is lehet. Az üzletrész forgalomképes, tehát írásbeli szerződéssel átruházható. Egyébiránt a kft. esetén ez az egyetlen módja a tag részéről a tagsági jogviszonya megszüntetésének. A tagok egymás közötti pénzzolgáltatás ellenében történő átruházás esetén, egymásnak a társasági szerződésben az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jogot biztosíthatnak, míg a kívülálló személy részére pénzzolgáltatás ellenében történő átruházás esetén a törvény szerint a többi tagot, a társaságot valamint a társaság által kijelölt személyt elővásárlási jog illeti meg.

A pénzzolgáltatás ellenében, kívülálló személyre történő átruházás a társasági szerződésben érvényesen nem zárható ki, de az átruházás egy jogcímei a tagok akarata szerint korlátozható illetve kizárható. Az átruházás következtében az átruházó jogai és kötelezettségei az üzletrész megszerzőjére szállnak át.

Az üzletrész a tag halálával - illetve jogutóddal való megszűnésével - átszáll a jogutódra. Az átszállás – a korábbi szabályozással ellentétben – a társasági szerződésben nem zárható ki, azonban a társasági szerződésben kijelölhetők azok a személyek, akik az örököstől jogosultak megváltani az üzletrészt.

A kft. legfőbb szerve a taggyűlés, amelyet az ügyvezető meghívóval hív össze, amelynek kiküldése és a taggyűlés napja között főszabály szerint legalább 15 napnak kell eltelnie. A tagok jogosultak a meghívóban közölt napirendi pontok kiegészítésére. A taggyűlés hatáskörét illetően a törvény nem ad egy összefoglaló listát, csak példálózó jelleggel sorolja fel a kizárólagos taggyűlési hatáskörüket valamint meghatározza a taggyűlés kötelező összehívásának eseteit is.⁵³ A kft. ügyvezetését egy vagy több⁵⁴ ügyvezető látja

⁵³ Ptk. 3:189. §

el, akik a vezető tisztségviselők törvényben meghatározott általános feladatai mellett vezetik a taggyűlési jegyzőkönyvet, a határozatok könyvét, valamint gondoskodnak a társaság tagjairól vezetett nyilvántartás, azaz a tagjegyzék vezetéséről is.

Kft-t egy személy is megalapíthat alapító okirat elfogadásával. Ebben az esetben egyszemélyes kft.-ről beszélünk, ahol minden – taggyűlési hatáskörbe tartozó – kérdésben az alapító dönt, azonban az ügyvezetői tisztséget az alapítón kívüli személy is elláthatja. A törvény kifejezetten kimondja, hogy az egyszemélyes társaság tagjának felelősségére a minősített többséget biztosító befolyásra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell. Egyébiránt az egyszemélyes kft.-re a többszemélyes kft.-re irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

e) Részvénytársaság

Az rt. olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényekből álló alaptőkével működik, és részvényes kötelezettsége a társasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. Az rt. kötelezettségeiért azonban a részvényes – a tv-ben meghatározott kivételekkel – nem köteles helytállni. Az rt. klasszikusan és dominánsan tőkeegyesítő társaság, itt a leglazább a tagsági viszony, ugyanis a tagok személye általában közömbös, a lényeg az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájáruláson van. A kft.-től az különbözteti meg, hogy a rt.-re jellemző az anonimitás, azaz a részvényesek személye érdektelen, a hangsúly a befektetett tőkén van, másrészt pedig ez az egyetlen olyan gazdasági társaság, amely a tagsági jogokról értékpapírt állít ki, a részvényes ugyanis a vagyoni hozzájárulásáért részvényt kap. Magyarországon tipikusan nagyvállalati formaként alkalmazzák.

Rt.-t zárt körben vagy nyilvánosan működhet, amely működési forma megváltoztatására legfőbb szervi döntés alapján van lehetőség. Ez a formaváltás azonban nem minősül átalakulásnak. Az rt. a Ptk. újítása szerint azonban már csak zártkörűen alapítható, a gyakorlatban – a tőkepiaci törvény szigorú előírásai miatt – ritkán előforduló nyilvános alapítás ugyanis a törvényből teljesen kimaradt. Zártkörűen működik az rt., amelynek részvényei nincsenek bevezetve tőzsdére, míg ellenkező esetben az rt. nyilvánosan működik. A Ptk. a részvénytársaságra vonatkozó szabályokat – a korábbi szabályozástól eltérően – a két típusú részvénytársaságra nézve egységesen tartalmazza.

⁵⁴ ha több ügyvezető van, akkor a Ptk. újítása szerint egymás intézkedései ellen tiltakozást jelenthetnek be a taggyűlésnek a 3:196. § szerint

Az rt. alaptőkéje az összes részvény névértéknek összegéből adódik össze. A törvény a korábbi szabályozással egyezően megtartotta zrt. esetén a jegyzett tőke 5 M Ft-os, míg nyrt. esetén 20 M Ft-os minimumát. A törvény azonban – új elemeként - meghatározza a jegyzett tőkén belül a készpénz-apport arányát, amely szerint a pénzbeli hozzájárulás összege nem lehet kevesebb az alaptőke 30 százalékánál. A jegyzett tőke – a többi gazdasági társasághoz hasonlóan – az rt. vagyonának része, de a kapott részvények a részvényesek tulajdonát képezik, így azokkal szabadon rendelkeznek.

A részvény a kibocsátó rt.-ben gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező és forgalomképes értékpapír. A részvény a részvényes rt.-vel szembeni szervezeti és vagyoni jogait testesíti meg, továbbá forgalomképes, ugyanis átruházható. A részvény névértéke az azon feltüntetett, arra rávezetett érték (amely alapesetben a részvényes által szolgáltatott vagyoni hozzájárulás ellenértéke), azonban az nem feltétlenül azonos a részvény forgalmi értékével. Ha a részvény értéke magasabb, mint a részvény névértéke, akkor a részvényesnek ezt az értéket kell megfizetnie, az pedig a részvény kibocsátási értéke.

A részvény előállítható nyomdai úton és dematerializált formában. Előbbi esetben a részvény a külvilág számára megjelenik, fizikailag is birtokba vehető. Utóbbi azonban egy elektronikus úton létrehozott, rögzített, továbbított és nyilvántartott adatösszesség, amelynek nincs sorszáma. A demat. részvény tehát fizikai léttel nem bír, esetében a részvényes nevét, az azonosításához szükséges adatokat az értékpapírszámla tartalmazza. Az nyrt.-nek kizárólag demat. részvényei lehetnek. A nyomdai úton előállított demat. részvénnyé átalakítható, és az előállítási mód – az eddigi szabályozással ellentétben – ellenkező irányban is módosítható.

Különböző részvényfajtákat különböztethetünk meg az alapján, hogy egy részvényfajtába az azonos tagsági jogokat megtestesítő részvények tartoznak, míg az egyes részvényfajták eltérő jogokat testesítenek meg. A törvény az alábbi részvényfajtákat nevesíti: törzsrészvény, elsőbbségi részvény, dolgozói részvény, kamatozó részvény és visszaváltható részvény. A törzsrészvény az általános tagsági jogokat megtestesítő részvény, külön jogok nem kapcsolódnak hozzá, de névértéknek összege mindenkor meg kell, hogy haladja az rt. alaptőkéjének felét. Az rt. a törvényben meghatározottakon kívül más részvényfajta vagy részvényosztály kibocsátását is elhatározhatja.

Az rt. igazgatósága a részvényesekről részvénykönyvet vezet, amelyben nyilvántartja a részvényesek törvényben meghatározott adatait. A részvényes az rt.-vel szemben a részvényesi jogokat csak akkor gyakorolhatja, ha őt a részvénykönyvbe bejegyezték.

Az rt. létesítő okiratát alapszabálynak hívjuk, amely az általános kötelező tartalmi elemeken kívül kiegészül a törvényben meghatározott speciális kellékekkel.⁵⁵ A pénzügyi vagyoni hozzájárulás vállalása esetén a bejegyzési kérelem benyújtásáig a részvények névértékének legalább 25%-át be kell fizetni, az apportot viszont – ha mértéke magasabb az alaptőke 25 %-ánál akkor - a bejegyzési kérelem benyújtásáig teljes egészében a társaság rendelkezésére kell bocsátani. Az apport értékéről pedig független könyvvizsgálónak (vagy szakértőnek) jelentést kell készítenie.

Az rt. legfőbb szerve a valamennyi részvényesből álló közgyűlés. Működése a taggyűléshez hasonló ugyanis azt a vezető tisztségviselő hívja össze meghívóval, amelynek a zrt és a nyrt esetében eltérő szabályozását a Ptk. 3:269 § - 3:272. §-a adja meg. Lehetőség van az rt. közgyűlését legfeljebb 30 napra felfüggeszteni. Főszabály szerint a közgyűlés a szavazatok egyszerű szótöbbségével dönt, de törvény több esetben magasabb szavazati arányt (minősített többséget) ír elő. A közgyűlésről jelenléti ívet is kell készíteni a jegyzőkönyv mellett.

Az rt. ügyvezető szerve főszabály szerint az igazgatóság, amely legalább 3 tagból álló testületi szerv. Tagjai közül elnököt választ, aki képviseli, irányítja és összehangolja az igazgatóság munkáját. Ügyrendje szerint működik, amit saját maga állapít meg. Az alapszabály zrt. esetén rendelkezhet úgy is, hogy igazgatóság helyett a részvénytársaságot a vezérigazgató egy személyben képviseli. Ebben az esetben az igazgatóság jogai a vezérigazgató gyakorolja. A zrt. alapszabálya ügydöntő felügyelőbizottságot is létrehozhat.

Az nyrt. esetén lehetőség van igazgatótanács létrehozatalára, ami azt jelenti, hogy a társaságnál igazgatóság és felügyelőbizottság nem működhet, és az nyrt. ún. egységes irányítás alatt áll, mert az ügyvezetés és az ellenőrzés feladatait egyetlen szerv látja el. Az igazgatótanács legalább 5 természetes személy tagból áll, elnökét maga választja és tagjainak többsége független (azaz a társasággal egyéb jogviszonyban nem áll).

Az nyrt. amennyiben nem egységes irányítás alatt áll, köteles felügyelőbizottságot létrehozni. Kötelező továbbá az nyrt.-ben ún. audit bizottságot választani, amely min. 3 tagból áll és az FB vagy az igazgatótanács tagjai közül választja a közgyűlés. Feladata a törvényben meghatározott ellenőrzés. Az nyrt.-nél szintén kötelező továbbá könyvvizsgáló alkalmazása is.

⁵⁵ Ptk. 3:250 §

Egyszemélyes részvénytársaság úgy jöhet létre, ha egy személy alapítja a társaságot (mivel kötelezettséget vállal valamennyi részvény átvételére) vagy a működés során, ha egy részvénytársaság valamennyi részvényét egy személy szerzi meg. A többszemélyes zrt.-kre vonatkozó rendelkezéseket kell rá megfelelően alkalmazni. Az alapító valamennyi a közgyűlés hatáskörébe tartozó kérdésben egyedül dönt, felelősségére pedig a minősített többséget biztosító befolyásra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A törvény külön címben foglalkozik a befolyásszerzéssel, amelyről akkor beszélünk, ha kft.-ben vagy zrt.-ben valamely tag közvetlenül vagy közvetve a szavazatok legalább háromnegyedével rendelkezik. Ennek tényét a cégnyilvántartást vezető bíróságnak be kell jelenteni és annak közzétételétől számított 60 napon belül az ellenőrzött társaság bármely tagja kérheti, hogy a befolyásszerző vegye meg a részesedését. Egyébiránt a minősített többségű befolyással rendelkező tagot speciális helyállási kötelezettség terheli a társaság jogutód nélküli megszűnése esetén.⁵⁶

4. Fejezet: A szövetkezet

a) Általános rendelkezések

A szövetkezet a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével jönnek létre, amely csakúgy, mint a szövetkezet tagsága, folyamatosan változik. Létrejöttének fő célja a tagok gazdasági, illetve társadalmi szükségleteinek kielégítése. A szövetkezet jogi személy, tartozásait és kötelezettségeiért nem a tagok, hanem a szövetkezet saját vagyonával felel, a tagok egyedül a rájuk eső vagyoni hozzájárulás teljesítésére kötelesek.

A tagságra vonatkozó rendelkezéseket illetően az új Polgári Törvénykönyv szerint természetes személynek kell lennie a tagság minimum felének, illetve nem haladhatja meg a szövetkezet tagságának ¼-ét azok száma, akik nem vállalnak személyes közreműködést a szövetkezet tevékenységében. Fontos szempont a személyes kapcsolat a szövetkezethoz, ezt hangsúlyozza az szabály is ami tiltja a tagok nyilvános felhívás útján való gyűjtését. A szövetkezet jogszabály által hatósági engedélyhez kötött tevékenységet kizárólag akkor végezhet, ha rendelkezik engedéllyel.

Szövetkezetet alapítása alapszabállyal történhet, - ennek tartalmát az új kódex határozza meg - elfogadásához legalább 7 alapító tag egybehangzó akaratnyilatkozata illetve

⁵⁶ Ptk. 3:324.§

aláírása szükséges, ezután az alapszabályt közokiratba, vagy ügyvéd vagy valamelyik alapító jogtanácsosa által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni.

Az alapszabályban kell meghatározni a vagyoni hozzájárulás mértékét illetve szolgáltatásának idejét. A vagyoni hozzájárulás teljesítésének szempontjából különbséget kell tenni a szövetkezeti tagok között abban a formában, hogy ki az, aki csak a vagyoni hozzájárulást teljesíti, viszont személyesen nem tevékenykedik és ki az, aki személyesen is közreműködik. A csak vagyoni hozzájárulást teljesítő tag az általa vállalt vagyoni hozzájárulást teljes mértékben köteles teljesíteni a bejegyzési kérelem benyújtásáig, míg ezzel szemben az személyesen is tevékenykedő tag csupán a nem vagyoni hozzájárulást illetve a pénzübeli szolgáltatás legalább harminc százalékát köteles a bejegyzési kérelem benyújtásáig teljesíteni, a hátralévő hetven százalékot elég a bejegyzés utáni egy évben. Ha valaki nem teljesíti határidőre a vagyoni hozzájárulását, végső esetben tagsági jogviszonyától is megfosztható.

A szövetkezeti vagyont a tagok illetve hozzátartozóinak nyújtandó szolgáltatások fedezésére szolgáló közösségi alapba helyezik, mely nem osztható fel közöttük, a szövetkezetből való kilépéskor a tag nem juthat pénzhez a szövetkezet vagyonából. Abban az esetben, ha a szövetkezet jogutód nélkül szűnik meg, a szövetkezeti vagyont saját célra való felhasználásra át kell adni az alapszabályban meghatározott más szervezet részére.

b) A szövetkezet szervezete

– A szövetkezet közgyűlése

A közgyűlés döntéshozó szerv, mely a tagok összességéből áll és kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a szövetkezet státusz- és személyi kérdéseiben. A közgyűlést az ügyvezetés hívja össze napirend közlésével.

A napirend kiegészíthető a tagok tíz százalékát kitevő kisebbség javaslatával, ha azt írásban közlik az ügyvezetéssel. Ahhoz, hogy a szövetkezet határozatot hozhasson, a határozatképes közgyűlésen részt vevők egyszerű szótöbbsége szükséges, viszont ez az alapszabály módosítása esetén összetettebb, ebben az esetben, már az összes tag legalább felének, és a jelenlévők kétharmadának hozzájárulása kötelező ahhoz, hogy döntés születessen. Az új kódex szerint a határozathozatal módja általánosan a nyílt szavazás, személyi kérdések esetében pedig a titkos szavazás.

Meg kell említenünk a részközgyűlés intézményét is, mely a nagy taglétszámú, földrajzilag is nagy terjedelmű szövetkezetek esetén jelenthet megoldást a szövetkezet összes tagjának egy időpontban egy helyre történő összehívására, mivel ezzel az intézménnyel lehetővé válik, hogy a tagok külön csoportokban tárgyalhassák meg a kérdéseket, és ott is szavazhassanak róluk. Hasonló körülmények esetén a közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyekről való döntéshez igénybe lehet venni a tagok által megválasztott küldöttekből álló küldöttgyűlés intézményét is.

– A szövetkezet ügyvezetése

A szövetkezet ügyvezetését vagy az igazgatóság látja el, - aminek legalább három tagból kell állnia- vagy az ügyvezető elnök, akit a legfeljebb ötven tagú szövetkezetben választhatnak meg. Az ügyvezető elnök az igazgatóság feladatait látja el és az igazgatóság hatáskörét gyakorolja. A szövetkezetben fontos a személyegyesítő jelleg megőrzése, ezt szolgálja az a rendelkezés is, miszerint az ügyvezetést ellátó vezető tisztségviselők kizárólag szövetkezeti tagok lehetnek. Az új Ptk. szerint az igazgatóság minden olyan ügyvezetéssel kapcsolatos feladatot elláthat, amely nincs a közgyűlés vagy a felügyelőbizottság hatáskörébe utalva.

– Felügyelőbizottság

Az új törvénykönyv rendelkezik arról, hogy amennyiben az alapszabály elrendeli, a szövetkezetben felállítható egy legalább három tagból álló felügyelőbizottság mely tagjainak nem kötelező szövetkezeti tagnak lenniük. A felügyelőbizottság jogviszonyára a megbízási szerződés szabályai vonatkoznak és megbízásuk öt évre vagy rövidebb időtartamra létrejött szövetkezet esetében arra az időtartamra szól.

– A könyvvizsgáló

A szövetkezet állandó könyvvizsgálójára vonatkozó szabályozás lényegében a gazdasági társaságok könyvvizsgálójára vonatkozó szabályozás megismétlése, mivel a könyvvizsgálói megbízási betöltésének feltételei, a könyvvizsgálói jogviszony keletkezése, a könyvvizsgáló funkciói nem különböznek a gazdasági társaságokhoz képest.

c) A szövetkezeti tagsági jogviszony

A szövetkezeti tagsági jogviszony a szövetkezet alapításakor az alapszabály aláírásával, a későbbiekben pedig tagfelvételi kérelemről hozott döntés alapján jön létre. Amennyiben egy új tag megegyezik egy korábbival arról, hogy a kilépő tag helyére kerül és a kilépő tag lemond a szövetkezettel való elszámolás igényéről, abban az esetben a belépő tagnak

nem kell vagyoni hozzájárulást vállalnia. Lehetőség van a szövetkezet nyereségének felosztására a tagok között, viszont ez csak úgy történhet meg, ha a nyereség legalább felét a tagok a szövetkezetben való közreműködésük szerint kapják meg. Csupán legfeljebb a nyereség felében részesülhet tehát az, aki nem vállalt személyes közreműködést.

A tagsági jogviszony kilépéssel való megszűnése csakúgy, mint a tagsági jogviszony felmondása a tag által az igazgatóságnak címzett egyoldalú nyilatkozat hatályossá válásától számított három hónap elteltével következik be.

A szövetkezeti tag kizárása annyiban különbözik a gazdasági társaságoknál alkalmazott eljárástól, hogy a szövetkezetnél a közgyűlés valamennyi tag kétharmados szótöbbsége szükséges a kizárás kezdeményezéséről szóló határozathozatalhoz. Miután megszűnt a tagsági jogviszony, a szövetkezet köteles kiadni a tagnak a vagyon akkora részét, amekkora a szövetkezet jogutód nélküli megszűnése utána járna neki.

d) Egyéb szabályok

– Kisebbségvédelem

A kisebbségi jogokat az új törvény a gazdasági társaságoknál általában érvényesülő kisebbségi jogokhoz hasonlóan szabályozza, mivel a szövetkezet kisebbségi tagjai a gazdasági társaság kisebbségével azonos védelemre szorulnak.

– A szövetkezet átalakulása, egyesülése és szétválása

A szövetkezet kizárólag korlátolt felelősségű társasággá, vagy zártkörűen alapított részvénytársasággá alakulhat át. Az igazgatóság vagy a tagság legalább tíz százalékát kitevő kisebbség szükséges az átalakulás, egyesülés illetve szétválás kezdeményezéséhez.

– A szövetkezet megszűnése

Megszűnik a szövetkezet az új kódex szerint, ha az alapításhoz szükséges hét tag alá csökken a taglétszám és hat hónap alatt nem pótolják a létszámot új tagok bejelentésével.

5. Fejezet: Egyesülés

Az új Ptk. lényegében változtatás nélkül veszi át az egyesülésre vonatkozó szabályokat. Az egyesülés alapvetően személyegyesítő jellegű társaság, melyben a tagok korlátlan,

egyetemleges és mögöttes felelősséggel tartoznak. Ha nem kötelező vagyoni hozzájárulást teljesíteni a tagoknak, akkor a társaság tartozásaiért korlátlan felelősséget kell vállalniuk. Az egyesülést tagjai elsősorban a saját gazdálkodásuk elősegítése céljából hozzák létre.

Az új Ptk. arról rendelkezik, hogy a tagok az egyesülés szolgáltatásait külön ellenszolgáltatás nélkül igénybe vehetik. Azonban nem teljesen ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatásról van szó, hiszen az egyesülés működésének költségeit amúgy is a tagok fedezik, amivel a társaság létét, működését teszik lehetővé. A szabály nem zárja ki azt, hogy a tagok ellenszolgáltatás fizetésében állapodjanak meg, ami akkor lehet célszerű, ha a társaság kívülállók számára is nyújt szolgáltatásokat.

Az új kódex nem változtat az egyesülés szervezetén. Taggyűlés és igazgató, vagy igazgatóság működik. A hatályos szabályokhoz képest az új Ptk. annyit változtat, hogy elhagyja azokat a rendelkezéseket, amelyeket az új törvény már szabályozott a jogi személyek általános szabályai között. Ennek következtében nem rendelkezik a határozatképességről, a képviselőről, a taggyűlés összehívásáról, a jegyzőkönyvről és az ülés tartása nélküli határozathozatalról.

6. Fejezet: Alapítvány

a) Az alapítványról általában

Az alapítvány az alapító által az alapító okiratban meghatározott tartós cél folyamatos megvalósítására létrehozott jogi személy. Az alapító az alapító okiratban meghatározza az alapítványnak juttatott vagyont és az alapítvány szervezetét.

Alapítvány nem alapítható gazdasági tevékenység folytatására, de az alapítványi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végzésére jogosult. (A korábbi szabályozással ellentétben alapítvány nem csak tartós közérdekű célra, hanem lényegében bármely célra, magáncélra is létesíthető. Korlát, hogy gazdasági tevékenységet nem végezhet, valamint az alapítvány célja nem szolgálhatja az alapító, a csatlakozó és törvényben meghatározott más személyek érdekeit.) A jogszabály nem mondja ki, de jogellenesen és nyilvánvalóan jó erkölcsbe ütköző tevékenységre sem hozható létre. Az alapítványnak céljait közvetlenül kell megvalósítania.

Alapítvány nem lehet korlátlan felelősségű tagja más jogalanynak, nem létesíthet alapítványt és nem csatlakozhat alapítványhoz.

Az alapítványt létesítő alapítói jogügyletet írásba kell foglalni. Több személy együttesen is létesíthet alapítványt, minden egyes alapító intézkedést egyetértésben tudnak megtenni (az alapítói jogokat együttesen gyakorolják). Az alapítványt létesítő jogügylet visszavonására csak a nyilvántartásba történő bejegyzés jogerőre emelkedéséig van lehetőség, több alapító együttesen tudja visszavonni.

b) Az alapítvánnyal kapcsolatos speciális szabályok és jogintézmények

– Csatlakozó

Csatlakozó az aki a már nyilvántartásba vett alapítványhoz csatlakozni kíván, a feltételeit az alapító okiratban kell az alapítónak meghatároznia. Ha az alapító okirat nem tér ki a csatlakozás lehetőségére, az alapítvány jellege alapján döntendő el, hogy nyílt vagy zárt alapítványról van szó, megengedett-e a csatlakozás. A csatlakozónak meghatározott jogokat biztosíthat az alapító okiratban az alapító, valamint az őt megillető jogokat is megszerezheti. Tehát az alapítvány működését érdemben befolyásolni képes jogok illethetik meg.

– Vagyon

A vagyon fogalmára és mibenlétére a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok alkalmazandók, minimális vagyonnagyságról nincs szó. Részletes szabályozás szól az alapítói vagyonyjuttatásról: vagyoni juttatáshoz kötött az alapítói jogok korlátlan gyakorolhatósága. Nyilvántartásba vételtől számított 1 éven belül az alapítónak egészében át kell ruháznia az alapítványra rendelt vagyont, hogy képes legyen megvalósítani tevékenységét. Az alapító és a csatlakozó az alapítvány részére juttatott vagyont nem vonhatja el és nem követelheti vissza; az alapító okirat ettől eltérő rendelkezése semmis. Gondozás, tartás, iskoláztatási kötelezettségek tekintetében az alapító és a csatlakozó hozzátartozói kedvezményezettjei lehetnek az alapítványi vagyonnak. Ez a rendelkezés családi alapítvány létesítését teszi lehetővé, amellyel a család tagjainak tartása, nevelése akár több generációra is biztosítottá válhat.

– Kedvezményezett

A kedvezményezett az alapítvány jogosultja, az alapítványi vagyon valós címzettje, a vagyon felhasználásának cél szerinti alanya. Az alapítványi vagyon kezelésének szabályait az alapítónak az alapító okiratban kell meghatároznia. Alapvetően csak a juttatott vagyon hozadékait használhatja fel, a vagyon felélésére csak akkor jogosult, ha erre az alapító kifejezetten felhatalmazza.

–Az alapítvány létesítése végintézkedéssel

Az alapítvány létesíthető halál esetére is, de csak végrendeletben vagy öröklési szerződésben, halál esetére szóló ajándékozásban nem. A végintézkedésnek tartalmaznia kell az alapító okiratot. Az alapítvány nyilvántartásba vételére csak az alapító halála után kerülhet sor, ezért a kuratóriumba kijelölt személy felhatalmazott, hogy az alapítvány nyilvántartásba vétele iránt eljárhat. Az alapítvány az alapító halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre.

– Alapító okirat

Alapító okirat: tartalmaznia kell: határozott vagy határozatlan időre szóló létesítését, vagyonkezelés és felhasználás szabályait, kuratóriumi tagság keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokat, díjazását. Alapító okirat rendelkezik: alapító jogainak meghatározott alapítványi szerv hatáskörébe utalásáról, alapítói jogok átruházási szabályairól, csatlakozás megengedéséről, gazdasági tevékenység folytatásáról, annak keretéről, alapítványi szervek hatásköréről, képviselő szabályairól. Az alapítónak meglehetősen szabadsága van az alapítvány szervezetének és működésének kialakítása terén. Különbség van a vagyon kezelése és felhasználása között. (Az alapítónak kell döntenie, hogy célja megvalósítására az alapítvány magát a vagyont is felhasználhatja, vagy csak a vagyon hozadékait, de a két megoldás ötvözésére is lehetőség nyílik). Az alapítvány célja fő szabály szerint nem módosítható. Kivételesen kerülhet rá sor: ha a cél megvalósult, vagy lehetetlenné vált, és az új célra maradt még elegendő vagyon. A cél módosítása adott esetben új csatlakozó belépésével és utólagos vagyonjuttatással összekötve is megtörténhet.

– Alapítói jogok gyakorlása

Az alapítvány alapítója számos alapítványi jogosultság és kötelezettség jogalánya. Alapítói jogok és kötelezettségek akkor ruházhatók át, ha az alapító a vagyoni juttatást teljesítette. Az alapító halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetére kinevezheti jogutódját. Az alapító egyes jogok gyakorlására alapítványi szervet is kijelölhet: pl. kuratóriumot, felügyelőbizottságot, tanácsadó testületet. Ennek részleteit az alapító okiratban kell kidolgozni. Minden szerv a vele kapcsolatos alapítói jogok gyakorlására nem jogosult, nem láthatja el saját ellenőrzését. Ha nincs megfelelő személy vagy szerv, az alapítói jogok gyakorlója a nyilvántartó bíróság. Az alapítók dönthetnek úgy is, hogy jogaikat testületben gyakorolják, választhatják az egyesületi szabályokat is, ebben az esetben többségi elv szerint működik a határozatképesség, a szavazás pedig a jelenléten múlik, de választhatják a szavazati jogok mértékének szabad megállapítását is.

– Az alapítvány szervei

Az alapítvány kötelező szerve a kuratórium (ügyvezető szerv), a többi szervről az alapító szabadon határoz. Pl. felügyelőbizottság (kuratórium ellenőrzése), könyvvizsgáló. A kuratóriumnak legalább három természetes személyből kell állnia. Nagyobb számú kuratórium felállítása is lehetséges, de akár az alapítvány ügyvezetői feladatait elláthatja egyetlen személy, a kurátor. A kuratórium tagjai vezető tisztségviselőnek minősülnek. Elnököt az alapító köteles jelölni, de az alapító okirat utalhatja a kuratóriumi tagok egymásközi választására. Évente egyszer kötelező összehívni ülését, melyet bármely tag kezdeményezhet.

– Megszűnés és átalakulás

Az alapítvány megszűnhet jogutódlással vagy jogutód nélkül. Más jogi formába nem alakulhat át, kizárólag alapítvánnyal egyesülhet, két vagy több alapítványra válhat szét. Jogutódlás esetén az eredeti alapítványi célt meg kell őrizni, szétválásnál elég, ha az egyik jogutód viszi tovább az eredeti célt. Több cél esetén a jogutód alapítványok osztozhatnak a célokon. Csak akkor szüntethető meg, ha a célját megvalósította, vagy az lehetetlenné vált, és módosításra nincs lehetőség. Egyéb okból nem született döntés az alapítvány megszüntetésére vonatkozóan. Alapító dönthet a cél módosításáról, és az alapítvány egyesüléséről. A jogutód nélkül megszűnő alapítvány vagyonára az alapító okiratban megjelölt személy tarthat igényt. Az alapítvány számára vagyont juttató és az ő hozzátartozói csak annyi vagyont kaphatnak jogutód nélküli megszűnés esetén, amennyit az alapítvány rendelkezésére bocsátottak.

Ellenőrző kérdések

1. Mik a jogi személyek általános kritériumai?

A jogi személynek saját névvel, székhellyel, ügyintéző és képviselői szervvel, valamint a tagjaitól illetve az alapítóitól elkülönült vagyonnal és ahhoz szorosan kapcsolódó önálló vagyoni helytállási kötelezettséggel kell rendelkeznie.

2. Ismertesse a jogi személy nevével kapcsolatos három követelményt!

A törvény – a cégjogi szabályozást átemelve – a jogi személy nevével kapcsolatban három követelményt fogalmaz meg: a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság elvét. A névkizárólagosság szerint a jogi személy nevének különböznie kell a korábban már nyilvántartásba vett más jogi személyek nevéétől. A névvalódiság elve szerint a jogi személy neve nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot, míg a névszabatosság azt az elvárást támasztja, hogy az elnevezésnek a magyar nyelv szabályainak megfelelőnek kell lennie. Mindezek mellett az elnevezésben a jogi személy típusát vagy formáját is fel kell tüntetni.

3. Ismertesse az egyesület fogalmát!

Az egyesület olyan nyilvántartott tagsággal rendelkező jogi személy, mely a személyek szabad akaratából jön létre. Nem alapítható gazdasági tevékenység céljára, ugyanis az egyesület az egyesületi cél megvalósításával közvetlenül összefüggő gazdasági tevékenység végzésére jogosult. Az egyesület létét és működését a tagság jeleníti meg. A tagság nyilvántartása fontos, azonban a tagok személyre vonatkozó adatai a kívülállók számára nem hozzáférhetők. A tagság az alapításkor az egyesület nyilvántartásba vételével, az alapítást követően pedig a belépési kérelemnek a közgyűlés általi elfogadásával keletkezik.

4. Sorolja fel a gazdasági társaság ismérveit!

A gazdasági társaság üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozás, amelyben a tagok a nyereségből közösen részesednek és a veszteséget közösen viselik.

5. Ismertesse a létesítő okirat elemeit!

A nyilvántartásba vétel alapját képező létesítő okiratnak kötelezően tartalmaznia kell a jogi személy nevét; székhelyét; célját vagy főtevékenységét; a jogi személyt létesítő személy(ek) nevét, lakóhelyét (székhelyét); a jogi személy részére teljesítendő vagyoni hozzájárulást, azok értékét, a rendelkezésre bocsátás módját és idejét; valamint a jogi személy első vezető tisztségviselőjét

6. Ismertesse a jogi személy képviseletének legfőbb szabályait!

Ahhoz, hogy egy jogi személy a vagyoni forgalomban részt vegyen, szüksége van a nevében nyilatkozatok megtételére feljogosított személyre, azaz képviselőre. A jogi személy – törvényes – képviseletét a jogi személy vezető tisztségviselői látják el, akik képviseleti jogukat – amennyiben azt a létesítő okirat nem korlátozza – önállóan gyakorolhatják. A törvény kimondja továbbá, hogy a jogi személy létesítő okirata, vagy belső szabályzata meghatározhat a jogi személy szervezetén belül képviseleti joggal járó tisztséget, valamint a jogi személy ügyvezetése az ügyek meghatározott csoportjára nézve – írásbeli nyilatkozattal – munkavállalót is képviseleti joggal ruházhatja fel. Ez utóbbi esetekben ún. szervezeti képviseletről beszélünk.

7. Mi a közkereseti társaság és mennyiben változott a kkt. szabályozása?

A kkt. szabályozását illetően a legszembetűnőbb változás, hogy a törvény – a fentebb említettek alapján – ezt a társasági formát is jogi személynek ismeri el. A törvényi meghatározás szerint a kkt. létesítésére irányuló társasági szerződés megkötésével a

társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy - a társaság gazdasági tevékenységének céljára - a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek és a társasági vagyon által nem fedezett tartozásokért korlátlanul és egyetemlegesen állnak helyt.

8. Mekkora vagyontömeg szükséges a kkt. megalapításához?

A kkt. esetében a törvény nem ír elő kötelező tőkeminimumot, így a kkt. vagyona igen csekély is lehet, valamint a törvény nem határozza meg a tagi vagyoni hozzájárulás fajtáját sem, így kizárólag apporttal is megalapítható.

9. Mi a betéti társaság?

A bt. létesítésére irányuló társasági szerződéssel a tagok arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság részére - a társaság gazdasági tevékenységének céljára - vagyoni hozzájárulást teljesítenek, úgy hogy legalább az egyik tag (beltag) a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségekért korlátlanul és a többi beltaggal egyetemlegesen köteles helytállni, míg legalább egy másik tag (kültag) a társaság kötelezettségeiért - törvényben meghatározott kivétellel - nem tartozik helytállási kötelezettséggel.

10. Mutassa be a Kft.-t!

olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével alakul és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben törzsbetétjének szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni értékű szolgáltatásra terjed ki, a társaság kötelezettségeiért azonban a tag - bizonyos kivételektől eltekintve - nem köteles helyt állni. A Kft. esetén a tagok vagyoni hozzájárulását az ún. törzsbetét jelenti, amelynek legkisebb mértéke 100.000.-Ft kell, hogy legyen. A törvény a törzstőke minimális összegét hitelezővédelmi okokból a korábbi 500.000.-Ft.-ról - 3.000.000.-Ft-ra emelte fel.

11. Mutassa be a kft. legfőbb szervét!

A kft. legfőbb szerve a taggyűlés, amelyet az ügyvezető meghívóval hív össze, amelynek kiküldése és a taggyűlés napja között főszabály szerint legalább 15 napnak kell eltelnie. A tagok jogosultak a meghívóban közölt napirendi pontok kiegészítésére. A taggyűlés hatáskörét illetően a törvény nem ad egy összefoglaló listát, csak példálózó jelleggel sorolja fel a kizárólagos taggyűlési hatásköröket valamint meghatározza a taggyűlés kötelező összehívásának eseteit is.⁵⁷ A kft. ügyvezetését egy vagy több⁵⁸ ügyvezető látja el, akik a vezető tisztségviselők törvényben meghatározott általános feladatai mellett

⁵⁷ Ptk. 3:189. §

⁵⁸ ha több ügyvezető van, akkor a Ptk. újítása szerint egymás intézkedései ellen tiltakozást jelenthetnek be a taggyűlésnek a 3:196. § szerint

vezetik a taggyűlési jegyzőkönyvet, a határozatok könyvét, valamint gondoskodnak a társaság tagjairól vezetett nyilvántartás, azaz a tagjegyzék vezetéséről is.

12. Mutassa be a részvénytársaságot!

Az rt. olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényekből álló alaptőkével működik, és részvényes kötelezettsége a társasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. Az rt. kötelezettségeiért azonban a részvényes – a tv-ben meghatározott kivételekkel – nem köteles helytállni. Az rt. klasszikusan és dominánsan tőkeegyesítő társaság, itt a leglazább a tagsági viszony, ugyanis a tagok személye általában közömbös, a lényeg az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájáruláson van

13. Mit tud a részvényfajtákról?

Különböző részvényfajtákat különböztethetünk meg az alapján, hogy egy részvényfajtába az azonos tagsági jogokat megtestesítő részvények tartoznak, míg az egyes részvényfajták eltérő jogokat testesítenek meg. A törvény az alábbi részvényfajtákat nevesíti: törzsrészvény, elsőbbségi részvény, dolgozói részvény, kamatozó részvény és visszaváltható részvény. A törzsrészvény az általános tagsági jogokat megtestesítő részvény, külön jogok nem kapcsolódnak hozzá, de névértéknek összege mindenkor meg kell, hogy haladja az rt. alaptőkéjének felét. Az rt. a törvényben meghatározottakon kívül más részvényfajta vagy részvényosztály kibocsátását is elhatározhatja.

14. Mi a szövetkezet létrejöttének fő célja?

A szövetkezet létrejöttének fő célja a tagok gazdasági, illetve társadalmi szükségleteinek kielégítése.

15. Ismertesse a szövetkezeti tagsági jogviszony fogalmát!

A szövetkezeti tagsági jogviszony a szövetkezet alapításakor az alapszabály aláírásával, a későbbiekben pedig tagfelvételi kérelemről hozott döntés alapján jön létre. Lehetőség van a szövetkezet nyereségének felosztására a tagok között. A tagsági jogviszony kilépéssel való megszűnése csakúgy, mint a tagsági jogviszony felmondása a tag által az igazgatóságnak címzett egyoldalú nyilatkozat hatályossá válásától számított három hónap elteltével következik be.

16. Ki az uralkodó tag a vállalatcsoportnál?

Az elismert vállalatcsoport egy egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés, melynek legalább egy uralkodó tagja, s az uralkodó tag által ellenőrzött tagja van. Az uralkodó

tagra vonatkozó szabályozás nem változott, hiszen uralkodó tag továbbra is az lehet, aki konszolidált éves beszámoló készítésére köteles.

IV. rész: Negyedik Könyv - Családjog

1. Fejezet: A családjogról általában, családjogi alapelvek

A Ptk. – társasági joganyag beépítése melletti – másik nagy újítása, hogy a korábban a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1959. évi IV. törvénnyel (Csjt.) szabályozott családjogi joganyagot is integrálja. A Csjt.-hez képest közel kétszeres terjedelmű normaanyag jelentős érdeme, hogy a bírósági jogalkalmazás során kialakított jogtételeket a jogalkotók beemelték a kódexbe, másrészt pedig a családjog anyaga kiegészült a nemzetközi szinten megfogalmazott jelentősebb családjogi rendelkezésekkel. A Ptk. családjogi könyve öt részből áll: Alapelvek; Házasság; Az élettársi kapcsolat családjogi hatásai; A rokonság; A gyámság.

A Ptk. családjogi könyve négy alapelv megfogalmazásával kezdődik, amelyek a családjog vezérlő eszméit tömören megfogalmazzák, másrésztől kifejezésre juttatják a családi viszonyoknak az üzleti élet viszonyaitól való különbözőségét.⁵⁹

a) A házasság és család védelmének elve

A házasság és család védelmének elve lényegében az Alaptörvény L.) cikkét ismétli meg, és kifejezésre juttatja egyrésztől, hogy - az emberi jogi európai bíróság gyakorlatával összefüggésben - a családot, mint közösséget védi, beleértve ebbe a törvény alapján létrejött családi kapcsolatokat⁶⁰ és a törvény által nem szabályozott más együttélési formákat⁶¹ is, másrésztől pedig a házasság – a többi együttélési formához képest – kiemelt védelmet élvez.

b) A gyermek érdekének a védelme

A gyermek érdekének a védelme a következő alapelv, amelyet a Csjt.-hez képest bővebb tartalommal szabályoz a kódex. A törvény ugyanis azon túl, hogy rögzíti a családi jogviszonyokban a gyermek érdekének elsődlegességet, rendelkezik a gyermek saját családban való felnevelkedésének jogáról illetve arról, hogy amennyiben ez nem valósítható meg, úgy gyermeknek lehetőleg családi környezetben kell felnőnie és biztosítani kell részére korábbi családi kapcsolatainak megtartásához való jogát. A törvény továbbá külön kiemeli, hogy a gyermek fentebb ismertetett jogait csak kivételesen, törvényben meghatározott esetben lehet korlátozni.

⁵⁹ ezen alapelveknek ugyanis aligha van relevanciája a kötelmi vagy a dologi jogban. Az egész kódexre kiható alapelvek ugyanis az első könyvben kerültek megfogalmazásra.

⁶⁰ pl. leszármazás, örökbefogadás

⁶¹ pl. élettársi kapcsolat, mostoha- és mostohagyermek kapcsolata

c) A házastársak egyenjogúságának elve

A korábbi szabályozással azonosan a törvény kimondja a házastársak egyenjogúságának alapelvét,⁶² amely egyrészt az őket megillető jogok és őket terhelő kötelezettségek egyenlőségét, másrészt pedig a család ügyeiben való közös döntés jogát foglalja magában. Lényege szerint tehát egyik házastársnak sincs hatalma a másik – személyes és vagyona – felett és nem élvezhet előjogokat a szülői felügyeleti jogok területén sem a másikkal szemben.⁶³

d) A méltányosság és gyengébb fél védelmének elve

A törvényben új elemként külön alapelvként jelenik meg a méltányosság és gyengébb fél védelmének elve. A korábban házassági vagyonjogból ismert méltányosság elvét a jogalkotó valamennyi családjogi jogviszonyban érvénysülő elvárássá tette, amellyel szorosan összefügg a koránál, egészségi állapotánál, illetve egyéb lehetőségeinél fogva kiszolgáltatott fél helyzetének figyelembevételét előíró, gyengébb fél védelmének elve.⁶⁴

2. Fejezet: Házasság

a) A házasság létrejötte

A házasságra vonatkozó szabályozás a házasság létrejöttének feltételeire vonatkozó rendelkezésekkel kezdődik, amely szerint a házasság férfi és nő között akkor jön létre, ha ők az anyakönyvezető előtt személyesen és együttesen jelentik ki házasságkötési szándékukat.⁶⁵ A – korábban anyakönyvi jogszabályban rögzítettek szerint - nyilatkozat feltételhez vagy időhöz nem köthető.

A törvényi feltételek teljesülése esetén a házasság létrejöttét az anyakönyvezető nyomban megállapítja, majd annak tényét a házassági anyakönyve bejegyzi. Az ismertetett létezési feltételek hiányában azonban a házasság nem jön létre, még akkor sem, ha azt az anyakönyvbe bejegyezték. Az ilyen ún. nemlétező házasságot úgy kell tekinteni, mintha meg sem kötötték volna, így az semmiféle joghatás kiváltására nem alkalmas. Amennyiben a házasság létezése vagy nemlétezése igazgatási úton nem tisztázható, úgy ún. státuszperben van lehetőség a házasság létrejöttével kapcsolatos vita rendezésére.⁶⁶

⁶² az alapelv párhuzamba állítható az Alaptörvény XV. cikkének (3) bekezdésében kimondott férfiak és nők egyenjogúságának elvével

⁶³ Ptk. indokolás i.m. 414.

⁶⁴ Családjogi előadás

⁶⁵ a Csjt.-ben házasulók kifejezés szerepelt a férfi és nő helyett

⁶⁶ Ptk. 4:6. § és a Pp. vonatkozó szabályai

A házasság létrejöttének feltételeit követően rögzíti a törvény a házasság megkötésére irányadó szabályokat. A házasságkötési folyamatnak két szakasza van: a házasságkötést megelőző eljárás és maga a házasságkötés. Az előbbi legfontosabb lépései: a házasulók anyakönyvezető előtti kijelentése arról, hogy tudomásuk szerint házasságuknak jogi akadálya nincs és ezzel összefüggésben az annak igazolására szolgáló okiratokat bemutatása és szükséges további – házassági névre és a születendő gyermek családi nevére vonatkozó – nyilatkozatok megtétele. A házasságkötési eljárásnak három lényeges elemét emeli ki a törvény: a két tanú jelenlétét, a nyilvánosságot, valamint annak helyszínét, amely utóbbi kettőtől azonban a jegyző engedélye alapján el lehet térni. A törvény a házasságkötés leglényegesebb, garanciális eljárási szabályait rögzíti csupán míg a részletes eljárási szabályokat külön törvény⁶⁷ tartalmazza.

b) A házasság érvénytelensége

A törvény külön cím alatt tárgyalja a házasság érvénytelenségére vonatkozó rendelkezéseket, amely az érvénytelenségi okok felsorolásával kezdődik. A korábbtól eltérő logikai rendszerben meghatározott érvénytelenségi okok, az ún. házassági akadályok összefoglalva a következők: házasságkötési képesség hiánya⁶⁸ és a házasság intézményével össze nem férő kapcsolatok⁶⁹ léte. A korábbi szabályozáshoz képest szűkült⁷⁰ a kizárt kapcsolatok köre, ugyanis már nem minősül érvénytelennek a házastársnak volt házastársa egyenesági rokonával kötött házassága, valamint a testvérnek testvére vér szerinti leszármazójával kötött házassága esetén a házassági akadály alól a jegyző felmentést adhat, ha a házassággal létrejövő kapcsolat a születendő gyermek egészségét nem veszélyezteti.

Az érvénytelenségi okok egy része – a törvényben meghatározott feltételek⁷¹ szerint - a házasság fennállása alatt orvosolható, amelynek jogkövetkezménye, hogy a házasság megkötésének időpontjától érvényessé válik.

Egyébiránt a házasság, az érvénytelenségi ok fennállása esetén is csak abban az esetben tekinthető érvénytelennek, ha azt jogerős bírói ítélet megállapítja. Az ún. érvénytelenítési perre vonatkozó szabályokat a Ptk. 4:14§ - 4: 18. §-ai tartalmazzák, amelyet kiegészítenek a Polgári Perrendtartás vonatkozó eljárásjogi rendelkezési is. A törvény rendelkezik továbbá az érvénytelenség megállapításának jogkövetkezményéről, amely

⁶⁷ anyakönyvezetésről szóló törvény

⁶⁸ házasságkötési korhatár (16. életév) el nem érése valamint házasságkötésre képtelen állapot (cselekvőképtelenség, teljesen korlátozó gondnokság alatt állás)

⁶⁹ a Ptk. 4:12. § (1) bekezdésében meghatározott rokon, hozzátartozói kör valamint a kettős házasság.

⁷⁰ az alakítás megsértése sem szerepel már érvénytelenségi okként

⁷¹ Ptk. 4: 9 § - 4:11. §

szerint az érvénytelen házassághoz a törvényben meghatározott ún. maradék joghatások⁷² fűződnek. Ezen az elvi alapon lehet az érvénytelen és a nem létező házasságot egymástól elhatárolni.⁷³

c) A házasság megszűnése

A házasság megszűnésének okait a törvény – a korábbi szabályozással egyezően – az egyik házastárs halálában valamint a házasság bírósági felbontásában jelöli meg és rendezi a házasság megszűnésének időpontját is.⁷⁴ A házassági bontójog továbbra is a feldúltsági elvet követi és különbséget tesz megegyezéssel, azaz a házastársak egyező akaratnyilvánításán alapuló és nem megegyezéssel bontás között, azonban annak feltételei némileg megváltoztak⁷⁵.

A bíróság a házasságot bármelyik házastárs – azaz egyikük által vagy akár együttesen előterjesztett - kérelmére akkor bontja fel, ha a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Ezt követően a törvény – a bírói gyakorlatból merítve - példálózva rendelkezik arról, hogy a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának megállapításában mely tényezőknek lehet szerepe. Így az életközösség megszűnése, annak helyreállításának - a megszűnéséhez vezető folyamat illetve a különélés időtartama alapján - kilátástalansága mind olyan körülmény, amely a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlására utal. Ezen szempontok vizsgálatának a nem megegyezéssel bontás esetén van jelentősége ugyanis amennyiben a bontást valamelyik fél ellenzi, vagy nem ellenzi ugyan, de nem tudnak megállapodni az ún. járulékos kérdésekben, úgy a bíróság nem mellőzheti a házasság megromlására vezető okok és körülmények vizsgálatát.

A megegyezéssel bontás esetén a törvény nem tartja fenn azt a Csjt. szerinti szabályt, hogy a házastársak bontásra irányuló egyező akaratnyilatkozata, mint a házasság teljes és helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítéka értékelendő, hanem a bíróság feladatává teszi a két egybehangzó akaratnyilatkozat véglegességének és befolyásmentességének vizsgálatát is, amelyről a bíróság alapvetően a felek személyes meghallgatása esetén győződhet meg. Ennek fennállása esetén a bíróság a házasságot a megromlás okainak, folyamatának vizsgálata nélkül bontja fel.⁷⁶

⁷² pl. névviselés, vagyoni jogi hatások, apasági vélelem stb... lásd Ptk. 4:36. §

⁷³ Ptk. indokolás i.m. 417.

⁷⁴ Ptk. 4:20. § (3) bekezdés

⁷⁵ így a törvény teljesen elhagyja azt a gyakorlatban is ritkán érvényesülő közös megegyezéssel alapuló bontási esetkört, amely szerint a felek 3 éve külön lakásban élnek és igazolják, hogy a közös gyermek elhelyezését és tartását a gyermek érdekeinek megfelelően rendezték.

⁷⁶ Ptk. indokolás i.m. 418.

A megegyezéssel történő bontásnak azonban további feltételei vannak, még hozzá az ún. járulékos kérdésekben való megegyezés. A járulékos kérdések: a közös gyermek feletti szülői felügyelet, gyermekkel való kapcsolattartás, gyermek tartása, a házastársi közös lakás használata valamint a házastársi tartás kérdése. A korábbi szabályozással ellentétben, - figyelembe véve a vagyoni viszonyok összetettebbé válását - a törvény a megegyezéssel történő bontás feltételei között a közös vagyon megosztásában való megegyezést nem tartja fenn, hanem azt külön perre utalja. További könnyebbséget jelent, hogy amennyiben a szülők a szülői felügyelet közös gyakorlásában állapodnak meg, úgy a kapcsolattartás kérdésben nem kell megállapodniuk, a gyermek lakóhelyét azonban közösen kell meghatározniuk.

A törvény – az alapvető szabályozást megerősítve – a bontás körében külön is kiemeli, hogy annak során a közös kiskorú gyermek érdekét figyelembe kell venni.⁷⁷ A házassági bontóper megindításának feltételeit a törvény 4:23. §-a rögzíti, azzal, hogy a Pp. vonatkozó rendelkezését szintén figyelembe kell venni.

d) A házastársak személyi viszonyai

A házasság megkötésével személyi és vagyoni jogokat és kötelezettségeket magában foglaló házastársi jogviszony keletkezik. A házastársak személyi viszonyait elsősorban erkölcsi normák szabályozzák, így a törvény e cím alatt három olyan elvi jelleggel megfogalmazott szabályt rögzít, amelyek meghatározzák a személyi viszonyok jogi kereteit. A házastársi hűség valamint a házastársak együttműködési és egymás támogatásának kötelezettsége annyiban tér el a korábbi szabályozástól, hogy a támogatási kötelezettséget a törvény immár a házasság felbontását követően is előírja a felek részére. A hűség tág értelemben valamennyi, a másik házastárs érdekeit sértő magatartás tilalmát jelenti, míg a támogatás mind személyi, mint pedig vagyoni értelemben⁷⁸ értendő.

A házastársaknak a házasság és a család ügyeiben közösen, míg a személyüket érintő ügyekben önállóan, de a család érdekeire figyelemmel levő döntési joga levezethető a házastársak egyenjogúságának alapelvéből. A döntés korlátját képezi azonban közös kiskorú gyermekük valamint egymás érdekeinek kölcsönös figyelembe vétele.

Új elemként tartalmazza a törvény a lakóhely megválasztásával kapcsolatos közös házastársi döntési jogot.

⁷⁷ Ptk. 4:21§ (5)-(6) bekezdése

⁷⁸ esetleges tartási kötelezettség

A törvény a házastársak személyi viszonyai cím alatt tárgyalja a házastársak névviselésére vonatkozó szabályokat, különválasztva a házasság fennállása alatti és a házasság megszűnése illetve érvénytelenségének megállapítása utáni időszakban érvényesülő rendelkezéseket.⁷⁹

e) Házastársi tartás

A Ptk. külön címben tárgyalja a házastársak támogatási kötelezettségéből levezethető házastársi tartásra vonatkozó rendelkezéseket. A házastársi tartás két esetben merülhet fel: a házasság felbontását követően vagy a házassági életközösség bontás nélküli megszűnése esetén. Ez utóbbi magában foglalja azt az időszakot is, amely az életközösség megszűnése és a házasság felbontása között áll fenn, illetve azt is, ha az életközösség megszűnését utóbb nem követi a házasság felbontása. A tartás általános előfeltétele a jogosult oldalán, hogy ő önhibáján kívül rászorult legyen és ne legyen a tartásra érdemtelen⁸⁰, míg a kötelezett oldalán pedig az, hogy ő a tartás nyújtására saját megélhetése valamint gyermeke tartásának veszélyeztetése nélkül képes legyen.

Ha a házastársak életközössége egy évnél rövidebb ideig állt fenn és a kapcsolatból gyermek nem született, úgy a volt házastársat – a törvényi feltételek fennállása esetén is – csak az életközösség időtartamával egyező időre illeti meg a tartás.⁸¹ A házastársi tartás egyéb esetekben is érvényesülő korlátja ugyanakkor, hogy a volt házastárs az életközösség megszűnését követő öt év eltelte után csak különös méltánylást érdemlő esetben követelhet tartást. A törvény említésre méltó újítása szerint a kötelezett - a jogosulttal közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalt megállapodása alapján - meghatározott vagyontárgy átadásával vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával is eleget tehet tartási kötelezettségének⁸². A házastársi tartásra a törvény utaló szabálya szerint a rokонтartás szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁸³

f) Házassági vagyonyjog

A legnagyobb változás a családjogi szabályozásban – mind terjedelmében, mind pedig tartalmában - a házassági vagyonyjog területén figyelhető meg. A törvény a házastársak illetve házasulók vagyoni viszonyainak rendezése körében első helyre teszi azok

⁷⁹ Ptk. 4:27. § -4:28. §

⁸⁰ az érdemtelen megállapítása szempontjából értékelendő szempontokat a Ptk. 4:30 §-a határozza meg

⁸¹ de megjegyzendő, hogy a bíróság ettől különös méltánylást érdemlő esetben eltekinthet és hosszabb időt állapíthat meg

⁸² Ptk. 4:32. §

⁸³ különösen a tartás mértéke, mértékének megváltoztatása, szolgáltatásának módja és időtartama, valamint a tartáshoz való jog megszűnése és megszüntetése tekintetében.

szerződéses rendezésének lehetőségét és csak házassági vagyoni szerződés hiányában illetve az abban nem rendezett kérdésekben írja elő a törvényes vagyoni rendszer alkalmazását. Ez utóbbi szerint a házastársak között a házassági életközösség időtartamára házastársi vagyoni közösség keletkezik. A törvényes vagyoni rendszer az életközösség kezdetétől hatályosul akkor is, ha a házastársak a házasságkötés előtt élettársakként éltek együtt. Az életközösség átmeneti megszakadása azonban sem a törvényes, sem pedig a szerződésben kikötött vagyoni rendszer folyamatosságát nem érinti, kivéve ha a felek között vagyoni megosztásra került sor.

A házastársi vagyoni közösség kibővült szabályozása meghatározza a közös vagyoni és a különvagyoni elemeket. Ennek megfelelően a házastársak közös vagyoniába tartoznak azok a vagyontárgyak, amelyeket a házastársak a vagyoni közösség fennállása alatt együtt vagy külön szereznek, továbbá a közös vagyoni terhei és a vagyoni közösség alatt – bármely házastárs – által vállalt kötelezettségekből eredő tartozások. A közös vagyoni a házastársakat osztatlanul és egyenlő arányban illeti meg. A törvény felállítja továbbá a vagyoni közösség fennállása alatt a házastársak vagyoniában meglévő vagyontárgyakra nézve a közös vagyoniba tartozás vélelmét. A különvagyoni – bírói gyakorlat alapján kibővített – elemeket a Ptk. 4:38.§ -39. §-ai tartalmazzák.

A vagyoni közösséghez tartozó vagyontárgyak használatának és kezelésének joga mindkét házastársat megilleti, a használat korlátja azonban, hogy arra csak rendeltetésszerűen a másik házastárs jogainak és jogi érdekeinek sérelme nélkül kerülhet sor. A használatra és kezelésre vonatkozó szabályok időbeli hatálya kizárólag a vagyoni közösség tartamára terjed ki, az életközösség megszűnésétől a közös vagyoni megosztásig terjedő időben ugyanis a közös tulajdon szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁸⁴

Kivételes – a gyakorlat által megkívánt – szabályt fogalmaz meg a törvény, amikor különbséget tesz a házastársak mindennapi életvitelét szolgáló és a foglalkozás gyakorlásához, egyéni vállalkozói tevékenység folytatásának céljára szolgáló vagyoni kezelésének és használatának szabályai között, utóbbira speciális rendelkezéseket megalkotva. E szerint az ilyen vagyontárgyak kezelésére és használatára az a házastárs jogosult, aki a foglalkozást gyakorolja vagy a vállalkozói tevékenységet folytatja.

Amennyiben pedig az egyik házastárs egyéni cég, szövetkezet vagy gazdasági társaság tagja vagy részvényese, tagsági jogait önállóan, házastársa nélkül gyakorolhatja akkor is, ha a vagyoni hozzájárulást a házastársi közös vagyoniából biztosították. Azonban a foglalkozás, egyéni vállalkozás folytatása illetve a tagsági jogok gyakorlása során a másik

⁸⁴ Ptk. 4:42. §

házastárs érdekeit megfelelően figyelembe kell venni. A vagyonszövetséghez tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével valamint a közös háztartással és a közös gyermekkel kapcsolatos költségek, elsődleges forrása a közös vagyon, ha pedig az a költségeket nem fedezi, ahhoz a házastársak a különvagyonukból arányosan kötelesek hozzájárulni.

A vagyonszövetség fennállása alatt a házastársak a közös vagyonra vonatkozó rendelkezést csak együttesen vagy a másik házastárs hozzájárulásával tehetnek. A hozzájárulás megadása nincs alakosságához kötve és annak fennállást – törvényi feltételek fennállása esetén⁸⁵ - vélelmezni kell. A vagyonszövetség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben a házastársak között ún. függő jogi helyzet áll fenn, amely alatt egyikük sem tehet semmit, ami a másik jogát vagy jogos érdekét a vagyon megosztásának idejére csorbítaná.⁸⁶

A törvény rendezi a házastársnak a közös vagyonnal való rendelkezési jog gyakorlásából harmadik személlyel szembeni, illetve a szerződést kötő házastárs házastársával szemben fennálló felelősségi kérdéseket is.⁸⁷

A törvény újdonsága, hogy tételesen felsorolja a vagyonszövetség megszűnésének eseteit, amelynek leggyakoribb módja, az életközösség megszűnése. Megszűnik a vagyonszövetség akkor is, ha azt a házastársak házassági vagyonszövetségi szerződésben a jövőre nézve kizárják, illetve ha azt a bíróság a házassági életközösség fennállása alatt megszünteti. Ez utóbbira bármely házastárs kérelmére – a 4:54. § (1) bekezdésében példálózó jelleggel felsorolt – indokolt esetekben kerülhet sor. Amennyiben a bíróság a vagyonszövetséget megszünteti, úgy a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a vagyonszövetség szabályai vonatkoznak. A törvény lehetővé teszi továbbá a megszüntetett vagyonszövetség házastársak közös kérelmére történő bíróság általi helyreállítását.

A vagyonszövetség megszűnését követően bármelyik házastárs igényelheti a közös vagyon megosztását. Ha a házasság a házastárs halálával szűnt meg, úgy ez a jog az örökösre is megilleti, feltéve, hogy a vagyon megosztására korábban nem került sor. A közös vagyon megosztása történhet közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalt szerződéssel⁸⁸ vagy ilyen szerződés hiányában – illetve a szerződésben nem szabályozott vagyonelemek és vagyoni igények tekintetében –

⁸⁵ Ptk. 4:46. § (1) bekezdése

⁸⁶ Ptk indokolás i.m. 427.

⁸⁷ Ptk. 4:49. § - 4: 52.§

⁸⁸ a törvény az ingóságok esetében az előírt alakiságtól eltekint, ha azok megosztása foganatba ment

bírósági ítélettel. A törvény elvi jelentőséggel fogalmazza meg a vagyonszövetségéből eredő igények egységes rendezésének kötelezettségét, amely értelemszerűen kiegészül az alapelvek között ismertetett méltányos rendezés elvével.⁸⁹

A törvény rendezi a közös vagyon és a különvagyontól való elválasztás esetén az alvagyonok közötti megtérítési igények kielégítésének szabályait is, azzal, hogy a megtérítés főszabálya szerint kötelező igényt keletkeztet, a térítés módja azonban történhet természetben is. Kivétel ez alól, ha az egyik alvagyonhoz tartozó ingatlanra a másik alvagyontól olyan ráfordítás történik, amely az ingatlan jelentős és tartós értékcsökkenését eredményezi. Ilyenkor ugyanis a megtérítést igénylő házastárs - választásától függően - pénzbeli térítésre vagy az ingatlan arányos tulajdoni hányadára is igényt tarthat. A közös vagyontól a házastársat megillető hányadot – a törvény bírói gyakorlatból átemelt szabálya szerint – a vagyonszövetség megszűnésekor fennállt állapot és érték szerint kell meghatározni, de a közös vagyon megosztásáig terjedő időben bekövetkezett változásokat főszabály szerint figyelembe kell venni⁹⁰.

Annak meghatározásánál, hogy a vagyonszövetség során az egyes vagyontárgyak melyik házastárs tulajdonába kerüljenek, a bíróság elsősorban a felek egyezményes nyilatkozatát veszi figyelembe, ennek hiányában azonban az eset összes körülményei alapján kell döntenie. A törvény azonban egyes vagyontárgyak – így a foglalkozás vagy egyéni vállalkozás céljára szolgáló vagyontárgyak – esetén konkrét iránymutatást ad azok sorsát illetően.⁹¹

A vagyonszövetség megszűnésekor meglévő különvagyontól főszabály szerint természetben kell kiadni, kivéve, ha az nem lehetséges illetve jelentős értékcsökkenéssel járna.

A házassági vagyonszövetség szerződés népszerűbbé tétele valamint jelentőségének hangsúlyozása érdekében a törvény arra vonatkozóan a korábbinál jóval részletesebb szabályozást ad. A szerződésben a házastársak illetve a házastársak a házasság vagyonszövetség határait a törvénytől eltérően szabályozhatják és megválaszthatják azt a vagyonszövetség rendszert, amely az életközösségük időtartama alatt a vagyoni viszonyaikra irányadó lesz. A felek szerződésükben a házastársi vagyonszövetség helyett a törvényben szabályozott más vagyonszövetség rendszert köthetnek ki, vagyonszövetség meghatározott részei tekintetében különböző vagyonszövetség rendszereket alkalmazhatnak, sőt egészben vagy részben el is térhetnek a választott vagyonszövetség rendszer szabályaitól, ha az eltérést a törvény nem tiltja. A szerződés akkor érvényes, ha azt közokiratba vagy ügyvéd által

⁸⁹ Ptk indokolás i.m. 429.

⁹⁰ Ptk. 4:60. §

⁹¹ Ptk. 4:61. §

ellenjegyzett magánokiratba foglalták, míg harmadik személyekkel szemben akkor hatályos, ha azt a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartásába⁹² bevezették, vagy annak hiányában, ha a házastársak bizonyítják, hogy annak fennállásáról és tartalmáról a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett.

A szerződés az életközösség fennállása alatt – a létrejöttére vonatkozó szabályok szerint – módosítható illetve megszüntethető a szerződést kötő felek által és abban a felek vagyonukról haláluk esetére is rendelkezhetnek.

A felek által választható, ún. alternatív vagyoni rendszerek közül a törvény kettőt szabályoz: a közszerzeményi és vagyonekülönítési rendszert. A törvény keretszabálya szerint a közszerzemény esetén a házastársak az életközösség alatt lényegében vagyonekülönítésben élnek, önálló vagyonszerzőknek minősülnek, az életközösség – vagy a szerződés - megszűnése után azonban bármelyikük követelheti a másiktól annak a vagyonszaporulatnak a kiadását, ami a vagyonából közszerzemény. Közszerzeménynek minősül az a tiszta vagyoni érték, amely a házastársnak az életközösség megszűnéskor meglévő vagyonában a házastársakat terhelő adósság ráeső részének és a különvagyonnak a levonása után fennmarad. A közszerzeményi rendszer tehát a házastársnak az életközösség alatt keletkezett vagyongyarapodás arányos részére a másik házastárssal szemben kötelmi igényt biztosít.

A vagyonekülönítési rendszerben a házastársak szerződésükben a házastársi vagyoneközösséget a jövőre nézve teljesen vagy meghatározott vagyonszerzések, vagyontárgyak, terhek és tartozások tekintetében kizárják. Vagyonekülönítésre a bíróság döntése nyomán is sor kerülhet és korlátot képez, hogy a közös háztartás a közös háztartásban nevelkedő gyermek költségeinek viselése a házastársakat ilyenkor is közösen terheli és ettől szerződésben sem térhetnek el.

A házassági vagyoni szerződés megszűnésére a kötelmi jogban szabályozott megszűnési eseteken kívül sor kerül akkor is, ha azt a bíróság megszünteti illetve ha a házassági életközösség megszűnik.⁹³

A házassági vagyoni szabályok utolsó fejezete – a korábbi szabályozáshoz képest egyszerűbben - rendezi a házastársi közös lakás használatának szabályait.⁹⁴

⁹² a nyilvántartásról külön törvény fog rendelkezni

⁹³ Ptk. 4:74. §

⁹⁴ Ptk. 4:76.§ - 4:85.§

3. Fejezet: Az élettársi kapcsolat családjogi hatásai

a) Az élettársi kapcsolatról általában

A Ptk. az élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályozást két könyvben taglalja, egyrészt a Kötelmi jogról szóló Hatodik könyvben⁹⁵ másrészt pedig a családjogi szabályozást tartalmazó Negyedik könyvben.⁹⁶ A kötelmi jogi szabályozás körében határozza meg a törvény az élettársak fogalmát, amely szerint élettársi kapcsolat áll fenn két olyan házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.⁹⁷ A törvényi fogalom alapján egyértelműen megállapítható tehát, hogy élettársi kapcsolat mind a különnemű, mind pedig azonos nemű személyek között is létrejöhet.

Az élettársi kapcsolat – a törvényi feltételek fennállása esetén – az életközösség létesítésével jön létre és megszűnik, ha az élettársak egymással házasságot kötnek, bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítenek vagy az életközösségük véget ér. Az élettársi kapcsolat tehát tényhelyzet, a külön törvényben szabályozott Élettársi Nyilatkozatok Országos Nyilvántartása csak a kapcsolat fennállásának bizonyíthatóságát teszi könnyebbé.

b) Az élettársi kapcsolat speciális szabályai

Az élettársi kapcsolat vagyoni viszonyait illetően a törvény – a házassághoz hasonlóan – a szerződéssel való rendezést teszi első helyre. Az élettársi vagyoni szerződés alakiságára és harmadik személlyel szembeni hatályára a házasságnál ismertetett szabályok érvényesülnek azzal, hogy itt élettársi vagyoni szerződések nyilvántartására utal a törvény.⁹⁸ A szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg és ennek során bármilyen vagyoni rendszert kiköthetnek.

Amennyiben az élettársak vagyoni viszonyait szerződéssel nem rendezik, úgy a törvény esetükben egy, a közszerzeményi rendszerhez hasonló törvényes vagyoni rendszer alkalmazását írja elő. E szerint az élettársak együttélésük alatt önálló

⁹⁵ XXV. cím alatt

⁹⁶ Harmadik rész VII. és VIII. cím

⁹⁷ az egymással közeli rokoni kapcsolatban állók (egyenesági rokonok, testvérek) tehát a vérfertőzés okán egymással sem házasságot nem köthetnek, sem élettársi kapcsolatot nem létesíthetnek. Az esetleges vagyonszerzésükre a közös háztartásban élő más hozzátartozókra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni

⁹⁸ Ptk. 6:515. §

vagyonszerzők, azonban az életközösség megszűnése esetén bármelyik élettárs követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett vagyonszaporulat megosztását. A vagyonszaporulathoz azonban nem számítható hozzá az a vagyon, ami a házastársak esetén különvagyonnak minősülne. Az élettársat a vagyonszaporulatból főszabály szerint a szerzésben való közreműködés arányában illeti meg részesedés, ha pedig annak aránya nem állapítható meg, akkor egyenlő mértékben.⁹⁹

Újdonság a törvényben, hogy az élettársaknak – a házastársakhoz hasonlóan – lehetőségük van arra, hogy a közösen használt lakás további használatát az élettársi jogviszony létrejöttkor vagy annak fennállása alatt, az életközösség megszűnése esetére szerződéssel rendezzék. A szerződést közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni és attól a bíróság a közös kiskorú gyermek lakáshasználati jogának biztosítása érdekében eltérhet.¹⁰⁰

A lakáshasználatot előzetesen rendező szerződés vagy az életközösség megszűnése után kötött egyéb megállapodás hiányában az életközösség megszűnése esetén bármelyik élettárs a bíróságtól kérheti a közösen használt lakás további használatának rendezését. A bíróság a további használatról a lakhatásra jogosult kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogának a figyelembe vételével dönt. A bíróság a lakáshasználat rendezése körében mindazokat a megoldásokat alkalmazhatja, amelyeket a házastársak közös jogcíme alapján használt lakás esetében.¹⁰¹

A törvény a magyar jogban teljesen új jogintézményként szabályozza az élettársak egymással szemben fennálló tartási kötelezettségét az életközösség megszűnése esetén, feltéve ha a jogosult magát önhibáján kívül nem tudja eltartani és az életközösség legalább egy évig fennállt és az élettársak kapcsolatából gyermek született. Egy év eltelte után a rászoruló volt élettárs különös méltánylást érdemlő esetben követelhet tartást. Az élettársi tartás egyéb jogi feltételei a törvényben a házastársi tartással egyezően kerülnek meghatározásra.¹⁰²

Az élettársi tartás családjogi könyvben való szabályozását indokolja egyrészt a tartás feltételéül megszabott közös gyermek megszületése másrészt pedig azon jogalkotói törekvés, amely kifejezésre juttatja, hogy az élettársi kapcsolatot családjogi kapcsolatnak tekinti. Az élettársi kapcsolat elismertsége és támogatottsága azonban nem azonos a házasságéval, azt a törvény – különösen a vagyoni viszonyok tekintetében - nem

⁹⁹ Ptk. 6:516. §

¹⁰⁰ Ptk. 6:517. §

¹⁰¹ Ptk. 4:93. § -4:95. §-ig

¹⁰² Ptk. 4:87§- 4:91. §

szabályozza a házassághoz hasonló részletességgel, hanem csupán keretszabályokat ad.¹⁰³

Utalni kívánok arra, hogy az azonos neműek részére a Ptk.-ban szabályozottak szerint nyitva álló élettársi kapcsolat mellett alternatívaként szerepel a külön törvénnyel¹⁰⁴ szabályozott bejegyzett élettársi kapcsolat is.

4. Fejezet: Rokonság

a) A rokonságról általában

Az új Ptk. nem csak ezen rész címét, hanem tárgybeli szerkezetét is módosította oly módon, hogy az első cím szól a rokoni kapcsolatokról, a második a leszármazáson alapuló szülő-gyermek kapcsolatokról, a harmadik az örökbefogadásról, a negyedik és ötödik pedig a szülői felügyeletről és a tartásról. A törvény magát a „rokonság” fogalmát nem határozza meg, de a rokonság két egyenértékű fogalmát: a vér szerinti leszármazást és az örökbefogadást az egyenesági rokonság kapcsán együtt említi¹⁰⁵.

b) A leszármazáson alapuló rokoni kapcsolat

A törvény ebben a részben a szülői jogállás keletkezésére és a nem kívánt szülőség elhárítására vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza: e körbe tartozik az apai jogállás keletkezése, az apaság vélelmének megdöntése, valamint az anyai jogállás kérdése.

A törvény koncepcionálisan nem változtatott az apai jogállás szabályozásán. Az új törvény megszüntette a teljes hatályú és a házasságkötést megelőzően tett apai elismerő nyilatkozat különállását, tehát azonos formaként kezeli. A törvény tételesen és sorrendben felsorolja az apai jogállás keletkeztető jogi tényeket: 1) a házassági kötelék, 2) reprodukciós eljárás, 3) apai elismerő nyilatkozat, 4) apaság bírói megállapítása¹⁰⁶.

A házassági köteléken alapuló vélelem szerint: apa az, aki a gyermek fogamzásának idejétől annak születéséig eltelt idő alatt az anyával házasságban élt. A reprodukciós eljárás alapján alapuló vélelem szerint: apa az a férfi, aki az anyával reprodukciós eljárásban részt vett. Az apai elismerő nyilatkozat szerint azt a férfit kell a gyermek apjának tekinteni, aki a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak ismerte

¹⁰³ megjegyzendő, hogy ezen keretszabályok a korábbi szabályozáshoz képest sokkal bővebbek, ami értékelendő jogalkotói törekvés

¹⁰⁴ 2009. évi XXIX: törvény

¹⁰⁵ Indokolás 437. oldal

¹⁰⁶ Indokolás 438. oldal

el. A teljes hatályú elismerést anyakönyvezetőnél, bíróságnál, gyámhatóságnál vagy hivatásos konzuli tisztviselőnél kell jegyzőkönyvbe venni vagy közjegyzői okiratba foglalni. A bírói határozaton alapuló vélelem szerint: ha egyik úton sem állapítható meg az apaság, akkor azt bírósági úton kell megállapítani. Ezt az anya (az új törvény ad az anyának erre lehetőséget először), a gyermek, a gyermek halála után leszármazója és az apa kérheti. Az új törvény az apaság bírói megállapítását megdönthetetlen vélelemként kezeli. Az apaság véelmét természetesen meg lehet támadni. Az apaság véelme tartalmi és formai okból egyaránt megtámadható. Tartalmi okból akkor, ha a vélelmezett apa nem a gyermek biológiai szülője. Formai okból akkor, ha akarathiba történt az elismeréskor, vagy jogszabályi rendelkezések megkerülése volt a cél.

Az új törvény két esetben nem engedi az apaság véelmének megtámadását: a reprodukciós eljárás esetén, valamint a bírói megállapításon alapuló apasági vélelemnél¹⁰⁷. Abból kiindulva, hogy a kiskorú érdeke elsősorban a családi kapcsolatainak stabilitása, és ha ezek a kapcsolatok már kialakultak, azokat a gyermek nagykorúságáig lehetőleg ne lehessen megbolygatni, az apaság véelmének megdöntése iránti per megindítására a gyermek érdekében a gyámhatóságnak, az anyának pedig a gyermek 3 éves koráig biztosít lehetőséget. Az apasági vélelem keletkezésének időpontja házasság és reprodukciós eljárás esetén a gyermek születése, elismerés esetén a nyilatkozat teljes hatályúvá válása, míg a bírói határozaton alapuló vélelem nem támadható meg. A gyermek 3 éves korának betöltése, illetve az 1 éves megtámadási határidő eltelte után viszont már csak maga a gyermek jogosult – nagykorúvá válása után – dönteni a perindításról. Ha a bíróság az apasági vélelem megdöntése iránti keresetnek helyt ad, akkor különböző joghatások érvényesülnek: 1) a korábbi apa kapcsolattartására való feljogosítás, 2) a korábbi apa családi nevének további viselésére való feljogosítás¹⁰⁸.

Az anyai jogállás hosszú időn keresztül nem képezte vita tárgyát: a jog az anyaságot tényként és nem vélelemként kezelte. Az új törvény a szülőanya és a genetikai anya közötti választást a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően úgy dönti el, hogy a gyermek anyjának azt a nőt tekinti, aki megszülte. Ennek az új szabálynak a jelentősége az ún. pótanyság miatt is fontos, mert ezen rendelkezés miatt nem lehet anyának tekinteni azt a nőt, aki más nőt kért fel arra, hogy a petesejtjéből származó embriót kihordja¹⁰⁹. Ha az anya személye nem állapítható meg, a gyermek kérheti annak bírói megállapítását, hogy az anyja az általa megjelölt személy.

c) Az örökbefogadás

¹⁰⁷ Indokolás 439. oldal

¹⁰⁸ Indokolás 440. oldal

¹⁰⁹ Indokolás 441. oldal

Az új törvény elsősorban ezen fejezet szerkezetében, a szabályok kibővítésében, pontosabb, korszerűbb megszövegezésében és hangsúlyjaiban hozott változást. Az örökbefogadás legfontosabb célja, hogy a kiskorúnak családban nevelkedését biztosítsa olyan esetekben, amikor vér szerinti szülei erre nem képesek. Az örökbefogadást a gyámhatóság engedélyezi¹¹⁰. Örökbe fogadni olyan kiskorú gyermeket lehet, akinek a szülei nem élnek, vagy akit szülei megfelelően nevelni nem képesek. Annak törvényi előfeltételeit, hogy ki lehet örökbefogadó, az új törvény a korábbi szabályozáshoz képest eltérően fogalmazza meg¹¹¹. Az örökbefogadónak alábbi feltételeknek kell megfelelnie: nagykorú, cselekvőképességű, személyi alkalmasság, valamint a korkülönbség minimum 16 és maximum 25 év, valamint csak 25. évet betöltött személy lehet.

Az örökbefogadásra való alkalmasság megállapítására irányuló eljárás az örökbefogadás engedélyezésére irányuló eljárásnak az előzetes eljárása. Az örökbefogadásra való alkalmasságot a gyámhatóság állapítja meg. A törvény különbséget tesz nyílt és titkos örökbefogadás között akként, hogy egyértelmű definíciót ad mindkét fajta örökbefogadásra. Nyílt örökbefogadás az, amikor az örökbe fogadni szándékozó személy és a vér szerinti szülő ismeri egymást. Titkos örökbefogadás az, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá az gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri.

Az új törvény definiálja a nemzetközi örökbefogadást is. A definíció lényege az, hogy a külföldre történő örökbeadás szempontjából sem az állampolgárságnak, sem az állandó lakóhelynek nincs jelentősége. A lényeg az, hogy az örökbefogadás következtében a gyermek szokásos tartózkodási helyzete megváltozik. Nemzetközi örökbeadás az, ha a gyermek az örökbefogadás következtében végleges jelleggel más országba kerül, függetlenül az örökbefogadó állampolgárságtól és attól, hogy a gyermek állampolgársága megváltozik-e. A törvény új jogintézményként nevesíti az örökbefogadás utánkövetésének lehetőségét. Az örökbefogadást elősegítő szervezet ennek keretében figyelemmel kísérheti, hogy az örökbefogadás betöltött-e célját, a gyermek beilleszkedett-e családjába¹¹².

Az örökbefogadás joghatásai alatt rendelkezik a törvény az örökbefogadott gyermek jogállásáról, az örökbefogadó családjában¹¹³. Tehát az örökbefogadott az örökbefogadó és annak rokonai tekintetében az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép. Az

¹¹⁰ Indokolás 441. oldal

¹¹¹ Indokolás 441. oldal

¹¹² Indokolás 442-443. oldal

¹¹³ Indokolás 443. oldal

örökbefogadás kihat az örökbefogadott leszármazóira. Ebben a körben a törvény rendezi a névviselést, a kapcsolattartást, valamint a gyermek származásának megismeréséhez fűződő jogát. Főszabály szerint az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli. Az új Ptk. a régi szabályozáshoz képest differenciáltabban szabályozza a gyermek vérségi származás megismeréséhez fűződő jogát. A törvény mindenekelőtt azt szabályozza, hogy az örökbefogadott a gyámhatóságtól miről és milyen idős korában kérhet felvilágosítást, bővítve a szabályozást a testvér, féltestvér adatainak megismerhetőségével. Ennek megfelelően az örökbefogadott az örökbefogadás tényéről kormeghatározás nélkül, míg vér szerinti szülőjének és testvérének adatairól 14. életévének betöltésétől juthat információhoz¹¹⁴.

Az örökbefogadás hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni. Az örökbefogadást a felek kölcsönös kérelme alapján a gyámhatóság felbonthatja. A bíróság egyoldalú kérelem alapján az örökbefogadást felbontja, két esetben: 1) ha akár az örökbefogadó, akár az örökbefogadott olyan magatartást tanúsított, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik fél számára elviselhetetlenné válik, vagy 2) ha az örökbefogadás célját és társadalmi rendeltetését nem tölti be. Az örökbefogadás az azt felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg. A felbontás után az örökbefogadott a felvett családi nevet nem viselheti.

d) Szülői felügyelet

Az új Ptk. lényeges tartalmi változásokat hoz e körben. A törvény szerkezetileg először az általános szabályokat rögzíti, majd a szülői felügyelet tartalmi elemeit szabályozza. Ezt követi a gyakorlásáról szóló fejezet, majd a szünetelés, megszűnés szabályai. Ezzel a szerkezet logikusabbá, áttekinthetőbbé válik¹¹⁵. Az általános szabályok között a törvény kimondja, hogy a kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. A szülői felügyelet: a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőjének jogát és köteleességét, a gyámnevezésnek, vagy abból való kizárásnak a jogát foglalja magában. A szülői felügyeletet a szülő a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni. A szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők. A törvény

¹¹⁴ Indokolás 443. oldal

¹¹⁵ Indokolás 445. oldal

tételesen felsorolja a szülői felügyelet gyakorlásából származó jogokat és kötelezettségeket.

A törvény a gyermek nevének meghatározásával, illetve annak megváltoztatásával kapcsolatos szabályokat néhány pontosítással a korábbi törvénnyel (Csjt.) egyezően tartalmazza. Főszabály: a gyermek apjának vagy anyjának születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli. A szülői felügyelet részjogosítványai közül a gondozás, nevelés szabályai sem változtak lényegesen, de új rendelkezéseket is bevezetett a törvény. Az alaptétel az, hogy a szülő joga s kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és a felneveléséhez szükséges feltételeket biztosítsák. A szülő jogosult a gyermek nevelésének módját megválasztani.

A gyermek képességei figyelembevételével a szülők és a gyermek közösen döntenek el, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön. A gyermek vagyonának kezeléséről szóló szabályok több ponton módosultak. A szülői felügyeletet gyakorló szülő joga és kötelezettsége, hogy gyermekük minden olyan vagyonát kezeljék, amely a törvény szerint nincs kivéve a kezelésük alól. Az új Ptk. a szülőknek a gyermek törvényes képviselőjével kapcsolatos jogain és kötelezettségein alapvetően nem változtatott. A szülők joga, hogy gyermeküket személyi és vagyoni ügyeiben képviseljék. A szülői felügyelet gyakorlása során a döntés joga mindenképp a szülők együttes joga és felelőssége. Ez vonatkozik az együttélő szülőkre, de a különélőkre is.

A törvény főszabályként tartalmazza a szülői felügyeleti jog közös gyakorlását. Ez a főszabálya különélő szülők esetén is érvényesül, ami azt jelenti, hogy a szülői felügyelet „magánügy” marad, a szülők felügyeleti joguk gyakorlását oly módon rendezik, olyan rendszert és életvitelt alakítanak ki a gyermekük számára, amelyet jónak látnak. A lényeg csupán az, hogy a szülők egyetértsenek. Ennek a joggyakorlásnak két korlátja van: 1) biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét, 2) azonnali intézkedést igénylő esetben az egyik szülő a gyermek érdekében azonnal dönthet, kötelessége azonban a másik szülőt haladéktalanul értesíteni. A különélő szülők közötti megállapodásnak kétféle tartalma lehet: 1) a szülők megosztják egymás között a jogokat és kötelezettségeket, 2) vagy megállapodnak abban, hogy azt teljes körűen csak az egyikük gyakorolja¹¹⁶.

A közös szülői felügyelet gyakorlása során egyes kérdésekben előfordulhatnak olyan viták, amelyeket hatósági úton kell rendezni. Abban az esetben, ha a külön élők szülők a szülői felügyelet közös gyakorlásában vagy az azzal kapcsolatos jogok és kötelezettségek

¹¹⁶ Indokolás 447. oldal

gyakorlásában nem tudnak megállapodni, a szülői felügyelet rendezéséről a bíróság dönt. A bíróság kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból jár el.

A bíróság döntésének tartalma kétféle lehet: 1) a szülői felügyelet gyakorlását az egyik szülőnek adja, vagy 2) meghatározza, hogy melyik szülő melyik jogot, kötelezettséget gyakorolhatja. Az új törvény megszüntette a „gyermek elhelyezés” kifejezést, mert azt egyetlen nyugat-európai jogrendszer sem használja. Régi igénynek tett eleget a törvény, amikor külön pontba foglalva meghatározza a gyermekétől különélő, szülői felügyeleti jogától meg nem fosztott szülő jogait és kötelezettségeit¹¹⁷. A gyermek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében a szülőknek együtt kell működniük ilyen esetben. A szülői felügyeletet gyakorló szülőnek a gyermek fejlődéséről, egészségi állapotáról, tanulmányairól a különélő szülőt tájékoztatnia kell. A szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben közösen gyakorolják jogukat.

A kapcsolattartás anyagi jogi szabályaiban az új Ptk. lényeges változást nem hoz, de a kivételek körét pontosítja. A gyermek joga, hogy különélő szülőjével személyesen és közvetlen kapcsolatot tartson. A gyermeket nevelő szülő pedig köteles zavartalan kapcsolattartást biztosítani. A különélő szülő nemcsak jogosult, de köteles is a gyermekével kapcsolatot tartani. A törvény nem kívánja a kapcsolattartást valamennyi esetre irányadó kategóriákba szorítani, ezért általános megfogalmazás ad a kapcsolattartás tartalmára, amelynek mindvégig folyamatosnak kell lennie. A tartalma szempontjából magában foglalja: a személyes találkozást, a gyermek elvitelét, a huzamos együttléte, valamint a személyes találkozás nélküli kapcsolattartást. A kapcsolattartásról a szülők egyezsége kötnek, ennek hiányában a bíróság dönt. Ha a kapcsolattartásra jogosult vagy kötelezett a kapcsolattartást kellő indok nélkül akadályozza vagy szabályait megszegi, az ezzel okozott kárt köteles a másik félnek megtéríteni.

Az új törvény a szabályokat logikusabb sorrendbe foglalja a szülői felügyeleti jog szünetelése és megszűnése tárgyában: először a szünetelés szabályait, majd a megszűnést, végül a megszüntetést taglalja. Szünetel a szülői felügyeleti jog, ha pl. a szülő cselekvőképtelen, a szülő ismeretlen helyen van, a gyermeket a gyámhatóság átmeneti nevelésbe vette stb. A családba való befogadás a szülői gondoskodást pótolja, mégpedig a szülő akaratából, ezért a gyermekvédelmi gondoskodás intézmény rendszere helyett inkább a magánjogban van a helye. Szülői felügyeletet gyakorló szülő kérelmére vagy közös kérelemre a gyámhatóság hozzájárulhat ahhoz, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte, vagy más családi ok miatt a gyermeket más, általa

¹¹⁷ Indokolás 448. oldal

megnevezett család átmenetileg befogadj, a gondozza és nevelje feltéve, hogy ez a gyermek érdekében történik.

A törvény tartalmazza a szülői felügyeleti jog megszűnésének eseteit, melyek szerint megszűnik a szülői felügyeleti jog, ha pl. a gyermek nagykorú lesz, a gyermek örökbefogadásával, ha a szülő egészségügyi intézmény kijelölt helyén hagyja. A bíróság két esetben szünteti meg a szülői felügyeleti jogot. 1) ha a szülő felróható magatartásával gyermeke javát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, vagy 2) a gyermeket más személynél helyezték el vagy átmeneti nevelésbe vették és a szülő a körülményein önhibájából nem változtat.

e) Rokontartás

Az új törvény a rokontartás közös szabályait úgy alakítja ki, hogy a gyermektartás több általánosítható rendelkezését ezen szabályok között helyezi el, így közös szabályokká válnak¹¹⁸. A családjogi tartás cím tehát a rokontartás közös szabályaival indul, ezt követi a kiskorú gyermek, majd a továbbtanuló nagykorú gyermek tartása. A törvény a rokontartás szabályait a jelenleginél logikusabb szerkezetbe foglalja, azokat kibővíti, pontosítja és a mai kor igényeihez igazítja¹¹⁹. A rokontartás alapján az jogosult tartásra, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, és akinek tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa vagy volt élettársa nincs.

A tartási kötelezettség egyenesági rokonokat terhel egymással szemben, tehát tartási kötelezettség áll fenn elsősorban a szülőnek a gyermekével és a gyermeknek a szülőjével szemben. A rokontartás jogi előfeltételei körében a törvény keretjellegű meghatározást ad az érdemtelenségre, amely szerint, ha a nagykorú a rokon kapcsolathoz fűződő erkölcsi elvárásokat súlyosan és egyoldalúan megsérti, méltánytalan lenne a kötelezettre nézve, hogy a jogosultnak ingyenesen tartást nyújtson. A törvény a tartás mértéke tekintetében a korábbi szabályozásnál bővebb rendelkezést tartalmaz. Egyértelművé teszi, hogy a tartás mértékének megállapítása konkrét esetben mindig mérlegelés eredménye. A tartás szolgáltatásának módját eltérően határozza meg az új törvény¹²⁰.

E szerint a tartást a kötelezett elsősorban pénzben szolgáltatja (tartásdíj). A tartásdíjat határozott összegben kell meghatározni. Az új törvény elveti a tartásdíj százalékos megállapításának lehetőségét, de a tartásdíj automatikus emelkedésére lehetőséget kíván biztosítani. Ezért kimondja, hogy a tartásdíjat határozott összegben kell

¹¹⁸ Indokolás 450. oldal

¹¹⁹ Indokolás 451. oldal

¹²⁰ Indokolás 452. oldal

megállapítani, de a bíróság, ha indokoltnak tartja, úgy rendelkezhet, hogy a tartásdíj évente indexálásra kerül: a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett éves fogyasztói árindex mértékével a következő év első napjától módosul. Az indexálás feltétele, hogy annak aránya hivatalosan, mindenki számára hozzáférhetően közzé téve és az végrehajtható legyen.

A kiskorú gyermek tartását az új Ptk. külön fejezetben, speciális és az általánoshoz képest több kérdésben részletesebb szabállyal rendezi¹²¹. A törvény vélelmet állít fel a kiskorú gyermeknek a tartásra való rászorultsága mellett. Ez a vélelem azonban megdönthető azzal, hogy a gyermek képes saját eltartásáról egészben vagy részben gondoskodni, mivel munkaképes. A törvény kimondja: a rászorultság vélelme a gyermek nagykorúságának elérése után is – legfeljebb azonban a gyermek 20. életévének betöltéséig – érvényesül, ha középfokú iskolai tanulmányokat folytat. A rászorultság vélelme mellett speciális szabály: hogy kiskorúval szemben az érdemtelenység nem érvényesül, mert a tartásra érdemtelen csak nagykorú lehet. A gyermek természetbeni tartásának mértéke és módja nem igényli a részletesebb szabályozást. A gyermektartásdíj mértéke és megfizetésének a módja tekintetében a szülők megegyezése irányadó és csak ennek hiányában dönt ezekben a kérdésekben a bíróság¹²².

A továbbtanuló nagykorú gyermek tartása körében az új Ptk. választ keresett a jogalkalmazásban felmerült három fő kérdésre: 1) mely tanulmányok vehetők figyelembe, 2) milyen elvárások támaszthatók a gyermekkel szemben mind a tanulmányok, mind a tartásra kötelezettel való kapcsolatában, 3) meddig tarthat igényt a gyermek a tartásra. A szükséges tanulmányok vonatkozásában annak van jelentősége, hogy a továbbtanuló gyermek mely tanulmányokkal szerez olyan képesítést, amely önálló életpályájának megkezdését lehetővé teszi. Az elvárások közül fontos, hogy a tanulmányok folyamatos végzése az irányadó, valamint „ésszerű időn belül” kell elvégeznie. A szülő a 25. életévet betöltött gyermeke tartására csak rendkívül indokolt esetben kötelezhető. A tartás mértéke és megfizetésének módja tekintetében a kiskorú gyermek tartására vonatkozó szabályok az irányadók¹²³.

5. Fejezet: Gyámság

Magyarországon hagyományosan a gyámság az a jogintézmény, amely szülői felügyeletet gyakorló szülő hiányában a kiskorúak gondviselését, képviselését,

¹²¹ Indokolás 452. oldal

¹²² Indokolás 453. oldal

¹²³ Indokolás 454. oldal

vagyonának kezelését a gyámhatóság által kirendelt gyám személyén keresztül biztosítja. A törvény a gyámságot a szülői felügyelethez közelíti. Erősebb hangsúlyt kap a gyám gondozási és nevelési kötelezettsége, a gyermek részére a családi környezetben nevelkedés biztosítása.

Az új törvény tartalmilag nem tér el a korábbi rendelkezésektől¹²⁴. Kétféle gyám létezik: a nevezett gyám és a rendelt gyám. A nevezett gyám az, akit a szülői felügyeletet gyakorló szülő közokiratban vagy végintézkedésben gyámul nevezett. Rendelt gyám az, akit nevezett gyám hiányában a gyámhatóság rendel elsősorban a gyámság ellátásra alkalmas közeli hozzátartozó személyében. Ha ilyen személy nincs, akkor más hozzátartozót, ha ez sincs, akkor alkalmas személyt rendel.

A gyermek részére kivételesen több gyám is rendelhető. Ilyenre akkor kerül sor: 1) ha a házastársak közösen vállalják a gyámságot, 2) ha a két közeli hozzátartozó együttesen vállalja, 3) ha a gyermek vagyonának kezelése különös szakértelmet igényel, 4) ha az a gyermek érdeke. Gyám lehet: minden nagykorú személy, akivel szemben nem áll fenn kizáró ok és alkalmas a gyámság ellátására. A gyám kirendelésére a kiskorú gyermek személyes és vagyoni érdekeinek védelmében kerül sor. Ezért alapvető elvárás, hogy a gyám a tevékenységét a gyermek érdekeinek megfelelően lássa el. A gyermek érdeke pedig a megfelelő testi, szellemi, erkölcsi fejlődésének biztosítása.

A gyámság közelebb áll a szülői felügyelethez, mint a gondnoksághoz, ezért a gyám jogaira és kötelezettségeire a szülői felügyeletet gyakorló szülő jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezések megfelelően irányadók. A törvény felsorolja a gyámságnak, valamint a gyámi tisztség megszűnésének eseteit. A gyám tisztségének megszüntetése a gyámhatóságnak a gyámot felmentő vagy elmozdító határozatával következhet be¹²⁵. A felmentés és az elmozdítás jogi hatása lényegében egyező, közötti az érdemi eltérés elsősorban az, hogy a gyám elmozdítására a gyámnak felróható okból kerül sor¹²⁶.

Ellenőrző kérdések:

1. Mit jelent a gyermek védelmének alapelve?

A gyermek érdekének a védelme a következő alapelv, amelyet a Csjt.-hez képest bővebb tartalommal szabályoz a kódex. A törvény ugyanis azon túl, hogy rögzíti a családi

¹²⁴ Indokolás 455. oldal

¹²⁵ Indokolás 456. oldal.

¹²⁶ Indokolás 457. oldal

jogviszonyokban a gyermek érdekének elsődlegességet, rendelkezik a gyermek saját családban való felnevelkedésének jogáról illetve arról, hogy amennyiben ez nem valósítható meg, úgy gyermeknek lehetőleg családi környezetben kell felnőnie és biztosítani kell részére korábbi családi kapcsolatainak megtartásához való jogát. A törvény továbbá külön kiemeli, hogy a gyermek fentebb ismertetett jogait csak kivételesen, törvényben meghatározott esetben lehet korlátozni.

2. Milyen alapelveket különböztet meg a családjogi szabályozás?

*házasság és család védelmének elve
gyermek érdekének a védelme
a házastársak egyenjogúságának alapelvét
méltányosság és gyengébb fél védelmének elve*

3. Mikor jön létre a házasság?

A házasságra vonatkozó szabályozás a házasság létrejöttének feltételeire vonatkozó rendelkezésekkel kezdődik, amely szerint a házasság férfi és nő között akkor jön létre, ha ők az anyakönyvező előtt személyesen és együttesen jelentik ki házasságkötési szándékukat. A törvényi feltételek teljesülése esetén a házasság létrejöttét az anyakönyvező nyomban megállapítja, majd annak tényét a házassági anyakönyve bejegyzi.

4. Ismertesse a házasság érvénytelenségére vonatkozó szabályokat!

A korábbtól eltérő logikai rendszerben meghatározott érvénytelenségi okok, az ún. házassági akadályok összefoglalva a következők: házasságkötési képesség hiánya és a házasság intézményével össze nem férő kapcsolatok léte.

5. Nevezze meg a házasság megszűnésének okait!

A házasság megszűnésének okait a törvény – a korábbi szabályozással egyezően – az egyik házastárs halálában valamint a házasság bírósági felbontásában jelöli meg. A házassági bontójog továbbra is a feldúltsági elvet követi és különbséget tesz megegyezéssel, azaz a házastársak egyező akaratnyilvánításán alapuló és nem megegyezéssel bontás között, azonban annak feltételei némileg megváltoztak.

6. Mit jelent a házassági vagyoni szerződés?

A szerződésben a házasulók illetve a házastársak a házasság vagyoni hatásait a törvénytől eltérően szabályozhatják és megválaszthatják azt a vagyoni rendszert, amely az életközösségük időtartama alatt a vagyoni viszonyaikra irányadó lesz.

7. Milyen változás történt a vagyonközösség megszüntetésének szabályai vonatkozásában?

A törvény újdonsága, hogy tételesen felsorolja a vagyonközösség megszűnésének eseteit, amelynek leggyakoribb módja, az életközösség megszűnése. Megszűnik a vagyonközösség akkor is, ha azt a házastársak házassági vagyoni szerződésben a jövőre nézve kizárják, illetve ha azt a bíróság a házassági életközösség fennállása alatt megszünteti. Ez utóbbira bármely házastárs kérelmére – a 4:54. § (1) bekezdésében példálózó jelleggel felsorolt – indokolt esetekben kerülhet sor. Amennyiben a bíróság a vagyonközösséget megszünteti, úgy a házastársak vagyoni viszonyaira az életközösség fennállása alatt a vagyonekülönítés szabályai vonatkoznak. A törvény lehetővé teszi továbbá a megszüntetett vagyonközösség házastársak közös kérelmére történő bíróság általi helyreállítását.

8. Ismertesse az élettársi kapcsolat fogalmát, ismérveit!

A kötelmi jogi szabályozás körében határozza meg a törvény az élettársak fogalmát, amely szerint élettársi kapcsolat áll fenn két olyan házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban. A törvényi fogalom alapján egyértelműen megállapítható tehát, hogy élettársi kapcsolat mind a különemű, mind pedig azonos nemű személyek között is létrejöhet.

9. Kit tekintünk apának?

A törvény tételesen és sorrendben felsorolja az apai jogállás keletkeztető jogi tényeket: 1) a házassági kötelék, 2) reprodukciós eljárás, 3) apai elismerő nyilatkozat, 4) apaság bírói megállapítása. Apa az, aki a gyermek fogamzásának idejétől annak születéséig eltelt idő alatt az anyával házasságban élt.

10. Mutassa be az anyai jogállás szabályait!

Az anyai jogállás hosszú időn keresztül nem képezte vita tárgyát: a jog az anyaságot tényként és nem vélelemként kezelte. Az új törvény a szülőanya és a genetikai anya közötti választást a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően úgy dönti el, hogy a gyermek anyjának azt a nőt tekinti, aki megszülte. Ennek az új szabálynak a jelentősége az ún. póttanyaság miatt is fontos, mert ezen rendelkezés miatt nem lehet anyának tekinteni azt a nőt, aki más nőt kért fel arra, hogy a petesejtjéből származó embriót kihordja¹²⁷. Ha az

¹²⁷ Indokolás 441. oldal

anya személye nem állapítható meg, a gyermek kérheti annak bírósági megállapítását, hogy az anyja az általa megjelölt személy

11. Mit tud a kapcsolattartás szabályairól?

A kapcsolattartás anyagi jogi szabályaiban az új Ptk. lényeges változást nem hoz, de a kivételek körét pontosítja. A gyermek joga, hogy különélő szülőjével személyesen és közvetlen kapcsolatot tartson. A gyermeket nevelő szülő pedig köteles zavartalan kapcsolattartást biztosítani. A különélő szülő nemcsak jogosult, de köteles is a gyermekével kapcsolatot tartani. A törvény nem kívánja a kapcsolattartást valamennyi esetre irányadó kategóriákba szorítani, ezért általános megfogalmazás ad a kapcsolattartás tartalmára, amelynek mindvégig folyamatosnak kell lennie. A tartalma szempontjából magában foglalja: a személyes találkozást, a gyermek elvitelét, a huzamos együttléteket, valamint a személyes találkozás nélküli kapcsolattartást. A kapcsolattartásról a szülők egyezsége kötnek, ennek hiányában a bíróság dönt. Ha a kapcsolattartásra jogosult vagy kötelezett a kapcsolattartást kellő indok nélkül akadályozza vagy szabályait megszegi, sz ezzel okozott kárt köteles a másik félnek megtéríteni.

12. Mit jelent a gyámság, ki lehet gyám?

Magyarországon hagyományosan a gyámság az a jogintézmény, amely szülői felügyeletet gyakorló szülő hiányában a kiskorúak gondviselését, képviselét, vagyonának kezelését a gyámhatóság által kirendelt gyám személyén keresztül biztosítja. Gyám lehet: minden nagykorú személy, akivel szemben nem áll fenn kizáró ok és alkalmas a gyámság ellátására.

13. Ismertesse a több gyám rendelésének eseteit!

A gyermek részére kivételesen több gyám is rendelhető. Ilyenre akkor kerül sor: 1) ha a házastársak közösen vállalják a gyámságot, 2) ha a két közeli hozzátartozó együttesen vállalja, 3) ha a gyermek vagyonának kezelése különös szakértelmet igényel, 4) ha az a gyermek érdeke.

14. Milyen aktussal történik a gyám felmentése?

A törvény felsorolja a gyámságnak, valamint a gyámi tisztség megszűnésének eseteit. A gyám tisztségének megszüntetése a gyámhatóságnak a gyámot felmentő vagy elmozdító határozatával következhet be. A felmentés és az elmozdítás jogi hatása lényegében egyező, közöttük az érdemi eltérés elsősorban az, hogy a gyám elmozdítására a gyámnak felróható okból kerül sor

Ötödik Könyv – Dologi jog

1. Fejezet: A dologi jogról általában

A dologi jogi szabályozási környezetet vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy új Ptk.-ban a legkevesebb változás a tulajdonjogi és a tulajdon önállósult részjogosítványai körében következett be. Ennek okai között kutatva megállapíthatjuk, hogy a tulajdon elosztási módjában lényeges változás az elmúlt huszonnégy évben kidolgozott szabályozáshoz képest nem volt indokolt, az ugyanis az életviszonyok rendezésére kiválóan alkalmasnak bizonyult. Előjáróban rögzíthetjük tehát, hogy a dologi jog körében az alapvető szabályok reformjára nem volt szükség. Ez nem véletlen, hiszen a dologi jog stabil rendszert alkot, amelyen a jogbiztonsághoz fűződő elvárások okán csak a szükséges változtatásokat indokolt megtenni. Fontos ugyanakkor a Dologi Könyv bemutatása során azokat a változásokat kiemelni, amelyek a dologi jog körében bekövetkeztek.

A dologi jogok – legfőképp a tulajdonjog – sajátossága a hozzájuk kapcsolódó viszonylagos állandóság, amelyre az új Ptk. messzemenően figyelemmel is van. Nagy jelentősége van a dologi jogi szabályok kapcsán annak, hogy a köztudatban elterjedt, a jogi forgalom számára már ismert szabályoktól csak különösen indokolt esetben térhet el a jogalkotó. A dologi jogban való olyan változásokat, melyek eltérnek a forgalmi szokásoktól, lehetőség szerint kerülni kell, ugyanis a polgárok és a gazdaság körében is nem, vagy nehezen megjósolható eredményekkel járhatnak. Az olyan jogintézmények megváltoztatása, eltörlése, vagy esetlegesen új jogintézmények bevezetése csak azon esetben indokolt, amennyiben ezt alapvető gazdasági és társadalmi változások, vagy tartós, megalapozott és elég széles körben jelentkező szükségletek indokolják. Lényegében bármelyik szabályozási megoldásnak vannak gyenge pontjai, amelyeket a jogalkotó, vagy a gyakorlat kiegészítő tud korrigálni. Ebből következtethetünk arra, hogy szükségtelen jogbizonytalansághoz vezet a joggyakorlatban megfelelőnek bizonyult megoldás felcserélése más szabályozással, ezért ezt a jogrendszer stabilitása érdekében elkerülni érdemes. ¹²⁸

A dologi jogi jogviszonyok polgári jogi jogviszonyok, így nem személy és dolog egymáshoz való viszonyát, hanem polgári jogi jogalanyok egymással szembeni polgári jogi jogait és kötelezettségeit jelentik. ¹²⁹

¹²⁸ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatára magyarázatokkal. Budapest, 2012, CompLex Kiadó, 281.o.-282.o.

¹²⁹ Menyhárd Attila: Dologi jog. Budapest, 2007, Osiris Kiadó, 15. o.

Az új Ptk. Dologi jogi Könyve magába foglalja a korlátolt dologi jogok normáit is, a tulajdonjog magánjogi szabályai mellett. Ami a Dologi Jogi Könyv szerkezetét illeti, az egyik módosulás, hogy a birtokra és a birtokvédelemre vonatkozó szabályok előre kerültek, vagyis ezek határozzák meg a Dologi Jogi Könyv lényegét. Gyakorlati szempontból tehát a birtok intézményének kiemelt jelentősége van, hiszen bizonyos értelemben a tulajdonjogi szabályozás egyes elemei is erre épülnek. A korlátolt dologi jogok részben, a használati jogok előtt, külön címben helyezkedik el a zálogjogi szabályozás. Ezt a változást a zálogjogi szabályozás dologi jogi jellegét hivatott erősíteni a korábbi szabályozási megoldással szemben.

Az abszolút szerkezetű és vagyoni jellegű, a dologi jogok zártkörűségének elvén nyugvó dologi jogi szabályozás kógens normákból áll, szükségképpen merevebb, mint azon szerződési jogi szabályok rendszere, amely a szerződési szabadság pragmatikájára épül. Ennek ellenére fokozódó igény mutatkozik arra, hogy a magánjog – beleértve a dologi jogi szabályozást is – rugalmas, illetve a joggyakorlatban az életviszonyok változásaihoz illeszthető legyen. Ahhoz, hogy a kódex biztosítsa a dologi jogi normák rugalmasságát, törekednie kell a normák kellően elvonatkoztató megfogalmazására. Éppen ezért kevés fogalom-meghatározást tartalmaz, a szabályozás alkotó elemeit képező fogalmakat is csak abban a mértékben határozza meg, hogy az a szabályozás bizonyos elemei mögött lévő jogpolitikai célok biztosítására és a jogalkalmazás számára való megfelelő támpontok nyújtására, illetve a dologi jogi szabályozás funkcionalitására elegendő legyen. A dologi jogi szabályozásban is teret kapnak a nyitott normák, mégpedig a jogalkalmazói jogfejlesztés szerepének biztosítása érdekében, továbbá a kódex életviszonyokhoz való adaptálhatósága miatt.¹³⁰

Kiemelt cél, hogy egyaránt megfelelő szabályozást nyújtson a kereskedelmi és a magánforgalom igényei és elvárásai számára. Ennek a célnak egy olyan szabályozás felelhet meg, mely elsősorban nyitott, és a forgalomban résztvevők részére az átmeneti formák kialakítását a lehető legszélesebb körben teszi lehetővé.

A tulajdonjog és a korlátolt dologi jogok keletkezésére, változására, tartalmára és védelmére vonatkozó elveket és szabályokat a dologi jogi szabályozás határozza meg. A jogosult számára a dologi jogok kétirányú jogi uralmat biztosítanak. Egyfelől a jog tartalmának megtartására hatalmazzák fel a dologi jog közvetett tárgyával kapcsolatban: a birtoklás, a használat és a rendelkezés joga biztosított számára. Másfelől pedig feljogosítják arra, hogy maga hárítsa el a jogának gyakorlásával szemben támasztott

¹³⁰ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatja magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 282.o.

akadályokat – ezt nevezhetjük jogos önhatalomnak is – vagy pedig bírói utat vegyenek igénybe annak elhárítása érdekében. (A jogosultat megilleti az igény a dologi jog e negatív tartalma szerint arra, hogy a dologi jogának megfelelő tényleges állapot előidézését vagy helyreállítását és a jogának tartalmával ellentétes állapot megszüntetését követelje.)

Az új Ptk.-ban található dologi jogi szabályozás a dologi jogok keletkezésére, megszűnésére, tartalmára és védelmére vonatkozó elsődleges magánjogi normákat tartalmazza, azonban a dolgokra vonatkozó jogokat és azok korlátait a közjogi szabályok is egyre inkább befolyásolják. A dologi jogok magánjogi jellege háttérbe szorulhat, és a közjogi privilégium formáját öltheti, azon helyzetekben, melyek esetében a közjogi szabályozás a dologi jogok keletkezését, változását, tartalmát és védelmét közjogi engedélyezési, jóváhagyási feltételekhez köti, vagy a magánjogi dologi jogok gyakorlásának közjogi aktussal való korlátozási lehetőségét biztosítja. A magánjogi szabályozás közjogi befolyásoltsága folyamatosan erősödik, merthogy a dologi jogi szabályozás nem képzelhető el kizárólag a magánjog keretében.

2. Fejezet A birtok és a birtokvédelem

a) A birtok

A Dologi jogi könyvön belül a birtok szabályai kerültek az élre, amelyet a tulajdonjog követ, és a könyvet a korlátolt dologi jogok szabályi zárják. Az új Ptk. a birtokos személye felől közelít a szabályozáshoz, amely szerint „birtokos az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja” [5:1 (1) bekezdés].

A birtok fogalmát nem lehet meghatározni a harmadik személy felé megnyilvánuló külső hatásokkal és a dolog feletti hatalom ténylegességével; a birtok nem csupán tényleges állapot, hanem alanyi jog, melynek alapján a birtokos, mint jogosult uralmat gyakorolhat. A birtok fogalmát konkrétan nem lehetséges, de nem is szükséges kifejteni, hiszen a birtok fogalma jogilag csak annyiban releváns, amennyiben ahhoz a szabályozás joghatásokat fűz. (A bíróság kezét köti meg a jogalkotó a birtok fogalmának konkrétan megfogalmazásával, s ezzel nehezíti az azonosítását a védett alanyi jogot biztosító pozíciónak, mely kiváltja a birtok védelmi és átruházó hatását.)

Az új Ptk. bevezette a főbirtokos és az albirtokos fogalmát, mely elsősorban a szabályozás egyszerűségét szolgálja azzal, hogy könnyíti egyes szabályozott tényállások

normatív meghatározását.¹³¹Ezt a törvény az alábbi szabályozással rendezi: „olyan birtokos mellett, aki a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján tényleges hatalmában tartja a dolgot (albirtokos), birtokosnak kell tekinteni azt is, akitől a tényleges hatalmat gyakorló a birtokát származtatja (főbirtokos).”¹³²(A birtok és a birtokvédelem körében bekövetkezett változás tehát a főbirtokos és az albirtokos jogintézmény megjelenése. Főbirtokos az, akitől az albirtokos a birtokát származtatja. Az albirtokos van ténylegesen birtokban, tehát ő az, aki a tényleges hatalmat gyakorolja a dolog felett, ám az a személy is birtokosnak minősül, akitől a tulajdonjogát származtatja. Mind a főbirtokos, mind az albirtokos a harmadik személyekkel szemben természetesen birtokvédelmet igényelhet, sőt a főbirtokos és az albirtokos egymás közötti viszonyában is lehetőség van a birtokvédelem igénybevételére. Itt az a speciális szabály lép életbe, hogy a bíróságnak, illetve adott esetben a közigazgatási hatóságnak (a jegyzőnek) azt kell mérlegelnie, hogy egymás közötti viszonyukban kinek milyen erős a jogcíme a birtoklásra, illetve adott esetben kinek van egyáltalán jogcíme a birtoklásra. Harmadik személlyel szemben természetesen mindketten, mind a fő- és albirtokos jogosult a birtokvédelemre.)

A birtok megszerzése kétféle módon történhet: a dolog feletti tényleges hatalom megszerzésével, vagy a dolog birtokának átruházásával, amit az új Ptk. 5:2. §-ban a következőképpen fogalmaz meg: „a dolog birtokát megszerzi, akinek a dolog tényleges hatalmába jut.”¹³³

A következő változás a már említett birtokátruházás intézménye, mely tulajdonképpen a birtok megszerzésének az egyik módja. Az új Ptk. kimondja: „a birtok átruházása a dolog feletti tényleges hatalomnak az erre irányuló megállapodás alapján való átengedésével valósul meg a birtokátruházásra a szerződés létrejöttére és érvényességére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni [5:3. § (1) bekezdés]. A birtokot átengedni tehát a tényleges hatalom átengedésére irányuló megállapodással lehet. (Ezt azért célszerű kiemelni, mert a korábbi szabályozás nem követelte meg a dolog feletti tényleges hatalomnak az átadását úgy, hogy ez egy erre irányuló megállapodással történjen. Minden olyan kötelmi jogügylet esetén, amelynél a dologi jogi változás a tényleges hatalom megszerzésével, tehát a dolog átadásával, birtokátruházással valósul meg, kettős jogügyletről kell, hogy beszéljünk. Kell egy „elkötelező ügylet”, amelynek alapján történik a tényleges hatalom átadása, és kell egy „rendelkező ügylet”, egy dologi ügylet, amely a tényleges hatalom átadására irányuló megállapodásban realizálódik.)

¹³¹ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatja magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 285.o.

¹³² 2013. évi V. törvény 5:1.§ (2).

¹³³ 2013. évi V. törvény 5:2.§

A birtokos főszabály szerint elveszti birtokát, ha felhagy a dolog feletti hatalom tényleges gyakorlásával, illetőleg amennyiben a dolog birtokát más szeri meg.

b) A birtokvédelem

A birtokláshoz ezer szállal kapcsolódó intézmény birtokvédelem iránti igény, amely a birtokláshoz fűződő egyik legjelentősebb joghatásként is értelmezhető. „A birtokost birtokvédelem illeti meg, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják, vagy birtoklásában jogalap nélkül háborítják”¹³⁴ „A birtokost a birtokvédelem mindenkivel szemben megillet, annak kivételével, akitől a birtokot tilos önhatalommal szerezték meg.”¹³⁵

A birtokvédelem és a birtoklás joga megilleti a birtokost és a tulajdonost egyaránt. Előbbit, ha a birtokától jogalap nélkül megfosztják, vagy birtoklásában zavarják, utóbbit, amennyiben a dolog más személy birtokába kerül időlegesen, vagy azon más személyeknek használati joga keletkezik.

Az új Ptk a korábbi szabályozással összhangban a birtokvédelem három eszközét rögzíti: a jogos önhatalmat, a közigazgatási úton való igényérvényesítést és a birtokpert. A birtokos a birtoklás ténye alapján – nem pedig tulajdonjoga, a dologra vonatkozó korlátolt dologi joga, vagy a szerződéses pozíciója alapján – részesül birtokvédelemben.

(A birtoklást megalapozó különféle jogcímeiktől függetlenül, a védelem módjának azonosságában áll az önálló birtokvédelem elismerésének oka. A dologi jogi és a kötelmi jogi szabályok alapján a birtoklásra jogosultak birtokvédelmére szolgáló eszközök megegyeznek. Első sorban ez alapozta meg a közös védelmi eszközök egységes szabályozását az új Ptk.-ban. A szabályozás előnyei közé sorolható a harmadik személyekkel szembeni kötelmi jogosult védelmének új megoldása, miszerint nem kell a kötelmi jogviszonyok relatív szerkezetéből adódó nehézségektől tartani és nem szükséges külön alátámasztani a kötelmi jogosultnak a jogvédelem iránti jogcímét a jogellenes behatással szembeni védekezés érdekében. ¹³⁶)

Az új Ptk. lehetőséget ad arra, hogy a jogos önhatalommal történő beavatkozás megakadályozására tett kísérleten túl, a birtokában sértett személy a bírósághoz, vagy a

¹³⁴ 2013. évi V. törvény 5:5. § (1).

¹³⁵ 2013. évi V. törvény 5:5. § (2).

¹³⁶ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatja magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 286.o.

jegyzőhöz forduljon védelemért. Közvetlenül a bíróságtól is kérhet a sértett jogsegélyt, hiszen ha úgy dönt, akkor egy éven belül sem szükséges a jegyzőhöz fordulnia.

c) Jogalap nélküli birtoklás

A felelős őrzés ezzel az elnevezéssel kimarad az új Ptk.-ból, viszont ez nem jelenti azt, hogy ne jelenjen meg valamely jogintézmény formájában. A jogalap nélküli birtoklás tekintetében jelennek meg részben azok a szabályok, amelyek ma a felelős őrzés jogintézménye körében találhatóak meg. Ezek nevezetesen a jogalap nélküli birtokosnak a dolog értékesítésére történő feljogosításának szabályai. (A másik jogintézmény amelyből a felelős őrzés intézményének a továbbélése levezethető, az a megbízás nélküli ügyvitel.)

Az új Ptk. 5:9. §. (1) bekezdése értelmében, aki „jogalap nélkül van a dolog birtokában, köteles a dolgot a birtoklásra jogosultnak kiadni”.¹³⁷ E szabály alapján a jogszerű birtokos a dolgot nemcsak azoktól a személyektől követelheti vissza, akik a birtokot jogellenesen szerezték meg, hanem bárkitől, akinek nincs jogalapja a birtoklásra, így azoktól is, akiknek a birtoklást megalapozó jogcíme megszűnt. (A szabályozás a dolog kiadása iránti igényt biztosítja a birtoklásra jogosult számára minden olyan esetben, amikor valaki más személy magánál tartja a dolgot az erre őt feljogosító jogcím hiányában.)

A törvény 5:9.§. (2) bekezdése szerint a jogalap nélküli birtokos a dolog kiadását megtagadhatja, amíg a birtoklással kapcsolatosan őt megillető igényeket ki nem elégítik. Nem tagadhatja meg a dolog kiadását az, aki a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerezte meg.¹³⁸ Tehát a jogszerű birtokos a dolgot nemcsak azon személyektől követelheti vissza, akik jogellenesen jutottak a birtokhoz, hanem bárkitől, akinek nincs jogalapja a birtoklásra vele szemben. A dolog kiadása iránti kötelezettség a jogalap nélküli birtoklót csak a birtoklásra jogosulttal szemben terheli. Így a harmadik személlyel a jogalap nélküli birtoklót is megilleti a birtokvédelem.

Fenntartja az új Ptk. a dolog visszatartásának jogát a jogalap nélküli birtokló számára, melyet az általa a jogalap nélküli birtoklás szabályai szerint követelhető kiadásainak megtérítéséig teheti meg. Ezen kiadások a birtokos érdekét is szolgálják, tehát eredménye a dolog megóvása. A jogalap nélküli birtoklót, ha rosszhiszemű birtokosnak minősül, ebben a tekintetben is megilleti a visszatartási jog. Arra az esetre nem lenne kötelező kiterjeszteni a visszatartási jogot, ha bűncselekménnyel, egyéb erőszakos

¹³⁷ 2013. évi V. törvény 5:9. §. (1).

¹³⁸ 2013. évi V. törvény 5:9. §. (2).

cselekménnyel, vagy alattomos úton jutott a dologhoz a jogalap nélküli birtokos, ugyanis a jog az e fajta magatartást semmilyen módon nem részesíti védelemben.¹³⁹

3. Fejezet: A Tulajdonjog

a) A tulajdonjogról általában

A tulajdonjog elsődleges jogviszony, hiszen a társadalom berendezkedésének egyik alapja a magántulajdon. A tulajdon uralmi jog, a legfontosabb, legteljesebb saját dolgon fennálló dologi jog. A polgári jog által szabályozott vagyoni viszonyok között alapvetőnek minősül a tulajdonjogviszony, amely abszolút szerkezetű jogviszonyként a kötelezett oldalán negatív magatartást (elismerést, túrést, tartózkodást) határoz meg.

A tulajdonjog tehát, mint a legteljesebb jogi hatalmat jelenti a tulajdon tárgya felett, amelyet az új kódex a tulajdonjog fogalmának és alapvető tartalmának definiálásával juttat kifejezésre.

(A tulajdonjog korlátozásai sokrétűek, melyek módosulhatnak a társadalmi viszonyok változásaival. Tehát a tulajdonjognak újabb kötöttségei jöhetnek létre és nyerhetnek elismerést, azonban e kötöttségek meg is szűnhetnek. Ezek a korlátozások annyira változatosak, illetve olyan nagymértékben vannak kitéve a változásoknak, hogy azokat az új Ptk-ban nem lehetséges felsorolni.)

Az új törvény leszögezi, hogy a tulajdonjog részjogosítványainak gyakorlását csak mások jogai, illetve törvényi rendelkezések korlátozhatják, ezzel is a tulajdonjog jelentőségét erősítve meg. (Ugyanakkor a részjogosítványok részletes felsorolásával adós marad.) Az új Ptk. csak a legfontosabb részjogosítványokat szabályozza: a birtoklás, a használat, a hasznosítás jogát, a rendelkezés, továbbá mások behatása kizárásának jogi lehetőségét.

(A tulajdonjog a polgári jog nélkülözhetetlen intézménye, bár bizonyos szempontból a közjogi szabályozás tárgya, illetve a politikai, szociális és egyéb társadalmat érintő kapcsolódási pontjai sem irrelevánsak. Alkotmányos védelmet élveznek az idegendologbeli jogok és egyes esetekben a kötelmi jogok (haszonbérlet) is. Viszont érdemes megjegyezni, hogy azon alkotmányos rendelkezések, melyek a tulajdonjoghoz kapcsolódnak, pillanatnyilag nem túl alaposak és teljes körűek.)

¹³⁹ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatja magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 287.o.

Bizonyos alapvető szabályokat az új Ptk. mintegy „dologi jogi alapelvi szinten” rögzíti a törvény: „a tulajdonost a tulajdonjogának tárgyán teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg. [5:13. § (1) bekezdés] A tulajdonosnak joga van minden jogosulatlan behatás kizárására” [5:13. § (3) bekezdés].

b) A tulajdonjog tárgya és tartalma

A tulajdonjog tárgya lehet minden birtokba vehető testi tárgy, fogalmaz az új Ptk., a paragrafus címeként rögzíti, hogy itt kívánja megadni a dolog meghatározását.

A tulajdonjog közvetlen tárgyaként a dolgokat határozza meg a törvény. Azt is mondhatjuk, hogy a tulajdonjog tárgya lehet minden olyan dolog, ami birtokba vehető.

A törvény rendelkezése szerint a pénzre, az értékpapírokra és a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre is alkalmazni kell a dologra vonatkozó szabályokat. Továbbá az új Ptk. alapján az állatokra is alkalmazandóak azon dologi szabályok, melyeket a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével kell használni.

A törvény a tulajdonjog tárgyait taglaló fejezetben az alkotórész és a tartozék dologkapcsolati minőségét determinálja. Alkotórész az, ami a dologgal olyanképpen van tartósan egyesítve, hogy a dolog, vagy az elválasztott része elpusztulna, ha elválasztásra kerülne sor, továbbá csökkenne annak értéke, illetve használhatósága. [Nemcsak fizikai kapcsolódásra kell gondolnunk mikor a (fő)dolog és az alkotórész közötti kapcsolatról van szó, hiszen ez a dolog rendeltetésének egymásra utaltságában is jelentkezhethet, vagy ellenkezőleg, ugyanis az alkotórészi minőséget a fizikailag tartós kapcsolat sem alapozza meg, ha az ideiglenesség szándékával történt a tartós egyesítés, vagy a dolgon másnak fennálló korlátolt dologi jogának gyakorlása végett. A használhatóság és az érték csökkenésére is ezek a szabályok vonatkoznak.] A fődolog tulajdonjától nem válhat el az alkotórész tulajdonjoga, tehát nem képezhetik külön dologi jogi tárgyát a fődolog és az alkotórésze, továbbá a fődolog és az alkotórész nem terhelhető meg és nem ruházható át külön-külön.

A tartozéokra irányadó szabályozás szerint a tulajdonjog kiterjed arra is, ami nem alkotórész ugyan, de a dolog épségben tartásához, vagy rendeltetésszerű használatához szükséges.

Ami az ingatlanon fennálló tulajdonjog terjedelmét illeti, kérdésként merül fel, hogy az ingatlan esetén meddig terjed a tulajdonjog. Az új Ptk. rendelkezései szerint a föld feletti légtér, illetve a föld alatti terület tekintetében a hasznosíthatósági lehetőség lesz az elhatárolható szempont. A tulajdonjog tárgya addig terjed, ameddig az ésszerűen hasznosítható. (Az új Ptk. a föld feletti légtérre, illetve arra, hogy a föld alatt milyen mélységig illesse meg az ingatlan tulajdonosát, a tulajdonjog generális szempontot adva gyakorlatilag az ésszerű használhatóság mértékét jeleníti meg. Ez azt jelenti, hogy adott esetben a bírósági gyakorlat fogja meghatározni azt, hogy az adott ingatlan tekintetében a rendelkezési jog a föld felett és a föld alatt milyen mértékben gyakorolható.)

Tehát az ingatlanon fennálló tulajdonjog terjedelme a föld feletti légi térre és a föld alatti földtestre az ingatlan hasznosítási lehetőségeinek határáig terjed ki, amibe a föld méhének kincsei és a természeti erőforrások nem tartoznak bele. Az új Ptk. rugalmasan határozza meg az ingatlanon fennálló tulajdon terjedelmét, ugyanis nem találta fontosnak azt rögzíteni, hogy az ingatlan feletti légi tér, illetve a földfelszín alatti rétegek mennyire tartoznak az ingatlan tulajdonához. Ha az új törvény ezt a határt megsabta volna, az könnyen vezetne a tulajdonjog szükségtelen és elfogadhatatlan korlátozásához, mely eredményeképp mások mozgástere korlátozódna, és olyan jogokat szerezne a tulajdonos, amelyek gyakorlásához érdekei nem fűződnek.

Az épület és a föld tulajdonjogára irányadó szabályozás szerint a földtulajdonost illeti meg az épület tulajdonjoga, ha a föld és az épület tulajdonosa ettől a szabályozástól eltérően nem állapodik meg. Jogpolitikai szempontból indokolt, hogy bizonyos helyzetekben megengedett legyen az épület és a föld tulajdonjogának szétválása. Az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzéskor az ingatlan tulajdonosa rendelkezhet úgy, hogy a földet és az azon álló épületet külön önálló ingatlanként jegyezzék be a nyilvántartásba. (A jelenleg is hatályos jogunk szerint, ha valaki idegen földre épít, akár még az építkezés előtt, akár azt követően kötött megállapodás alapján - melyben az épület létesítésével, és a föld használatával kapcsolatos jogait és kötelezettségeiket szabályozzák - megszerezheti az épület tulajdonjogát.¹⁴⁰ Ezen az új Ptk. sem változtatott. Abban az esetben, ha a föld és a rajta álló épület tulajdonjoga szétválik, az épület tulajdonosát a földre, a föld tulajdonosát pedig az épületre elővásárlási jog illeti meg.)

A földhasználat szerződéses szabályozása a föld és az épület tulajdonosa között cím alatt a kódex megteremti annak lehetőségét, hogy a földtulajdonos és az építkezni szándékozó megállapodjon a földtulajdon és az ingatlan tulajdonának szétválásában. Ezt akár az

¹⁴⁰ 1959. évi IV. törvény

építkezést megelőzően, vagy akár az építkezést követően megtehetik. (Gyakorlatilag arra is lehetősége lesz valakinek, hogy tulajdonos maradjon a földterület tekintetében, de kérje az épület tulajdonjogára vonatkozó tulajdonként bejegyzését az ingatlan-nyilvántartásba. Ennek jelentősége abban rejlik, hogy az ingatlan önálló tulajdonjogát átruházhatja, forgalomképesé teheti, de ő akkor egyidejűleg ugyanannak az ingatlannak csak a tulajdonjogát értékesítheti. Nem szükséges előtte egy külön szerződést kötni arra vonatkozóan, hogy földtulajdon és az ingatlantulajdon elváljon egymástól.)

(A forgalomképeség és az átruházás módjai állnak a tulajdoni tárgyá váló minősítés középpontjában. A vagyoni javak forgalomképeségi és átruházási szabályainak tisztázásáról minden jogrendszer magánjoga gondoskodik.)

(Az alanyi jogok nem sorolandók a tulajdoni tárgyak közé, ugyanis a személyek vagyonát nemcsak dolgok, hanem a követelések és a forgalomképes vagyoni jogok is képezik. Az új Ptk. kötelmi jogi szabályai, valamint speciális jogszabályok biztosítják és határozzák meg a követelések, illetve szerződési pozíciók forgalomképeségét és átruházásának módját.)

c) A tulajdonjoggal kapcsolatos speciális szabályok

A tulajdonjog abszolút szerkezetű jogviszony, amelyhez a kötelezettek negatív magatartása kell, hogy párosuljon, azaz a tulajdonossal szemben mindenki más kötelezett és köteles tiszteletben tartani jogait. Az új Ptk. a tulajdonjog tartalmaként a birtoklást, a birtokvédelmet, a használatot, a hasznok szedését, valamint a rendelkezés jogát határozza meg. (Ebből az állapítható meg tehát, hogy a tulajdonjog tartalmát jogosultságok és a tulajdonost terhelő alanyi kötelezettségek alkotják.)

– A birtokláshoz való jog

A tulajdonjog fontos részjogosítványa a birtoklás, melynek alapján a tulajdonosnak jogában áll a dolgot hatalmában tartani, továbbá megilleti a tulajdonost a birtokvédelem, ha a birtokost birtoklásában jogalap nélkül zavarják, vagy attól megkísérlik megfosztani.

– A használat és a hasznok szedésének joga

Az új Ptk. a használat és a hasznok szedésére irányuló jog szabályozásával párhuzamosan szól a tulajdonos tulajdonnal kapcsolatos kötelezettségeiről is: „A tulajdonos jogosult a dolgot használni és a dolog hasznait szedni, viseli a dologgal járó

terheket és a dologban beállott azt a kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.”¹⁴¹

Az új kódex tehát általános kötelezettségként fogalmazza meg a dologgal járó terhek viselését – amelyeket csak akkor kell a tulajdonosnak viselnie, ha azokat jogszabály nem hárítja másra – és a kárveszély viselésének kötelezettségét. A használati és a hasznoszedési jogok gyakorlásának korlátjaként nem lehet szükségtelenül másokat zavarni, illetve másokat megillető jogok gyakorlását veszélyeztetni. (A tulajdonost megilleti az a jog, hogy a dolog használatát, birtokát, vagy a hasznai szedésének jogát átengedje másnak, azt biztosítékul adja, vagy esetleg más módon megterhelje, illetve a tulajdonjogát át is ruházhatja másra, vagy azzal fel is hagyhat. Ha azonban a tulajdonos átengedi a használati jogot másnak, akkor a kötelezettségek a használatra jogosultat fogják terhelni. Az új Ptk. azonban azt is leszögezi, hogy az ingatlan tulajdonjogával nem lehet felhagyni.)

– A rendelkezési jog

A tulajdonos szabadon rendelkezhet a tulajdonában lévő dologgal a tulajdonjoga gyakorlásának törvényi és mások jogai által megszabott korlátai között. A rendelkezési jog szabályai közül a következőket érdemes megemlíteni: a birtoklás, a használat, a hasznoszedés átengedése, a dolog biztosítékul adása vagy más módon való megterhelése, továbbá az átruházáshoz és a tulajdonjoggal való felhagyáshoz való jog.

(A tulajdonos harmadik személlyel szemben elidegenítési és terhelési tilalmat, vagy elidegenítési tilalmat alapíthat a tulajdonjog tárgyára, melyet ingatlan esetén fel kell tüntetni az ingatlan-nyilvántartásban.)

(A rendelkezési jog korlátozása megnyilvánul a dologra vonatkozó elidegenítési és terhelési tilalomban, vételi, visszavásárlási, vagy elővásárlási jogban, a kisajátítási jogban, vagy a dolog forgalomképtelenné minősítésében. A hitelezők pozícióját nagymértékben javítja a szerződéssel alapított elidegenítési és terhelési tilalom. A hitelezők a végrehajtás során elveszíthetik a kölcsön biztosítására kötött jogot a fizetéképtelen személy részére való értesítés esetén, ezért a hitelezőknek érdekük fűződik ahhoz, hogy az adós a biztosíték tárgyát ne idegenítse el.¹⁴²)

– Egyéb szabályok

¹⁴¹ 2013. évi V. törvény 5:22.§

¹⁴² Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatja magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 294.o.

Az új Ptk. most már külön említi az elidegenítési terhelési tilalmat és külön az elidegenítési tilalmat. Egyébként a korábbi szabályok, és a Kúria gyakorlata szerint is lehetett már alapítani kizárólag csak elidegenítési tilalmat. Nem feltétlenül volt szükséges, hogy az elidegenítési tilalom az elidegenítésre és a terhelésre is kiterjedjen. (Elidegenítési tilalom alkalmazása esetén a terhelési jog nyilvánvalóan nem korlátozott. A gyakorlatban persze ennek lehet problémás vonzata, hiszen egy olyan ingatlant, amelyet elidegenítési tilalom terhel, megterhelhetik mondjuk zálogjoggal, akkor viszont kérdéses, hogy az a zálogjog hogyan érvényesíthető, hiszen az elidegenítési tilalom az érvényesíthetőségnek útját állhatja abban az esetben, amikor a zálogjogosult lehetővé teszi a tulajdonos számára, hogy a zálogjog alapján, a zálogkötelezett nevében értékesítse a dolgot.)

Ami a szomszédjogi szabályozást illeti az új Ptk. mindössze két szomszédjogi szabályt „hagy meg”. Leszűkíti a szomszédjogi szabályozásnak az esetkörét, csak a kettő legalapvetőbb szomszédjogot szabályozza, melyek közül az egyik a földtámasz joga, a másik pedig a szomszédos ingatlan igénybevételenek a joga, úgy is mondhatjuk, hogy a kártalanítás útján történő igénybevételenek a joga. (Ez az a két esetkör, amely tekintetében az új törvény saját maga szabályozza a szomszédjogot, egyebekben pedig a jogalkotó szándéka, hogy az egyéb, a korábbiakban szabályozott szomszédjogokat egy külön törvény szabályozza.)

– A tulajdonjog védelme

A tulajdonos a tulajdonjog védelme érdekében más jogszabályokban, akár más jogágakban tartalmazó normákban megfogalmazott eszközöket is felhasználhat. Az új Ptk. megtartja a jogos önhatalmat a tulajdonos részére.

A tulajdonos a birtokvédelem során a jogellenes beavatkozás megszüntetését és a jogalap nélküli birtokostól a dolog kiadását követelheti. Ha az albirtokos a dolog birtokát egy harmadik személynek engedte át jogtalanul, a birtokos követelheti tőle – az albirtokos nevében -, hogy a dolgot adja vissza az albirtokosnak. Ha az albirtokos a dolog átvételét megtagadja, a tulajdonos akkor is követelheti a dolog átvételét saját részére.

Az új törvényben szereplő birtokvédelem szabályai szerint a tulajdonos önhatalommal elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást, vagy behatást, amely tulajdonjogára való gyakorlását korlátozza, akadályozza, vagy lehetetlenné teszi.

Az ingatlan-nyilvántartási igény az ingatlan-nyilvántartáshoz tartozó tulajdonvédelmi eszköz. Igényt tarthat az ingatlantulajdonos arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezzék, ha a tulajdonjogot az ingatlan-nyilvántartáson kívül szerezte.¹⁴³

- A tulajdonjog megszerzése

A tulajdonszerzésen azt értjük, mikor tulajdoni jogviszony jön létre a dologra vonatkozóan, azaz tulajdonosi hatalom keletkezik az adott birtokba vehető dolog felett.

A tulajdonjog megszerzése történhet: átruházással; hatósági határozattal vagy árveréssel; kisajátítással; elbirtoklással; terméken, terményen és szaporulaton való tulajdonszerzéssel; tulajdonszerzés a növedéken történő tulajdonszerzés; gazdátlan javak elsajátításával; vadak, halak és más víziállatok tulajdonjogának megszerzésével; találással; feldolgozással; átalakítással; egyesüléssel; vegyüléssel; hozzáépítéssel; átépítéssel; beépítéssel és ráépítéssel.

- Átruházással való tulajdonszerzés

Az átruházással való tulajdonszerzés a dolgok tulajdonszerzésének egyik leggyakoribb esete. Az új Ptk. szerint „az ingó dolog tulajdonjogának átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és erre tekintettel a dolog birtokának átruházása szükséges.”¹⁴⁴ A dologi jogi jogosultság keletkezése és változása az ingatlanok esetében ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez kötött, nem pedig a birtokállapot változásához.

- Hatósági határozattal és hatósági árverés útján történő tulajdonszerzés

A hatósági határozattal, vagy a hatósági árverés útján szerzett tulajdon a tulajdon megszerzésének eredeti módjának minősül. Tulajdonossá válik az, aki a dolgot hatósági határozat, vagy hatósági árverés útján jóhiszeműen szerzi meg, tekintet nélkül, arra, hogy ki volt a dolog tulajdonosa korábban. A hatósági határozattal való megszerzés kétféleképpen történhet, mégpedig ingó dolog esetén a dolog birtokának átruházásával, ingatlan esetében pedig tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartási bejegyzésével. (A hatósági árverés esetében szintén kétféleképpen kínálkozik az árverési vevő általi tulajdonjog megszerzésére. A vevő a tulajdonjogot az ingó dolog birtokának a hatósági árverést végző általi átruházásával, ingatlan esetében pedig a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási bejegyzésével szerzi meg. Megszűnnek a harmadik személynek a dolgot

¹⁴³ 2013. évi V. törvény 5:37.§

¹⁴⁴ 2013. évi V. törvény 5:38.§

terhelő jogai a dolog hatósági határozattal vagy hatósági árverés útján való megszerzésével, kivéve, ha hatósági határozattal, vagy hatósági árverés útján szerző nem volt jóhiszemű.¹⁴⁵⁾

-A kisajátítás

A kisajátítás szabályozásának elsődleges célja, hogy a tulajdonosnak a tulajdona védelme érdekében és a kisajátítást megalapozó közérdek érvényesülése között megfelelő egyensúlyt biztosítson. A kisajátítás szabályozásának meg kell felelnie az Alaptörvény és az Emberi Jogi Egyezmény követelményeinek. Ez akkor valósul meg, ha a kisajátítás szabályozása áttekinthető és egyértelmű, továbbá ha a kisajátítás fejében járó kártalanítás azonnali, feltétlen és teljes. (A kisajátítás szabályozásának biztosítania kell a kisajátítás folytán, hogy a tulajdonát elvesztő fél olyan helyzetbe jusson, mintha tulajdonát nem vesztette volna el. Mind ez akkor érhető el, ha az ingatlanának forgalmi értékét megkapja a tulajdonától megfosztott fél, illetve kisajátítás folytán keletkezett értékcsökkenésért kártalanítást kap. A tulajdont szerző a kisajátítás során tehermentes tulajdont szerez, illetve a tulajdonos részéről az ingatlan tulajdonjogának elvesztésével jár, ami mindazon személyeket is érinti, akiknek az ingatlanon valamennyi joga fenn áll.¹⁴⁶ Kártalanítás nyújtására az kötelezhető, aki a tulajdont a kisajátítás alapján szerzi meg.)

-Az elbirtoklás

Az elbirtoklás a javak eredményes hasznosítását segíti elő azzal, hogy aki valamely dolgot huzamosabb ideig sajátjaként birtokol, és feltehetőleg abba bele is fektet, a tulajdonjog megszerzésével jogcímet szerezhessen a dologra. Ez a jólét növekedését is eredményezi, hiszen a személyek érdekeltté válnak abban, hogy mások által nem használt javakat hasznosítsák. A szabályozás értelmében nem érdemel jogvédelmet az, aki tulajdonjogával hosszabb ideig nem él, hiszen közömbössége arra utal, hogy ő nem kívánja hasznosítani tovább a dolgot. A jólét növekedésének érdekében indokolt, hogy aki a dolgot jóhiszeműen szerezte és sajátjaként szakadatlanul birtokolja, egy meghatározott idő után tulajdonjogot szerezzen. Megszerzi a dolog tulajdonjogát, aki ingó dolog esetén tíz éven át, ingatlan esetében pedig tizenöt éven át sajátjaként szakadatlanul birtokolja. (Az ingatlanok esetében az elbirtoklási időt a 2001. évi XIX. törvény 15 évre hosszabbította meg.) Az ingó dolog tulajdonjogának elbirtoklásával megszűnnek a harmadik személynek a dolgot terhelő azon jogai, melyek az elbirtokló birtokának megszerzése előtt keletkeztek, kivéve, ha az elbirtokló nem jóhiszeműen járt el. A törvény erejénél fogva megszerzi az elbirtokló a dolog tulajdonjogát, ami azt jelenti,

¹⁴⁵ 2013. évi V. törvény 5:41.§ - 5:42.§

¹⁴⁶ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatja magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 296. o.-297. o.

hogy az ingatlanok esetében nincs szükség ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre ahhoz, hogy az elbirtokló a tulajdont megszerezze.¹⁴⁷

-Tulajdonszerzés terméken, terményen és szaporulaton

A tulajdonjog megszerzésének eredeti módja tulajdonszerzés terméken, terményen és szaporulaton. Elválással tulajdonjogot szerez az, akinek más dolgán olyan joga van, amely őt a termékek, termények vagy a szaporulat tulajdonvételére jogosítja. Birtokbavétellel válik tulajdonossá, ha a jogosultnak nincs birtokában az a dolog, amelyből a termék, a termény, vagy a szaporulat származik.

-A növedék

Az alkotórészzé váló dolog tulajdonjogának eredeti szerzőmóddal való megszerzését jelenti, az új Ptk. a növedéket is a tulajdonszerzés egyik módjaként említi. A föld tulajdonosa megszerzi azon dolgoknak a tulajdonjogát, amelyek utóbb váltak a föld alkotórészévé, kivéve, ha az valamely jogviszony alapján mást illet meg. Ez vonatkozik például a vadon növeő növények, a parthoz sodort földdarabok során felmerülő tulajdoni kérdésekre is. A földtulajdonos azonban nem szerzi meg a növedék tulajdonjogát akkor, ha más személlyel fennálló jogviszonya ezt kizárja, ezért is szükséges külön rendezni a termékek, termények és a szaporulat tulajdonjogaitól.

-Tulajdonszerzés gazdátlan javakon

A gazdátlan javakon való tulajdonszerzés kifejezetten csak ingókra terjedhet ki. Azt az ingó dolgot, amely még senkinek sem volt a tulajdona, vagy amelynek birtoklásával a tulajdonos a tulajdonról való lemondás szándékával felhagyott az a tulajdonszerzés szándékával birtokba vehető.

-A vadak és a halak tulajdonjogának megszerzése

A vadak és a folyóvizekben, valamint természetes tavakban élő halak, illetve más víziállatok az állam tulajdonában vannak, így a rájuk vonatkozó tulajdonszerzés a vadászati és halászati jogosultságokhoz kapcsolódik. Így a vadászterületen elfogott, elejtett és elhullott vad annak a vadászatra jogosultnak a tulajdonába kerül, akinek a vadászati jogosultsága erre a vadra kiterjed. A kifogott hal és más hasznos víziállat tulajdonjogát az szerzi meg, aki halászati jog gyakorlására jogosult.¹⁴⁸

¹⁴⁷ 2013. évi V. törvény 5:44.§-5:49.§

¹⁴⁸ 2013. évi V. törvény 5:53.§

-A találás

A tulajdon megszerzésének eredeti szerzőmódja. A találás tulajdonjogot, csak elsajátítás vagy elbirtoklás útján eredményezhet, ha megállapítottuk, hogy a talált dolog gazdátlan volt-e vagy sem. A találással való tulajdonszerzés azon alapszik, hogy a tulajdonos a dolog elvesztésébe belenyugodott, illetve nem tesz semmiféle előrelépést a dolog visszaszerzése érdekében. Ezért csak akkor következhet be a tulajdonszerzés, ha a találó a tulajdonos jelentkezését semmilyen módon nem próbálta akadályozni, hanem ő még inkább segítette az elvesztett dolog megtalálását. Így elősegítésképpen ezeket a személyeket haladéktalanul értesítette a találásról, illetve a talált dolgot a hatóságnak az előírt módon bejelentette.

-A feldolgozás, az átalakítás, az egyesülés, a vegyülés, a hozzáépítés, az átépítés, a beépítés és a ráépítés

A feldolgozás, vagy az átalakítás során a tulajdonjog máshogy alakulhat, mint ahogy az átalakított dologon fennállt, hiszen a régi dologból egy új dolog keletkezik. Az átalakító az átalakítás végett munkát és esetleg anyagot is fektetett a dologba. Aki maga számára jóhiszeműen új dolgot állít elő feldolgozással, vagy átalakítással, ő a tulajdonos döntése szerint köteles a dolog értékét megtéríteni, vagy megtérítés ellenében az új dolog tulajdonjogát átengedni.

Egyesülről és vegyülről beszélünk abban az esetben, ha több személy dolgait nem lehet szétválasztani, mert az aránytalan károsodással, vagy költséggel járna, s így a dolog értéke arányában közös tulajdon keletkezik.

Ha valaki saját anyagát felhasználva jóhiszeműen hozzáépít a más tulajdonában lévő épülethez, s ezzel az ingatlan értékét jelentősen megnöveli, akkor az építő és az épület tulajdonosa eltérő megállapodásának hiányában közös tulajdon keletkezik, vagyis hozzáépítésről beszélünk.

Ha valaki idegen anyagnak a felhasználásával úgy építkezik, hogy a felhasznált anyag a telek alkotórészévé válik, a beépítéssel az anyag - ha az anyag és a telek tulajdonosa eltérően nem állapodnak meg - a telek tulajdonosáé lesz. Ha valaki idegen anyagot úgy épít be, hogy a felhasznált anyag az épület alkotórészévé válik, a beépítéssel az anyag - ha az anyag és az épület tulajdonosa eltérően nem állapodnak meg - az épület tulajdonosáé lesz.

Ha valaki jogosulatlanul, de jóhiszeműen idegen földre épít, akkor az épület tulajdonjogát a földtulajdonos kapja meg, azonban a ráépítőnek meg kell fizetnie a ráépített dolog értékét. Továbbá a földtulajdonos kérelmére a bíróság kötelezheti a ráépítőt a földnek, vagy a föld egy részének a megvásárlására. A rosszhiszemű ráépítés esetén a túlépítés szabályait kell alkalmazni. ¹⁴⁹

¹⁴⁹ 2013. évi V. törvény 5:65.§-5:70.§

d) Közös tulajdon és a társasház

Akkor beszélünk közös tulajdonról, ha ugyanazon a dologon meghatározott hányadok szerint több személyt is megillet a tulajdonjog, ekkor főszabály szerint a tulajdonostársak tulajdoni hányada egyenlő. Mindegyik tulajdonostárs jogosult a dolog használatára, birtoklására, azonban ezt a jogot egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és a dologhoz fűződő lényeges jogi érdekeinek sérelmére. A használatot a tulajdonostársak meg is oszthatják, s a dolog hasznai a dolog tulajdoni hányaduk arányában illetik meg a tulajdonostársakat. A dologgal kapcsolatos kiadások, kötelezettségek is ilyen arányban terhelik őket, továbbá a dologban beállott kárt is ilyen arányban viselik.

A tulajdonostársak a közös tulajdont érintő kérdésekben szótöbbséggel határoznak, és minden tulajdonostársat megillet a szavazati jog, mégpedig a tulajdoni hányada arányában. Bármelyik tulajdonostárs rendelkezhet a saját tulajdoni hányadával. A tulajdonostárs tulajdoni hányadára azonban a többi tulajdonostársat a harmadik személlyel szemben elővásárlási jog, előbérleti jog és előhaszonbérleti jog illeti meg. Az elővásárlási, előbérleti és előhaszonbérleti jogot a tulajdonostársak az érintett tulajdoni hányadra a tulajdoni hányaduk arányában gyakorolhatják. A közös tulajdon védelmében bármelyik tulajdonostárs felléphet.

A társasháztulajdon a közös tulajdon sajátos formája. A következő sajátosságok határozzák meg együttesen a társasház jellegzetes vonásait: a társasháznak vannak olyan részei, amelyek egyéni tulajdonban, és vannak olyan részei is, amelyek pedig közös tulajdonban vannak, továbbá a társasház lakói nemcsak tulajdonosok, hanem ezáltal tagjai egy jogalanyisággal részben rendelkező, és részben nem rendelkező társulásnak. A társasházra vonatkozó szabályokat egy külön törvény határozza meg, mégpedig a társasházokról szóló 2003. évi CXXXIII. törvény.

4. Fejezet: A korlátolt dologi jogok

a) A zálogjog

– A zálogjogról általában

Ami a zálogjogra vonatkozó szabályokat illeti, ki kell emelni, hogy teljesen egészében a dologi jog szabályait fogják képezni, mint a korlátolt dologi jogok egyike, a használati

jogokat megelőzően. A legjelentősebb változás, hogy a speciális zálogjogi formák, mint amilyen az önálló zálogjog, vagy a vagyont terhelő zálogjog, kikerülnek a Ptk.-ból. Tehát ezeket az intézményeket a dologi zálogjogi szabályozás nem tartalmazza. Az új zálogjogi szabályozás a zálogjog járulékos jellegéből indul ki, hiszen kiindulásként minden zálogjog járulékos jellegű. Ebből az következik, hogy az önálló zálogjogintézménye ebbe a gondolatkörbe nem fér bele.

A zálogjog a magyar magánjog régi intézménye, mely szabályai az utóbbi húsz évben két alkalommal is átfogó reformon estek át. A hatályos jogunkhoz képest az új Ptk.-ban a zálogjog szabályozására nem a kötetmi, hanem a Dologi Jogi Könyvben, a korlátolt dologi jogok körében került szabályozásra. Az új kódex rendezi a zálogjoggal kapcsolatos eddigi változásokat. A szabályozás nem a zálogjog fajtái szerint különül el, hanem a zálogjog létszakaszait követi a zálogjog keletkezésétől annak megszűnéséig. Fő célja, hogy a hitelező számára hatékony biztosítékot nyújtson, amellyel elsősorban a hitelfelvételt segíti. Továbbá célja még, hogy megfelelő védelemben részesítse a zálogkötelezett tulajdonosi érdekeit illetve, hogy a zálogjogon kívüli dologi biztosítékok alkalmazását visszaszorítsa.

Az új törvény arra törekszik, hogy olyan állapotba hozza a zálogjog szabályait, és az ahhoz kapcsolódó szabályrendszert, hogy zálogjogként lehessen kezelni minden biztosítékot. Nem az a cél, hogy bizonyos kikötésekre kimondják a semmisség, vagy az érvénytelenség jogkövetkezményeit, hanem hogy a kikötés feleljen meg a zálogjog szabályainak. A zálogjog megalapításához szükséges a kézizálogjog esetén a zálogtárgy birtokának az átruházása és a zálogszerződés, jelzálogjog esetén pedig a zálogjog bejegyzése. Az új Ptk. eltérés nem engedő módon szabályozza a zálogjog tartalmát, a zálogjogosult és a zálogkötelezett jogait, illetve kötelezettségeit. A biztosított követelése és a zálogtárgy megjelölése a zálogszerződés két kötelező tartalmi eleme.

A biztosított követelés és a zálogtárgy megjelölése is történhet egyedileg, akár pedig körülírással, kivéve a fogyasztói zálogszerződéseket, amelyek esetében mindkét elemet pontosabban kell meghatározni a fogyasztó védelme érdekében. A zálogszerződés egy sajátos dologi megállapodás, nem pedig jogcímet keletkeztető, kötetmi jogi szerződés. Ahhoz, hogy a zálogszerződés érvényes legyen csak írásban lehet megkötni, azonban az új Ptk. további alaki követelményeket nem támaszt alá. A zálogjog megállapításának egyik eleme a zálogszerződés, mely kifejezi a birtokátruházás és bejegyzés mögötti ügyleti szándékot. A bejegyzésre vonatkozó szabályok eltérőek lehetne aszerint, hogy az ingatlan-nyilvántartásba, vagy pedig a hitelbiztosítéki nyilvántartásba kerül-e sor a bejegyzésre.

Az új Ptk. belehelyezi a zálogjogba az óvadékot, melyként kizárólag csak pénz, fizetésiszámla-követelés, értékpapír és más jogszabályban meghatározott vagyontárgy szolgálhat. Óvadék pénzen és értékpapíron kézizálogjogként alapítható. Az új kódex azonban a hatályos Ptk.-val megegyezően lehetővé teszi a fizetésiszámla-követelés óvadékul való lekötését is. Ebben az esetben a zálogkötelezett számláján marad az óvadékul szolgáló összeg, a rendelkezési joga azonban korlátozott lesz, és a zálogjogosultat rendelkezési jog illeti majd meg. Ilyenkor a hitelbiztosítéki nyilvántartásba nem kerül bejegyzésre a zálogjog, viszont az óvadékot köteles a számlavezető feltüntetni valamennyi a számláról kiállított egyenlegen. Az új Ptk. más jogszabályra utalva kitágítja az óvadék tárgyainak körét. Az óvadék alapításának lehetséges módját nem állapítja meg, viszont egy birtokátruházással lényegében megegyező követelményt megfogalmaz.

Létezik olyan eset, mikor több zálogjogosult javára alapítanak zálogjogot. Ebben a tekintetben próbál megoldást nyújtani az új Ptk., mégpedig úgy, hogy a zálogjog fennállása alatt a zálogjogosultak személye változhasson. Ezt nevezik szindikált hitelezésnek. Lehetővé teszi azt a szabályozás, hogy a nyilvántartásba a zálogjogosultak helyett egy javukra szolgáló bizományos kerüljön bejegyzésre. A zálogjogosultat ebben az esetben nem szükséges feltüntetni, de e minőségének feltüntetésével kell bejegyezni a zálogjogosulti bizományost, aki gyakorolja a zálogjogosultakat megillető jogokat. Az ennek során hozzá kerülő vagyon a saját vagyonát nem képezi, arra a hitelezői nem tarthatnak igényt.¹⁵⁰

– A zálogjoggal biztosított követelés

Az új Ptk. a zálogjogot járulékos biztosítéki jogként szabályozza. Azt is mondhatjuk, hogy biztosított követelést feltételez, mindig a követelés jogosultja javára áll fenn, és a biztosított követeléshez terjedelmében is igazodik. Kizárólag csak pénzkövetelés lehet, mely biztosítja a főkövetelés járulékait, és a szükséges költségeket is. Az új Ptk. kimondja, hogy egy vagy több, fennálló vagy jövőbeli, feltétlen vagy feltételes, meghatározott vagy meghatározható összegű pénzkövetelés biztosítására alapítható zálogjog. A zálogjog a követelés nem teljesítéséből eredő kártérítési vagy más pénzkövetelést biztosítja, ha nem pénzkövetelés biztosítására alapították a zálogjogot. Azonban nem alapítható zálogjog a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés biztosítására. A járulékoság a biztosítéki jogoknak egy garanciális elemük, ugyanis ez az

¹⁵⁰ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatok magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 310.o.

adós védelme és a jogbiztonság szempontjából igen fontos. Hazánkban a kereskedelmi bankok által folyósított lakáshitelek refinanszírozása kapcsán terjedt el az önálló zálogjog. Ez a folyamat úgy néz ki, hogy a jelzálogbankok visszavásárlási kötelezettség mellett megvásárolják az önálló zálogjogot a kereskedelmi bankoktól, és kötvényeket bocsátanak ki az önálló zálogjog fedezete mellett.

Azért, hogy a jelzálogjogosult a vele szembeni követelés biztosítékául átruházhassa az ingatlanon alapított jelzálogjogot, az új Ptk. egy szűk körű kivételt tesz a zálogjog járulékosága alól. Ennek a rendelkezésnek az elsődleges célja, hogy a jelenlegi gyakorlatnak megfelelően folytatódhasson a jelzáloghitelezés refinanszírozása, illetve hogy a refinanszírozott alapügyletek fedezetéül szolgáló ingatlanon alapított jelzálogjog szolgálhasson a jelzáloghitel-intézetek által kibocsátott jelzáloglevelek biztosítékául. A zálogjog átruházásának jogcíme biztosítéknyújtás, nem pedig adásvétel.

Az átruházás során két külön személy lesz a különvált zálogjog jogosultja és a biztosított követelés jogosultja. Ettől függetlenül azonban a különvált zálogjog tartalma nem változik, minden tekintetben megtartja a járulékos jellegét. A zálogjog átruházásával bizalmi viszony jön létre az eredeti zálogjogosult és az új zálogjogosult között, hiszen a zálogjog átruházása biztosítéki céllal és az e cél által meghatározott időre történik. Az új zálogjogosultnak tekintettel kell lennie arra, hogy az eredeti biztosított követelés fedezete ne vesszen el, illetve a követelés ne váljék behajthatatlanná. A zálogjog további átruházását az új Ptk. nem engedi, ennek eredményeképpen úgy rendelkezik, hogy az átruházással biztosított követelés a törvény erejénél fogva, automatikusan, a zálogjognak az eredeti zálogjogosultra való visszaszállását eredményezze.¹⁵¹

– A zálogjog tárgya

Bármely vagyontárgy szolgálhat a zálogjog tárgyaként, azonban kézzizálogjog tárgya csak ingó dolog lehet. Az új Ptk. kimondja, hogy a zálogjog kiterjed a zálogtárggyal kapcsolatban kapott kártérítésre, kártalanításra, biztosításra és az ezekre vonatkozó követelésekre, illetve a zálogtárgy helyébe lépő vagyontárgyra. Két sajátosságát ismerhetjük meg a vagyont terhelő zálogjognak, ezek pedig a következők: a zálogjog tárgya és a kielégítési jog gyakorlásának módja. A vagyont terhelő zálogjog tárgyaként meg kell említeni a jogi személy vagyonának egészét, vagy annak önálló gazdasági egységként működtethető részét. Az, hogy mit nevez a jog önálló gazdasági egységként működtethető résznek a gyakorlatban még vitatott, és tartalma sem egyértelmű. Az új

¹⁵¹ Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatja magyarázatokkal. 2012, Budapest, CompLex Kiadó, 311.o.-312.o.

kódex lehetővé teszi, hogy körülírással is meghatározhatóak legyenek a zálogjog tárgyai – melyek közül kivétel az ingatlanok, lajstromozott dolgok és jogok – s ebben az esetben olyan zálogjog jöjjön létre, amelyek tárgyai a zálogjog fennállása alatt egyedeikben változnak. Továbbra is lehetővé teszi, hogy zálogul leköthetők legyenek anélkül a gazdálkodók forgóeszközei, hogy ez akadályozná a rendes gazdálkodás folytatását.

– A felek jogai és kötelezettségei a kielégítési jog megnyílása előtt

A felek jogainak és kötelezettségeinek alakulását aszerint különböztethetjük meg, hogy kézizálogjogról vagy jelzálogjogról beszélünk-e, tehát azt kell vizsgálni, hogy a zálogtárgy melyik fél birtokában van. A kézizálogjog esetére a jogviszony a letét szabályait rendeli alkalmazni, hiszen a zálogtárgy kikerül a tulajdonos birtokából, míg a jelzálogjog esetében a zálogtárgy a zálogkötelezett birtokában marad. Ebben az esetben tehát a tulajdonos számára megfelelő védelmet kell biztosítani, továbbá őrzési kötelezettség terheli a kézizálogjog jogosultját. A zálogjogosult megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát, azonban a zálogjog megszűnésekor azonos fajtájú és mennyiségű dolgot köteles visszaadni a zálogkötelezettnek. Továbbiakban az új Ptk. kicserélési jogot is ad a zálogkötelezett számára, illetve a kiegészítési kötelezettségről, és a többletbiztosíték kiadása iránti jogról. A jelzálogjog esetében a zálogkötelezett jogosult a zálogtárgyat rendeltetésszerűen használni és hasznosítani. A zálogjogosultat mind a két esetben megilleti a zálogtárgy értékesítésének joga a fedezet megóvásának érdekében, ha a zálogfedezet csökkenni kezd, s ennek a megakadályozása szükségesnek látszódik.

– A hitelbiztosítéki nyilvántartás és a zálogjog rangsora

A nyilvántartással kapcsolatban eltérés figyelhető meg a régi kódexhez képest. Először is az elnevezésben történt változás, hiszen az új Ptk. a zálogjogi nyilvántartás helyett hitelbiztosítéki nyilvántartás szabályozását vezette be. Az elnevezés változását azzal lehet indokolni, hogy e nyilvántartásba kerültek bejegyzésre a zálogjogon kívül elismert dologi hitelbiztosítékok, illetve az ilyen biztosítékot magukban foglaló finanszírozási formák – ilyen például a lízing és a faktoring – is. Tehát a hitelbiztosítási nyilvántartás a nem lajstromozott ingó dolgokon, jogokon és kötelezettségeken alapított jelzálogjogokat, valamint az új Ptk.-ban meghatározott egyéb biztosítéki jogokat tartalmazza. A hitelbiztosítéki nyilvántartás egy olyan nyilvántartás, melynek tartalmát bárki ingyen az interneten keresztül, a személyazonosítása nélkül megtekintheti. Egy olyan mindenki számára hozzáférhető nyilvántartás, mely nem reálfóliumokból, hanem perszonálfóliumokból, tehát a zálogkötelezettek személyéhez kapcsolódóan tartalmazza a bejegyzéseket. A hatályos jogunkhoz képest ez a módosítás indokolt volt, hiszen a

nyilvántartásba bejegyzendő biztosítéki jog megalapítását egyszerűbbé, gyorsabbá és olcsóbbá teszi, illetve így a hitelbiztosítéki nyilvántartásba bejegyzésre került tartalom is nyilvánossá válik. A bejegyzésre, a bejegyzés módosítására és törlésére az ellenérdekű fél hozzájárulásával egy elektronikus formanyomtatvány kitöltésével, illetve a hitelbiztosítéki nyilvántartás internetes honlapján tett nyilatkozata alapján kerül sor. Az új nyilvántartásba való bejegyzésre és törlésre, hatósági közreműködés nélkül, automatikusan, lényegében azonnal sor kerül. A hitelbiztosítéki nyilvántartás felhasználói jogosultak a nyilatkozat megtételére. A nyilatkozattételt követően elektronikus úton értesítést kap a zálogkötelezett a zálogjogosult által tett nyilatkozatról, illetve a zálogjogosult is a zálogkötelezett által tett nyilatkozatáról.¹⁵² A zálogjogról elsőbbségi kielégítési jogot biztosít, melynek szabályait az új kódex részletesebben szabályozza a hatályos Ptk.-hoz képest. Így lehetővé teszi a ranghelyszerződést, az előzetes ranghelybiztosítást és a megszűnő ranghelyével való rendelkezést. Van, hogy a zálogtárgyat több zálogjog terheli, ilyenkor a hamarabb alapított zálogjog ranghelye megelőzi a későbbiekét, tehát a kielégítési jog zálogjogosultak közötti rangsora a zálogjog alapításának a sorrendjéhez igazodik.

– A zálogjog érvényesítése

Az új kódex megszüntette azt a rendelkezést, miszerint bizonyos esetekben a kielégítési jog a biztosított követelés esedékessé válása előtt is megnyílik. Az új Ptk. azonban úgy rendelkezik, hogy „a zálogjogosult kielégítési joga a zálogjoggal biztosított követelés esedékessé válásakor, a teljesítés elmulasztása esetén nyílik meg”¹⁵³. A zálogjog érvényesítése a zálogjogosult választása szerint bírósági végrehajtás útján, vagy bírósági végrehajtáson kívül történhet. A fizetésiszámla-követelést terhelő jelzálogjog érvényesítése bírósági végrehajtás útján zajlik. A kielégítési jog bírósági végrehajtáson kívüli gyakorlása történhet a zálogtárgynak a zálogjogosult általi értékesítésével, a zálogtárgy tulajdonjogának a zálogjogosult által történő megszerzésével, illetve az elzálogosított jog és követelés érvényesítésével. Azonban ha a zálogjogosult úgy dönt, akkor a választott kielégítési jog érvényesítésének módjáról egy másikra térhet át. Az új Ptk. a fogyasztói zálogszerződés esetére további szabályokat vezetett be. Így a zálogjogosult nem szerezheti meg a kielégítés fejében a zálogtárgy tulajdonjogát, a zálogtárgyat pedig csak nyilvánosan értékesítheti. Továbbá jogvédelmi eszközként bevezetésre kerül a kielégítési jog gyakorlásának felfüggesztése és korlátozása. Ez alatt azt értjük, ha a zálogjogosult a kielégítési jogának gyakorlása során kötelezettségeit megszegi, akkor a bíróságtól a kielégítési jog gyakorlásának felfüggesztését, vagy

¹⁵² 2013. évi V. törvény 5:112.§-5:117.§

¹⁵³ 2012. évi V. törvény 5:126.§ (1)

korlátozását kérheti a zálogkötelezett, a személyes kötelezett, vagy az a személy, akinek ehhez jogi érdeke fűződik.

A zálogjogosult a zálogtárgy értékesítése során a kereskedelmi ésszerűség követelményei szerint köteles eljárni, mégpedig úgy, hogy a zálogkötelezett, és a személyes kötelezett érdekeit is figyelembe veszi. Az értékesítés során a zálogjogosult jogosult a zálogtárgy tulajdonjogának átruházására, mely történhet magánúton, vagy nyilvánosan, illetve a zálogtárgy eredeti állapotában, ésszerű feldolgozása, vagy átalakítása után. Az új Ptk. lehetőséget ad arra, hogy a zálogjogosult maga vegye meg a zálogtárgyat, melyről azonban részletes elszámolást kell készítenie.

Az új kódexben is megmaradt a *lex commissoriatilalma*¹⁵⁴, ugyanis a zálogjogosult a kielégítési joga megnyílásakor nem szerzi meg a zálogtárgy tulajdonjogát. Azonban lehetőség nyílik arra, hogy a zálogjogosult a kielégítési jog megnyílását követően írásban ajánlatot tegyen a zálogkötelezettnek a zálogtárgy tulajdonjogának elfogadására a biztosított követelés teljes, vagy részleges kielégítése fejében. Ez a megoldás nem hordozza a *lex commissoria* hátrányait, hiszen az ajánlat elfogadás a zálogkötelezett saját döntése, melyre csak akkor kerül sor, ha az ajánlat előnyös számára. Ha zálogkötelezett elfogadja a zálogjogosult ajánlatát, akkor közöttük adásvételi szerződés jön létre, mely alapján a zálogkötelezett köteles a zálogtárgy birtokát átruházni. Így a zálogjogosult megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát és az átszállással a zálogjoggal biztosított követelés pedig részben, vagy egészben megszűnik.

A zálogjogosult arra is jogosult, hogy ha a zálogtárgy követelés, vagy jog, akkor a követelés, vagy jog jogosultja helyett érvényesítse a követelést, illetve a jogot. A zálogjogosult teljesítési utasítást adhat a követelés kötelezettje számára, és a követelést a követelés kötelezettjével szemben érvényesítheti is. Ha az alzálogjog alapján is megnyílt a kielégítési jog, akkor a zálogjogosult az alzálogjog érvényesítésére is jogosult. Abban az esetben is ezt a szabályt kell alkalmazni, ha az elzálogosított követelést nem zálogjog, hanem kezesség biztosítja.

– A zálogjog megszűnése

Az új Ptk. részletesebben szabályozza a zálogjog megszűnését. Két megszűnési formát különböztetünk meg, a zálogtárgy és a biztosított követelés megszűnését, melyek további esetekkel egészülnek ki.

¹⁵⁴ *lex commissoria*: Semmis a kielégítési jog megnyílt előtt létrejött az a megállapodás, amely szerint a jogosult a kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetén megszerzi a zálogtárgy tulajdonjogát.

A zálogjog megszűnik abban az esetben, ha a zálogjogosult lemondott a zálogjogáról, és visszaadja a zálogtárgyat a zálogkötelezettnek, vagy ha a jelzálogjogot törlik a nyilvántartásból. Megszűnik továbbá, ha a zálogjog tárgyául szolgáló dolog elpusztul, a zálogjog tárgyául szolgáló követelés, vagy jog megszűnik és helyébe más vagyon nem lép. A zálogjog akkor is megszűnik, ha a kézzzálogjog jogosultja elveszti a zálogtárgy birtokát; megszűnik a zálogtárggyal biztosított követelés, illetve minden olyan jogviszony, amely alapján a jövőben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet. A zálogjog megszűnéséhez vezet továbbá, ha a zálogjoggal biztosított követelés elévül; a zálogjogosult a zálogtárgyat étékesíti, vagy esetleg a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi.¹⁵⁵

Tehermentes tulajdonhoz jut az a személy, aki ingóságot, jogot, vagy követelést, akár kiskereskedelmi, akár nagykereskedelmi értékesítés során jóhiszeműen és ellenérték fejében szerez. Külön rendelkezik az új törvény a zálogjog fennmaradásáról, abban az esetben, ha a zálogjoggal biztosított követelés megszűnik, de megtérítési igény illeti meg a követelést kielégítő személyt. Meghatározza továbbá a zálogjogosult kötelezettségeit, melynek során a zálogjogosult késedelem nélkül köteles a zálogkötelezettnek a zálogtárgyat visszaadni, a zálogjog törléséhez hozzájárulni, illetve a zálogkötelezett számlavezetőjét a zálogjog megszűnéséről írásban értesíteni. A zálogjogosultnak ezen kötelezettségei akkor állnak fenn, ha a zálogjoggal biztosított követelés megszűnt, vagy elévült, és olyan jogviszony nem áll fenn, amely alapján a későbbiekben zálogjoggal biztosított követelés keletkezhet.

b) A használati jogok

– A földhasználat

A földhasználat joga főszabály szerint a föld tulajdonosát illeti meg. Ezen kívül még azt a személyt is megilleti, aki a föld használatára jogosult akár a törvény, akár a tulajdonos engedélye, vagy a földtulajdonossal kötött megállapodás alapján. Az új Ptk. 5:145. § (1) bekezdése értelmében a földön és a rajta emelt épületen fennálló tulajdonjog elválhat egymástól. Abban az esetben, ha a föld és a rajta álló épület tulajdonjogát nem ugyanaz a személy viseli, akkor az épület tulajdonosát (ipso iure) illeti meg a használati jog arra a földre, amelyen az épület van. Az épület tulajdonost az épület rendeltetésszerű használatához szükséges mértékben a földre földhasználati jog illeti meg az épület fennállásáig. Ennél a jognál fogva az épület tulajdonosa jogosult a föld használatára és

¹⁵⁵ 2013. évi V. törvény 5:142.§

hasznai szedésére, valamint a használat arányában köteles viselni a föld fenntartásával járó terheket.

A földhasználat keletkezéséről az földtulajdonos és az építkező írásban megállapodhatnak abban, hogy az föld és a rajta álló épület tulajdonjoga elváljon egymástól, melynek terjedelmét saját maguk szabadon állapíthatják meg. Tehát a szabályozás a föld és az épület elváló tulajdonjogának keletkezését nem köti az építkezéshez, hanem azt a felek megállapodása alapján korlátlanul lehetővé teszi. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy nem csak az építkezőt illeti meg a földhasználati jog. A földhasználati jog nem feltétlenül terjed ki az egész földterületre. Van olyan eset is, mikor a földhasználatot a bíróság állapítja meg, s a felek érdekeinek mérlegelésével dönt, hogy a földhasználat a telek egészére, vagy annak csak egy részére terjedjen ki. A földhasználati jog az épület fennállásáig marad fenn, az épület megszűnésével a földhasználati jog is megszűnik.

– A haszonélvezet

Az új Ptk. a haszonélvezeti jog keletkezési szabályain lényegében nem változtat. A haszonélvezet egy személyhez kötött állagjog, amelyben a jogosult a más tulajdonában lévő dolgot birtokában tarthatja, használhatja, hasznosíthatja és hasznait szedheti. A haszonélvezet tárgya feletti használati és hasznosítási jog a haszonélvezőt illetik meg. A rendelkezési jog azonban továbbra is a tulajdonosé marad. (A haszonélvezeti jog fennállása alatt a tulajdonos a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogát olyan mértékben gyakorolhatja, amennyiben a haszonélvező e jogokkal nem él. A haszonélvezet szerződés, jogszabály, vagy bírósági határozat útján jöhet létre.) A haszonélvezeti jog létrejöttéhez a dolog birtokának átruházása szükséges az erre irányuló szerződésen, vagy más jogcímen felül. Ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzésre van szükség a haszonélvezeti jog létrejöttéhez, ha ingatlanról, vagy ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogon alapított haszonélvezeti jogról beszélünk. „Ha az ingatlanon, vagy az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogon jogszabálynál fogva keletkezik haszonélvezet, a haszonélvezeti jogot az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni, ha ez elmarad, a haszonélvezeti joga dolognak rosszhiszemű, vagy ingyenes megszerzőjével szemben érvényesíthető”¹⁵⁶.

Előfordulhat, hogy a használati jog egyidejűleg több haszonélvezőt illet meg, ebben az esetben a közös tulajdon szabályait kell alkalmazni. Rendhagyó haszonélvezetről beszélünk, mikor a haszonélvezet tárgyát olyan ingók képezik, amelyek elhasználhatók, illetve értékesítésük, vagy tulajdonjoguk átruházása a rendes gazdálkodás körébe

¹⁵⁶ 2013. évi V. törvény 5:146.§ (2)

sorolható. Ebben az esetben nem az állag megőrzése a haszonélvező elsődleges kötelezettsége, hanem a keletkezéskori értékének a megtartása. A haszonélvező gazdasági felszereléssel, állatállománnyal, árukészlettel és pénzzel a rendes gazdálkodás szabályai szerint rendelkezhet, s a haszonélvezet megszűnésekor köteles ezeket pótolni, vagy ha ez nem lehetséges, akkor köteles az értéküket megtéríteni. A haszonélvező a rendes gazdálkodás szabályai szerint köteles eljárni, s a haszonélvező jogának gyakorlása során viselni a dologgal kapcsolatos terheket.

A tulajdonos a haszonélvezőtől biztosítékot követelhet, ha a dolgot nem rendeltetésének megfelelő módon használja, megrongálja, vagy esetleg meg nem engedett módon megváltoztatja. Ha nem kapja meg a biztosítékot, akkor kérelmére a bíróság a haszonélvezeti jog gyakorlását a biztosíték adásáig felfüggesztheti. Az elpusztult haszonélvezeti tárgyat a tulajdonos nem köteles helyreállítani, azonban a helyreállítást, vagy a haszonélvezeti tárgy pótlását maga is elvégezheti, vagy a megtérítési összeget erre a célra a haszonélvezőnek átengedheti. Le kell szögezni, hogy ha a dolog tulajdonosának személyében változás következik be, attól még a haszonélvezeti jog tekintet nélkül fennmarad.

A természetes személyt megillető haszonélvezeti jog korlátozott időre áll fenn, de legfeljebb a jogosult haláláig. A haszonélvezeti jog a továbbiakban megszűnik a jogutód nélküli megszűnéssel, vagy ha a haszonélvező szerzi meg a dolog tulajdonjogát. A haszonélvezet megszűnésével a haszonélvező köteles a dolgot visszaadni, illetve a dologban bekövetkezett károkért a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint felelni. Nem köteles visszafizetni a haszonélvező a tulajdonosnak azt az értékcsökkenésből fakadó költséget, mely a rendeltetésszerű használattal járt. Ha azonban a dologban bekövetkezett értékcsökkenés ezt meghaladja, a haszonélvezőnek felelnie kell az okozott kárért. A dolog haszonélvezetre vonatkozó szabályait kell alkalmazni a hasznát hajtó jog és követelés haszonélvezetére.

– A használat

A használatra jogosult a dolgot saját, illetve a vele együtt élő családtagjai szükségleteit nem meghaladó mértékben használhatja és hasznait szedheti. A jogi személy a dolgot úgy használhatja, és annak hasznait olyan mértékben szedheti, hogy az a létesítő okiratban meghatározott céljával és tevékenységével összhangban legyen. A használat jogának gyakorlása másnak nem engedhető át. A használatra vonatkozóan egyebekben a haszonélvezet szabályait kell alkalmazni.

– A telki szolgálat

Az új Ptk. a telki szolgalmat a hatályos jognak megfelelően szabályozza. A telki szolgálommal más ingatlanának egy meghatározott célra történő használatára nyílik lehetőség. Olyan dologi jog, melynek alapján valamely ingatlan mindenkori birtokosa más ingatlanát használhatja egy meghatározott terjedelemben, vagy követelheti, hogy a szolgálommal terhelt ingatlan birtokosa valamely magatartástól tartózkodjék. Leggyakrabban átjárás, vízvezetés, vízellátás, pince létesítése, vezetékoszlopok elhelyezése, épület megtámasztása kapcsán beszélhetünk telki szolgálomról. (Uralkodó teleknek nevezzük azt a telket, amelynek a mindenkori birtokosát a szolgálmi jog megilleti, azt a telket pedig, amelyre a használati joga kiterjed, szolgáló teleknek hívjuk.)

Abban az esetben mikor a föld nincs összekötve közúttal, akkor a szomszédok kötelesek túrni, hogy az ingatlan mindenkori birtokosa átjárjon a földjein. A telki szolgálmi szerződéssel, vagy elbirtoklással jöhet létre. A szerződéssel való létesítésére az ingatlan hasznélvezetének alapítására vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni. Telki szolgálmat az ingatlan tulajdonosa saját javára egyoldalú nyilatkozattal is alapíthat. Továbbá elbirtoklással jön létre a telki szolgálom, ha az ingatlan birtokosa a másik ingatlan használatá ellen 15 éven át nem tiltakozik. A szolgálom természetéből fakad, hogy nem lehet önállóan forgalom tárgya.

A szolgálom gyakorlása nem vezethet mások jogainak, valamint a szolgálommal terhelt dolog használója jogainak szükségtelen sérelméhez. Megszüntethető, korlátozható vagy felfüggeszthető a telki szolgálom, ha az ingatlan mindenkori birtokosa ingatlanának rendeltetésszerű használatához már nem szükséges. Megszűnik a szolgálom, ha a jogosult a szolgálmat tizenöt éven át nem gyakorolta, vagy eltúrte, hogy gyakorlásában akadályozták. A telki szolgálom megszüntetésekor az uralkodó telek birtokosának egy lemondó nyilatkozatot kell írnia a szolgáló telek tulajdonosának, továbbá törölni kell a szolgálmi jogot az ingatlan-nyilvántartásból.

– Közérdekű használat

Szolgálmat, vagy más használati jogot lehet alapítani az ingatlanra közérdekből, a jogszabályban feljogosított személyek javára. A tulajdonos ingatlanát, vagy földjét igénybe vehetik azok a közérdek szolgálatában álló szervek, ha azt a közérdek szükségessé teszi. Például vízvezetékek elhelyezése, vagy építmények létesítése kapcsán vehetők igénybe a más tulajdonában lévő ingatlanok, földek. A tulajdonosok a köz

érdekében kötelesek eltérni ezeket a tevékenységeket. A használati jog alapításából eredő károkat a kisajátítási kártalanításra vonatkozó szabályok szerint meg kell téríteni.

5. Fejezet: Az ingatlan-nyilvántartás

Az ingatlan-nyilvántartással kapcsolatos szabályozás vonatkozásában is számos nívumot, a jelenlegihez képest másfajta szabályozási alapon álló szakaszt találhatunk. Először lássuk, miben áll az ingatlan-nyilvántartás jelenlegi szabályozása.

Az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó legfontosabb szabályokat tartalmazza az 1959. IV. törvény, a hatályos Ptk. A 116. § rögzíti az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének elvét, mikor kimondja, hogy az „a tulajdonjog és más jogosultságok fennállását hitelesen tanúsítja”.¹⁵⁷ A közhitelesség alapelve mellett megtalálhatjuk a bejegyzés elvét is a 117. § (3) bekezdésében: „az ingatlan tulajdonjogának átruházásához az erre irányuló szerződésen, vagy más jogcímen felül a tulajdonosváltásnak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése is szükséges”.¹⁵⁸ A Ptk. előírásai alapozzák meg tehát az ingatlan-nyilvántartás konstitutív jellegét. Ezt a sajátosságot olvashatjuk a hasznélvezettel kapcsolatos szabályozás esetében is. A még hatályos törvény ugyanis kimondja, hogy „a szerződés alapján az ingatlanra vonatkozó hasznélvezeti jog azzal keletkezik, hogy azt az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik”.¹⁵⁹ Ennek pontos megfelelőjét találjuk a jelzálogjoggal kapcsolatos rendelkezések között [262. § (1)]. Az ingatlanra vonatkozó jelzálogjog alapításához az erre irányuló szerződésen felül a jelzálognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges. Ezen kívül a 158. § (1) bekezdése értelmében az ingatlanra vonatkozó szerződésen alapuló hasznélvezet azzal keletkezik, hogy a hasznélvezeti jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzik. Ide tartozóan jegyzi meg a Ptk. 168. § (1), hogy „a telki szolgálat létesítésére az ingatlan hasznélvezetének alapítására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni”¹⁶⁰.

A Ptk. fent hivatkozott 116. § szerint az ingatlan-nyilvántartás részletes szabályait külön jogszabály állapítja meg. Ez a külön jogszabály nem más, mint az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (Inytv.). Az Inytv. a Ptk. alapelvekkel kapcsolatos rendelkezéseit részben megismétli, részben kiegészíti. A közhitelesség elvét az Inytv. a következőképpen határozza meg: az ingatlan-nyilvántartás – ha törvény kivételt nem tesz – a bejegyzett jogok és a feljegyzett tények fennállását hitelesen tanúsítja. A Ptk.-ból már megismert bejegyzés elvéről az Inytv. a következőket mondja:

¹⁵⁷ 1959. évi IV. törvény 116.§ (2)

¹⁵⁸ 1959. évi IV. törvény 117.§ (3)

¹⁵⁹ 1959.évi IV. törvény 185.§ (1)

¹⁶⁰ 1959. évi IV. törvény 168.§ (1)

„egyes jogok az ingatlan-nyilvántartásban a tulajdoni lapra történő bejegyzéssel keletkeznek”.¹⁶¹ Az okiraton alapuló bejegyzés keletkezteti az átruházáson alapuló tulajdonjogot, továbbá a szerződésen alapuló vagyonkezelői jogot, földhasználati jogot, haszonélvezeti jogot és a használat jogát, a telki szolgalmi jogot, a jelzálogjogot (önálló zálogjogot).

Az Inytv, tehát a Ptk. XIII. fejezetében meghatározott használati jogok mellett a tulajdon és jelzálogjog létrejöttének feltételeként is azok ingatlan-nyilvántartási bejegyzését szabja. A Ptk.-ban meghatározott és az Inytv.-ben is megtalálható imént bemutatott alapelvek mellett több másikat is találunk az ingatlan-nyilvántartási törvényben; legtöbbjük, mint a nyilvánosság elve, az okirati elv, vagy a rangsor elve a törvény első részében található, de a harmadik részben találjuk meg a kötelező adatfelhasználás szabályait, mely szintén az alapelvek közé sorolható.

Hogy az ingatlan-nyilvántartás alapelveinek jelenleg hatályos Ptk.-béli szabályozása és az azon alapuló ingatlan-nyilvántartási rendelkezések miként viszonyulnak az új Ptk.-hoz?

A választ az új Ptk. törvényjavaslatához fűzött indokolása adja meg. Eszerint a javaslatot megelőző viták során az ingatlanok magánjogi forgalmának szabályozása kapcsán megfogalmazódott elvárás az ingatlanokra vonatkozó anyagi magánjogi szabályoknak az új Ptk.-ban való elhelyezése, az Inytv. egységes ingatlanjogi szabályozása helyett. A javaslat integrálja ezért az ingatlanokra vonatkozó, az Inytv.-ben meghatározott jogok keletkezésének, módosulásának és megszűnésének anyagi jogi szabályait. A javaslat ezen kívül elsődleges céljának tekinti az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének erősítését, ami az ingatlan-nyilvántartás szabályozásának, valamint hatékony, gyors és megbízható tényleges működése biztosításának szükségességét hangsúlyozza.

Emiatt az új Ptk. tartalmazza a jelenlegi Inytv.-ben rögzített anyagi jogi szabályok közül, a fenti elvárásoknak történő megfelelést elősegítő alapelveket. Az Új Ptk. ötödik, Dologi jogcímet viselő könyvének negyedik része tartalmazza az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó szabályokat. A X. címben találjuk az ingatlan-nyilvántartás, és annak elvei meghatározását. Az ingatlan-nyilvántartás új Ptk.-ban adott definíciója tartalmában megegyezik az Inytv.-ben olvasható szabályozással, eszerint az ingatlan-nyilvántartás tartalmát alkotják az ingatlanokra vonatkozó jogok, jogi szempontból jelentős tények, az ingatlanoknak és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett személyeknek a jogszabályban meghatározott adatai.

¹⁶¹1997. évi CXLI. törvény 3.§ (1)

Az Inyvtv.-ben említett alapelvek közül az új Ptk. a nyilvánosságot nevesíti elsőként. Ez a tulajdoni lapra és az ingatlan-nyilvántartási térképre is kiterjed. Az okirat a jelenlegi szabályokkal összhangban nem terjed ki a bejegyzés alapjául szolgáló okiratok tartalmára. Ezek csak akkor ismerhetők meg, ha a kérelmező igazolja azt, hogy azok megismerése joga érvényesítéséhez, vagy kötelezettsége teljesítéséhez szükségesek. Amennyiben azonban kizárólag az okiratból állapítható meg, hogy adott bejegyzés az ingatlannak mely természetbeni részére vonatkozik, úgy ezen okirat tartalma megismerhető, de kizárólag annak mértékéig, hogy a természetbeni rész meghatározható legyen.

Az okirati elvvel kapcsolatos szabályozás kapcsán kiemelendő újdonság, hogy az új Ptk hatálybalépésével bármely jogszabály meghatározhat bejegyzés alapjául szolgáló okiratot, míg erre jelenleg csak törvényben van lehetőség. Azaz a jogalkotó visszatér a 2006. előtt az Inyvtv.-ben alkalmazott megoldáshoz. A már fent említett bejegyzési elv, mely megtalálható a hatályos Ptk.-ban, és az Inyvtv.-ben, a jelenleg hatályos szabályozással egyezően kerül rögzítésre az új Ptk.-ban. A bejegyzéssel jön létre, az keletkezteti az átruházáson alapuló tulajdonjogot, a szerződésen alapuló vagyonkezelői jogot, földhasználati jogot, haszonélvezeti jogot és a használat jogát, telki szolgalmi jogot és jelzálogjogot. Az új Ptk. is alkalmazza az Inyvtv.-ben az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető jogilag jelentős tények kapcsán alkalmazott csoportosítást, megkülönböztetve az informatív, deklaratív tényeket (és jogokat) valamint azon tényeket, melyek esetében a bejegyzés a későbbi jogszerzést feltételelessé teszi, vagy korlátozza.

A rangsor elvének meghatározásakor a jogalkotó áttételesen határozza meg azt az időpontot, mely a bejegyzés ranghelyét meghatározza. Kerüli az „iktatási időpont”, mint eljárásjogi kategória alkalmazását (mely az Inyvtv.-ben szerepel), helyette a bejegyzés hatályának kezdetére irányadó időponthoz köti a bejegyzett jogok ingatlan-nyilvántartási sorrendjének kialakulását. A közhitelesség alapelvét általános érvennyel kimondásra kerül, az új Ptk.-ban is, mind a bejegyezett jogok, mind a feljegyzett tények vonatkozásában. Sőt, ezen alapelvnek egy külön címet szentel (XI. Cím). Ennek értelmében ha valamely jogot az ingatlan-nyilvántartásba bejegyeztek, vagy valamely tény oda feljegyeztek, senki nem hivatkozhat arra, hogy annak fennállásáról nem tudott. Az új kódex a közhitelességet kiterjeszti a széljegyzésre, kimondva, hogy a széljegyzett kérelmek kapcsán folyamatban lévő eljárás tényére és tárgyára is irányadók a jogoknál, tényeknél az imént idézett szabályok.

Ahogy az Inyvtv, úgy az új Ptk. is védi a jóhiszemű jogszerzőt. Az új törvény azonban meghatározza ennek a védelemnek a határait: a jóhiszeműség szempontjából a kérelem ingatlan-ügyi hatósághoz történő benyújtásának időpontja bír relevanciával, kivéve, ha a kérelem mellékleteként beadott megállapodás a beadvány iktatását, és széljegyzését – vagy ahogy az új Ptk. anyagi jogi megközelítésében meghatározza: a bejegyzés hatályossá válásának időpontját – követően jött létre. Ebben az esetben a megállapodás létrejöttének időpontja az irányadó a jóhiszeműség vizsgálata szempontjából.

A közhitelesség Inyvtv.-ben rögzített szabályai kimondják az ingatlan-nyilvántartás teljességének vélelmét, és ezt ismétli az új Ptk. is. Az ez alapján fennálló védelemre nem hivatkozhat a jóhiszemű jogszerző az ellene a bejegyzés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelensége, vagy a bejegyzés törlése iránt indított perben, továbbá akkor sem, ha a törlési per megindításának ténye az érintett ingatlan tulajdoni lapjára bejegyzésre került a kérelem benyújtását megelőzően.

Az új Ptk. hasonlóan a hatályos Inyvtv.-hez védi az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett vagy bejegyzési igénnyel a rangsorban előrébb állót, azzal szemben, aki jogát (vagy valamely jogilag jelentős tény) ingatlan-nyilvántartáson kívül szerez. Ezt a szabályt találjuk az elbirtoklásnál megfogalmazott rendelkezések között is, ez a bekezdés annak valamennyi ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonszerzési módra történő kiterjesztése. Ennek korlátja az az eset, amikor a bejegyzés – valamely más, általában bírósági eljárás kimenetelétől – függő hatállyal történik.

Ahogy jelenleg hatályos jogunkban, úgy az új Ptk-ban sem kapcsolódik a közhitelesség alapelve az ingatlan-nyilvántartásban rögzített adatokhoz, így a jogosult, valamint az ingatlan adatai és a térképi határvonal nem közhitelesek, azonban ezeket irányadónak kell tekinteni. Azok helyességével szemben a bizonyítás azt terheli, aki azok helyességét vitatja. Amennyiben adott ingatlan az ingatlan-nyilvántartási térkép alapján számított és a tulajdoni lapon szereplő területe eltér, akkor előbbi az irányadó.

Az új Ptk. a jogok és e jogokat érintő egyes tények ingatlan-nyilvántartásban történő feltüntetése kapcsán a hatályos fogalmi kereteknek megfelelően használja a bejegyzést a jogok és a feljegyzést a tények esetében. A jogok és a tények hatálya a kérelem benyújtásának időpontjára visszamenőleges hatályú. A jogok vonatkozásában kimondja az új Ptk, hogy azok, amelyek esetében feltétel a jog megszerzéséhez, megterheléséhez átruházások az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzés, ott a jog a bejegyzéssel jön létre.

Az új Ptk. a ranghely alapítás feltételéül szabja azt, hogy az csak okiratot is tartalmazó beadvány alapján történhet. Ezen a helyen kerültek elhelyezésre a rangsor elve, mint főszabály alóli kivételek, az egy napon érkezett beadványok, valamint a felek közös nyilatkozata alapján történő ranghelyváltoztatás eseteinek szabályozásával, amely utóbbi nem járhat harmadik személy jogának sérelmével. Az ingatlan-nyilvántartásban bízva jóhiszeműen ellenérték fejében szerzők védelme alapjául a közhitelesség védelme szolgál. Azonban egyes esetekben az ingatlan-nyilvántartási állapot és a tényleges, anyagi jogi helyzet eltér egymástól, azaz sérülhet a közhitelesség. Ennek a sérülésnek a kiküszöbölése érdekében a jogalkotó biztosította azt a lehetőséget, hogy az ingatlan-nyilvántartás tartalma helyesbíthető legyen. A helyesbítés történhet a bejegyzés, feljegyzés törlésével, amennyiben a jogügylet volt érvénytelen, vagy utólagosan vált helytelenné. Utóbbi esetben a bejegyzés alapjául szolgáló jogügylet eredendően érvényes volt, azonban utólag bekövetkezett körülmény folytán kell megállapítani az ingatlan-nyilvántartás helytelenségét.

Tekintve, hogy a tulajdoni igények nem évülnek el, az új Ptk. kimondja, hogy a törlési, kiigazítási igény nem évül el. A törlési kiigazítási per megindításának határideje azzal szemben, aki közvetlenül a bejegyzés folytán szerzett jogot, megegyezik a bejegyzés alapjául szolgáló jognyilatkozat érvénytelensége megállapításának határidejével. Továbbra is biztosított az ingatlanügyi hatóság számára az a lehetőség, hogy saját bejegyzését, feljegyzését kijavítsa, vagy határozatát kiegészítse. Amennyiben ez harmadik jóhiszemű jogszerző jogát sértené, úgy erre csak hozzájárulásával kerülhet sor. A közhitelességhez szorosan kapcsolódik az ingatlan-nyilvántartás jogvédelmi hatása. Az új Ptk, ezen hatás beálltát a bejegyzésről szóló határozat kézbesítésétől számított hat hónapban (szubjektív határidő), amennyiben viszont kézbesítés nem történt, úgy három évben rögzíti (objektív határidő), vagyis a jóhiszemű jogszerzővel szemben e jogvesztő határidőn belül lehet a keresetet megindítani.

Ellenőrző kérdések:

Milyen normákból áll a dologi jogi szabályozás?

A dologi jogi szabályozás kógens normákból áll.

Mit határoz meg a dologi jogi szabályozás?

A tulajdonjog és a korlátolt dologi jogok keletkezésére, változására, tartalmára és védelmére vonatkozó elveket és szabályokat a dologi jogi szabályozás határozza meg.

A hatályos Polgári Törvénykönyvhöz képest az új Polgári Törvénykönyvben hol következett be a legkevesebb változás?

A dologi jogi szabályozási környezetet vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy új Ptk-ban a legkevesebb változás a tulajdonjogi és a tulajdon önállósult részjogosítványai körében következett be.

Ismertesse a birtok fogalmát!

A birtok fogalmát nem lehet meghatározni a harmadik személy felé megnyilvánuló külső hatásokkal és a dolog feletti hatalom ténylegességével; a birtok nem csupán tényleges állapot, hanem alanyi jog, melynek alapján a birtokos, mint jogosult uralmat gyakorolhat.

Kit tekintünk albirtokosnak?

Aki a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján tényleges hatalmában tartja a dolgot.

Ismertesse az alkotórész fogalmát!

Alkotórész az, ami a dologgal olyanképpen van tartósan egyesítve, hogy a dolog, vagy az elválasztott része elpusztulna, ha elválasztásra kerülne sor, továbbá csökkenne annak értéke, illetve használhatósága.

Határozza meg a tartozék fogalmát!

A tartozéokra irányadó szabályozás szerint a tulajdonjog kiterjed arra is, ami nem alkotórész ugyan, de a dolog épségben tartásához, vagy rendeltetésszerű használatához szükséges.

Melyik tulajdonjogi részjogosítványokat szabályozza az új Ptk.?

Az új Ptk. csak a legfontosabb részjogosítványokat szabályozza: a birtoklás, a használat, a hasznosítás jogát, a rendelkezés, továbbá mások behatása kizárásának jogi lehetőségét.

Mit értünk a rendelkezési jog alatt?

A tulajdonos szabadon rendelkezhet a tulajdonában lévő dologgal a tulajdonjoga gyakorlásának törvényi és mások jogai által megszabott korlátai között. A rendelkezési jog szabályai közül a következőket érdemes megemlíteni: a birtoklás, a használat, a hasznosítás átengedése, a dolog biztosítékkal adása vagy más módon való megterhelése, továbbá az átruházáshoz és a tulajdonjoggal való felhagyáshoz való jog.

A tulajdonos mikor használhat jogos önhatalmat?

Az új törvényben szereplő birtokvédelem szabályai szerint a tulajdonos önhatalommal elháríthat minden olyan jogellenes beavatkozást, vagy behatást, amely tulajdonjogára való gyakorlását korlátozza, akadályozza, vagy lehetetlenné teszi.

Mikor beszélünk közös tulajdonról?

Akkor beszélünk közös tulajdonról, ha ugyanazon a dolgon meghatározott hányadok szerint több személyt is megillet a tulajdonjog, ekkor főszabály szerint a tulajdonostársak tulajdoni hányada egyenlő.

Mely sajátosságok határozzák meg együttesen a társasház jellegzetes vonásait?

A következő sajátosságok határozzák meg együttesen a társasház jellegzetes vonásait: a társasháznak vannak olyan részei, amelyek egyéni tulajdonban, és vannak olyan részei is, amelyek pedig közös tulajdonban vannak.

Mi a különbség a kézizálogjog és a jelzálogjog között?

A kézizálogjog esetére a jogviszony a letét szabályait rendeli alkalmazni, hiszen a zálogtárgy kikerül a tulajdonos birtokából, míg a jelzálogjog esetében a zálogtárgy a zálogkötelezett birtokában marad.

Kiket illet meg a földhasználat joga?

A földhasználat joga főszabály szerint a föld tulajdonosát illeti meg. Ezen kívül még azt a személyt is megilleti, aki a föld használatára jogosult akár a törvény, akár a tulajdonos engedélye, vagy a földtulajdonossal kötött megállapodás alapján.

Hogyan jöhet létre a haszonélvezet?

A haszonélvezet szerződés, jogszabály, vagy bírósági határozat útján jöhet létre.

Hatodik Könyv – Kötelmi jog

1. Fejezet: A kötelmi jogi könyv felépítése, a kötelmek közös szabályai

a) A kötelmi jog könyv felépítése

A Ptk. Hatodik Könyve a kötelmekre vonatkozó szabályokat a következő rendszerben tartalmazza: Első rész: a kötelmek közös szabályai; Második rész: A szerződésekre vonatkozó általános rendelkezések; Harmadik rész: az egyes nevesített szerződéstípusokra vonatkozó különös szabályok; Negyedik rész: felelősség szerződésen kívül okozott károkért; Ötödik rész: az értékpapír-kötelmek általános szabályai; Hatodik rész: egyéb kötelelem-keletkeztető tényállások.

b) A kötelmek közös szabályai általában

A Ptk. ezen részben a kötelmek közös szabályai között foglalja össze azon rendelkezéseket, amelyek valamennyi kötelelemre alkalmazandók. A törvény a kötelelem fogalmát az alábbiak szerint határozza meg: a kötelelem két vagy több személy között létrejövő olyan jogviszony, ahol kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére. Ha ezen feltételek együttesen nem teljesülnek, nem tekinthető az adott „viszony” kötelmi jogi jogviszonynak. Kötelelem keletkezhet pl. szerződésből, károkozásból, személyiségi jog megsértéséből, egyoldalú jognyilatkozatból stb. Ezek a kötelelem keletkeztető tényállások.

A kötelmi jog tekintetében a törvényi szabályozás alapvetően diszpozitív, azaz a felek egyező akarattal eltérhetnek a törvény szabályaitól ott, ahol ezt a törvény nem tiltja.

c) A jognyilatkozat

Az új Ptk. az alkalmazási nehézségek csökkentése céljából jognyilatkozatot definiáló rendelkezést is megfogalmaz¹⁶². A törvény értelmében a jognyilatkozat olyan egyoldalú akaratnyilatkozat, amely joghatás kiváltására alkalmas. Itt szeretnénk utalni arra, hogy természetesen a szerződés is egyfajta akaratnyilatkozat, de annak specialitása, hogy ott két egyoldalú akaratnyilatkozat találkozik. A központi elem a jognyilatkozatok körében: a jognyilatkozat hatályossá válásának, azaz a joghatás kiváltásának időpontja¹⁶³. Jognyilatkozatot jelenlévők vagy távollévők között lehet tenni. A jelenlévők között tett

¹⁶² Indokolás 486. oldal

¹⁶³ Indokolás 486. oldal

jognyilatkozat azonnal hatályosul, míg távollévők között akkor válik hatályossá, ha az ajánlat a másik félhez megérkezik. Jelenlévők között tett ajánlat minden olyan jognyilatkozat, amelyből a címzett az ajánlattétellel egyidejűleg tudomást szerez. Távollévők között tettnek minősül minden olyan jognyilatkozat, amely nem jelenlévők között „született”. Szeretnénk a figyelmet felhívni arra, hogy főszabály szerint ha írásbeli alakot kíván meg a jogszabály, akkor az írásban foglalt jognyilatkozat csak akkor érvényes, ha az tartalmazza a (jognyilatkozatot tevő) fél aláírását is.

d) Képviselő szabályai

A törvény a képviseletre vonatkozó szabályokat szerkezetileg egységesebbé és átláthatóbbá tette a korábbi törvényhez képest. A képviselet nem más, mint helyettesítés akaratnyilatkozat tételében vagy elfogadásában, vagyis más személy útján is lehet jognyilatkozatot tenni. Akaratnyilatkozat tételére csak ember képes, azaz a nem természetes személy jogalanyok akaratnyilatkozatot fogalmilag csak az őket képviselő természetes személy által tudnak tenni, illetőleg elfogadni. Természetes személy eldöntheti, hogy az akaratnyilatkozatot személyesen vagy más személy útján teszi-e meg. A képviselet típusa szerint lehet: ügyleti (szerződési), szervezeti (pl.: igazgató, elnök stb.), törvényes (szülő, gyám, gondnok stb.).

A képviselet terjedelme szerint lehet általános (vagyis a képviselt minden, vagy egy adott ügycsoportra kiterjedő összes nyilatkozatára) vagy különös (vagyis kizárólag egy adott ügyletre kiterjedő). Két lényeges ponton érintette a törvényt változás e körben. Az egyik az érdekellentét, amely szerint ha érdekellentét van a képviselő és a képviselt személy között, akkor a képviselő által tett jognyilatkozatot a képviselt megtámadhatja. Tehát a képviselt személy a megtámadás szabályai szerint megtámadhatja a képviselő által tett jognyilatkozatot. A másik lényeges változtatás, hogy megjelenik a látszaton alapuló képviselet. Ez az eset a kodifikált magyar jogban eddig nem létezett, a gyakorlat alakította ki. A vélelmezett képviselethez nagyon hasonló, de speciális forma. A látszaton alapuló képviselet szerint képviselőnek kell tekinteni azt a személyt, akiről eljárása és a képviselt személy magatartása alapján okkal feltételezhető, hogy jogosultsággal rendelkezik a képviselt személy nevében jognyilatkozatot tenni.

e) Az időmúlás

Az időmúlásnak - az igények érvényesíthetősége szempontjából - kétféle anyagi jogi joghatása van: jogvesztés vagy elévülés¹⁶⁴. Az elévülés legfontosabb joghatása, hogy az

¹⁶⁴ Indokolás 488. oldal

alanyi jog elveszíti igényállapotát, azaz az elévült követelést bírósági úton nem lehet érvényesíteni (a teljesítésre vonatkozó kötelezettség fennmarad, de a teljesítés már nem követelhető bíróságon). Jogvesztés következik be, ha a jogszabály kifejezetten előírja, hogy a határidő eredménytelen elteltével az alanyi jog megszűnik. A követelések 5 év alatt évülnek el, de a felek a törvényesnél akár rövidebb, akár hosszabb elévülési határidőben is megállapodhat. Az elévülés nyugszik, ha a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni a követelést. Az elévülés a megszakadási/megszakítási okok tekintetében ment át erősebb változtatáson a korábbi Ptk.-hoz képest. A bíróságok ügyterhe miatt gondolta azt a jogalkotó, hogy pontosítani kellene a megszakadási okot, hogy: megszakítja az elévülést, hogyha az igényt érvényesítő fél az igényét bíróság előtt érvényesíti. A törvény akként pontosítja, hogy kizárólag a jogerős érdemi határozat szakítja meg az elévülést, tehát a nem érdemi határozatok nem alkalmasak arra, hogy az elévülést megszakítsák. Még egy változás van az elévülés megszakítása körében: az írásbeli felszólítás nem lesz megszakítási ok (az osztrák jog példájára).

f) Több alanyú kötelmek

Általános az a kétoldalú jogügylet, amikor egy jogosult és egy kötelezett szerepel a szerződésben, kötelemben. Lehetséges azonban, hogy valamelyik, vagy mindkét oldalon több alany, több jogosult és/vagy több kötelezett található. A több alany egyidejűleg vagy egymást követően is megjelenhet a kötelemben. Ha egyidejűleg több személy jogosult vagy kötelezett, fontos szerephez jut a szolgáltatás oszthatósága. Amennyiben a szolgáltatás osztható (pl. pénztartozásról van szó), a jogosultság, illetve a kötelezettség is osztott. Ez annyit jelent, hogy minden jogosult csak az őt megillető részt követelheti, és minden kötelezettől csak a ráeső részt lehet követelni. Nem osztható szolgáltatás esetén együttes jogosultság, illetve kötelezettség keletkezik: a kötelezett csak az összes jogosult kezéhez teljesíthet, a teljesítés valamennyi kötelezettől követelhető.

g) Egyetemlegesség

Sajátos jogintézmény az egyetemlegesség. A kötelezettek oldalán fennálló egyetemlegesség esetén minden kötelezett az egész szolgáltatással tartozik mindaddig, amíg a jogosult kielégítést nem kapott. A jogosultak oldalán fennálló egyetemlegesség esetén pedig mindegyik jogosult önállóan is követelheti az egész kötelezettségnek az ő kezéhez való teljesítését. Bármelyik jogosult kezéhez teljesített szolgáltatás a többi jogosult követelését is megszünteti. Egymást követően szereplő több alanyról akkor beszélünk, ha a szerződés megkötése után lép új kötelezett és/vagy jogosult a korábbi helyére. Ha más személy veszi át az eredeti kötelezett kötelezettségét,

tartozásátvállalásról, ha a jogosult másra ruhazza át a követelését, engedményezésről beszélünk. Az engedményezéssel az engedményes a régi jogosult helyébe lép. Átszállnak rá a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok is. Az engedményezésről a kötelezettet értesíteni kell. Ha valaki a kötelezettel megállapodik abban, hogy tartozását átvállalja, köteles a jogosult hozzájárulását kérni. Ha a jogosult megadja a hozzájárulást, a tartozásátvállaló a kötelezett helyébe lép.

h) Teljesítés

A kötelelem teljesítése körében található szabályok valamennyi kötelelem teljesítése során alkalmazásra kerülnek, ha a teljesítés követelményeire jogszabályból, a felek megállapodásából vagy a jogviszony konkrét körülményeiből más nem következik. Az általános szabályok élén egy elvi jelentőségű tétel került megfogalmazásra: a szolgáltatást az adott kötelelem tartalmának megfelelően kell teljesíteni¹⁶⁵. A teljesítés körében a felek megegyeznek: a teljesítés idejében, helyében, a költségekben. A teljesítés ideje alapvetően kétféle módon határozható meg: teljesítési határidőben (időintervallum) vagy határnapban (pontos dátum). Lehetőség van idő előtt történő teljesítésre, melyet a jogosult köteles elfogadni, ha ez lényeges jogi érdeket nem sért és a kötelezett az ezzel járó többletköltséget viseli. A szolgáltatás teljesítésének helye főszabály szerint a kötelezettnek a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti telephelye, lakóhelye. A teljesítéssel járó költségek a kötelezettet terhelik. Az új törvény a korábbi szabályokhoz képest részletesebb rendelkezéseket tartalmaz a pénztartozás teljesítése körében. A Ptk. mindenekelőtt egyértelművé teszi, hogy a fizetés nem más, mint a pénztartozás teljesítése, tehát a fizetés mindig pénztartozást feltételez. A Ptk. kifejezetten szabályozza az átutalást, mint fizetési módot. Speciális szabály a pénztartozás teljesítési helye körében, hogy itt nem a kötelezett a meghatározó, hanem a jogosult. Tehát a pénztartozás teljesítési helye a jogosultnak a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti telephelye vagy lakóhelye. A pénztartozás után kamat jár, melynek mértéke megegyezik a jegybanki alapkamattal.

i) Beszámítás

A beszámítás, mint a teljesítés speciális esete elsősorban pénzkövetelésekre vonatkozik. Ha a felek kölcsönösen tartoznak egymásnak meghatározott szolgáltatással, akkor törvényben meghatározott feltételek esetén felesleges, hogy mindkét fél a teljes tartozást kiegyenlítse. Ilyen esetben az egymással szembenálló kötelezettségek megszüntethetők úgy, hogy csak a két követelés közti esetleges értékkülönbözet

¹⁶⁵ Indokolás 492. oldal

kiegyenlítése szükséges. A beszámítással így teljesítés nélkül megszüntethető a szerződésből eredő teljesítési kötelezettség. A beszámítás lényegi feltétele, hogy a beszámítani kívánt pénzkövetelésnek lejárnak (esedékesnek) kell lennie. A törvény a teljesítés sajátos eseteként rendelkezik a bírósági és közjegyzői letétről, valamint a harmadik személy észéről történő teljesítésről.

2. Fejezet: A szerződés általános szabályai

a) A szerződés, mint a leggyakoribb kötelmi jogi helyzet

„A szerződésekre vonatkozó általános rendelkezések letisztultak és következetesek, a rendelkezések tagolása igazodik a szerződés egyes létszakaszainak (szerződéskötés, érvénytelenség, teljesítés, szerződésszegés, megszűnés) logikai sorrendjéhez”¹⁶⁶. A szerződés a kötelmi jogviszony keletkezésének egyik legáltalánosabb módja, amely a gazdasági életben, az árucseré lebonnyolításában meghatározó jelentőséggel bír. A szerződés rendelkezik a kötelelem általános ismérveivel. Itt is megjelennek az egymással mellérendeltségi viszonyban lévő személyek és a vagyoni szolgáltatás. A szerződés jellemző módon vagyoni érdek kielégítésére irányul.

b) A szerződés alanyai

A szerződések alanya jogképességgel felruházott személy lehet. Személy lehet a polgári jogban az általános, egyenlő és feltétlen jogképességgel rendelkező emberi személy, a jogi személy és a céggként bejegyzett jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság is (pl. betéti társaság). A szerződés alanyait feleknek nevezzük, akik a szerződésben jogosulti és kötelezett helyzetben vannak. (Természetesen a szerződések nagy részében a felek kölcsönösen jogosultak és kötelezettek.) Az egyes szerződésekben a felek az adott szerződésre jellemző elnevezést kapnak; pl. eladó-vevő, megbízó-megbízott, letevő-letéteményes stb. Tehát a szerződés a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére.

c) Szerződési alapelvek

A magyar polgári jogban is érvényesül és a szerződésekről szóló egész szabályrendszert áthatja a szerződési szabadság alapelve. Ez négy elemből tevődik össze. A szerződő felek szabadon dönthetnek abban, hogy: akarnak-e szerződést kötni (szerződéskötési

¹⁶⁶ Indokolás 498. oldal

szabadság), kivel akarnak szerződést kötni (partnerválasztási szabadság), milyen fajta szerződést kívánnak kötni (szerződésitípus-szabadság), milyen tartalommal kívánnak szerződést kötni (diszpozitivitás elve). „A törvény a szerződési jog általános szabályainak élén szabályozza a szerződési jog alapelveit. Itt azok az alapelvek szerepelnek, amelyeket a Javaslat nem általános követelményként, hanem csak a szerződési jog területén tekint irányadónak”¹⁶⁷. A törvény a szerződési szabadság elvét emeli ki elsőként az alapelvek közül. „A szerződési szabadság azt jelenti, hogy a magánjog alanyai önkén döntenek arról, hogy szerződést kívánnak-e kötni és maguk határozzák meg azt is, hogy kivel kötnek szerződést”¹⁶⁸. A jogszabály csak kivételes esetben írhat elő szerződéskötési kötelezettséget. A szerződésalakító (tartalmi) szabadság követelménye azt jelenti, hogy a szerződő felek maguk határozhatják meg a jogokat és kötelezettségeket, a törvényi rendelkezésektől eltérhetnek (diszpozitivitás). „A kölcsönös együttműködési és tájékoztatási kötelezettség a szerződés minden létszakaszában reálisan támasztható igény a felekkel szemben”¹⁶⁹.

d) A szerződések szakaszai

A szerződési viszony folyamat, amelynek egymástól elkülöníthető szakaszai vannak: a szerződés létrejötte, érvénytelenség, a szerződés teljesítése, a szerződésszegés, valamint a megszűnés. A szerződés alanya valamennyi polgári jogi alany - az ember, az állam, a jogi személy - lehet. A leglényegesebb a szerződés létrejöttéhez a felek egybehangzó akaratnyilatkozata. A Ptk. a konszenzuál-szerződések elvi alapján áll, vagyis a szerződés létrejöttéhez kizárólag a felek egybehangzó akaratnyilvánítása szükséges a lényeges, vagy bármely fél által lényegesnek minősített kérdésekben¹⁷⁰. Az új Ptk. meghatározza az ajánlat fogalmát, mely szerint az ajánlat a fél szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő jognyilatkozata.

e) A szerződés létrejötte, az ajánlat

Tehát akár szóban, írásban vagy ráutaló magatartással; akár kötött vagy kötetlen formában; akár személyesen vagy képviselő útján a szerződést kezdeményező fél akaratnyilatkozatot, szerződési ajánlatot tesz. E feltételnek megfelelő jognyilatkozat ajánlati kötöttséget vált ki, azaz a nyilatkozattevő fél kötve marad jognyilatkozatához. Az ajánlati kötöttség ideje az ajánlat hatályossá válásával veszi kezdetét. Azt, hogy meddig

¹⁶⁷ Indokolás 499. oldal

¹⁶⁸ Indokolás 499. oldal

¹⁶⁹ Indokolás 500. oldal

¹⁷⁰ Indokolás 501. oldal

tart, maga az ajánlattevő határozhatja meg. Ha nincs meghatározva a kötöttség ideje, akkor a jelenlévők között tett ajánlat esetén megszűnik az ajánlati kötöttség, ha a másik fél az ajánlatot késedelem nélkül el nem fogadja; a távollévőnek tett ajánlat esetében a kötöttség annak az időnek az elteltével szűnik meg, amelyen belül az ajánlattevő a válasz megérkezését rendes körülmények között várhatta, valamint megszűnik az ajánlat, ha azt a másik fél visszautasítja.

Amennyiben az ajánlattal megkeresett fél az ajánlattal tartalmilag megegyező válaszynilatkozatot tesz, elfogadásról beszélünk. Az elfogadásnak az ajánlattal való teljes egyetértést kell kifejeznie. Ha az ajánlatra olyan válasz érkezik, amely nem elutasító, de a lényeges kérdésekben eltér az ajánlattól, nem jöhet létre a szerződés. Ekkor a választ új ajánlatnak kell tekinteni. A teljes egyetértés azonban nem jelenti azt, hogy a feleknek minden részletkérdésben okvetlenül meg kell egyezniük. Elegendő, ha a megegyezés a lényeges kérdésekre terjed ki (ezek a szerződések minimális tartalmi kellékei). Lényegesnek kell tekinteni a következő kérdéseket: meg kell egyezni a szerződés tárgyában: a szolgáltatásban és az ellenszolgáltatásban, általában ideértve a szolgáltatás mértékét, mennyiségét. Lényeges mindaz, amit a felek bármelyike annak minősít. Ha az ajánlat és az elfogadás egybehangzó, a felek a lényeges kérdésekben megegyeztek, a szerződés létrejön. Létrejöttének időpontja az, amikor az elfogadó jognyilatkozat hatályossá válik.

f) A szerződéskötési kötelezettség

A szerződéskötési kötelezettség körében a Ptk. a lehető legszélesebb körben biztosítja a felek szerződéskötési szabadságát. A szerződési akarat - csekély számú, törvényben meghatározott kivétellel - szabad. Itt a szerződési akaratszabadság egy sajátos - önkéntes - korlátozásáról teszünk említést. Ez pedig az előszerződés. Ennek lényege: a felek megállapodnak abban, hogy későbbi időpontban szerződést kötnek egymással, és a később megkötendő szerződés lényeges kérdéseiben is megállapodnak. Amennyiben a szerződés megkötése az előszerződés ellenére elmarad, bármelyik fél kérheti, hogy a bíróság hozza létre a szerződést.

g) Általános szerződési feltételek

Vannak olyan, az árukereskedelemben tömegesen előforduló szerződések, amelyek nagy tömegben történő létrehozása nagyon lelassítaná, szinte lehetetlenné tenné a kereskedelmet, az áruforgalom dinamikus működését. Ennek kiküszöbölésére ad megoldást a polgári jog az általános szerződési feltételekkel. „A feltételek lényege az,

hogy az egyedi szerződéskötési alkut az egyik fél által szerződéskötések tömegére előre elkészített szerződési feltételek váltják fel, amelyekkel kapcsolatban a másik fél közreműködése rendszerint az elfogadás passzív szerepére korlátozódik (pl. blankettaszerződések, szabványszerződések stb.)¹⁷¹. A törvényi fogalom a következőként definiálja az általános szerződési feltételt: olyan feltétel, amelyet alkalmazója több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg. Két konjunktív feltétel megvalósulása esetén válnak a szerződés részévé: alkalmazójuk lehetővé tette, hogy azok tartalmát a másik fél megismerje és a másik fél azokat kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta¹⁷².

h) Szerződéskötés elektronikus úton

Az új törvény beemelte az elektronikus úton történő szerződéskötés különös szabályait a kódexbe. Abból indult ki a jogalkotó, hogy a szerződéskötés klasszikus elemei: az ajánlat, az elfogadás és más szerződési jognyilatkozatok többségükben ennél a modern szerződéskötési technikánál is jól értelmezhetők és alkalmazhatók¹⁷³. A szerződés értelmezése körében a Ptk. egyértelművé teszi, hogy a szerződés egyes feltételeit, egyes szerződési nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni.

i) Az érvénytelenség szabályai

A továbbiakban az érvénytelen szerződésekkel, az érvénytelenség jogintézményével foglalkozunk. Az a szerződés érvénytelen, amely valamilyen, a törvényben meghatározott ok (érvénytelenségi ok) miatt nem alkalmas a célzott joghatás előidézésére. A szerződésérvénytelenségének két fő formája ismert: a semmisség és a megtámadhatóság. A semmisség miatt a szerződés a törvény erejénél fogva (ipso iure), megkötésének időpontjától érvénytelen (a bíróságnak hivatalból észlelnie kell, határidő nélkül hivatkozható), megtámadhatóság esetén viszont a szerződés érvénytelensége feltételes: csak akkor áll be, ha az arra jogosult az előírt határidőn (egy év) belül eredményesen gyakorolja megtámadási jogát. Tehát a semmisségre bárki, határidő nélkül hivatkozhat, a megtámadás viszont törvényes határidőhöz kötött - ez a határidő egy év -, és arra csak a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik.

¹⁷¹ Indokolás 503. oldal

¹⁷² Indokolás 504. oldal

¹⁷³ Indokolás 505. oldal

Az érvénytelenség oka a szerződési akaratban (akarathibák), az akaratnyilatkozatban (az akaratnyilvánítás hibái), a célzott joghatásban jelenhet meg. Akarathiba akkor lép fel, ha a szerződési akarat vagy hiányzik, vagy azt a jog nem ismeri el. Ilyen esetek pl.: tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés, titkos fenntartás, színlelt szerződés, szerződési alak hibája, tilos szerződés, jóerkölcsbe ütköző szerződés stb. Az érvénytelenség szankciója mindenekelőtt az, hogy az érvénytelenségi ok fennálltaig a szerződéshez nem fűződhet a felek által célzott joghatás. Jogkövetkezmények közül az eredeti állapot helyreállítását (in integrum restitutio) és az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítését kell kiemelni.

Az érvénytelenség jogkövetkezményeiben nem állít fel sorrendet ugyan a törvény, de van egy szemléletmódbeli változás, mely alapján kezd háttérbe szorulni a szankcionálási szemlélet. Arra törekszik az új szabályozás, hogy „hagyjuk a szerződéseket élni”, vagyis ha kiküszöbölhető az érvénytelenségi ok, akkor a szerződést ne fojtsuk meg”. Erről szól a bíróság általi érvényessé nyilvánítás, amely ex tunc, vagyis a szerződésmegkötésére visszamenőleges hatállyal lehetséges. Ennek alternatívájaként szóba jöhet, ha a felek maguk jönnek rá arra, hogy valami probléma van és mindkét fél egyező akaratúval vagy kiküszöböli az érvénytelenségi okot, vagy megszüntetik a szerződést. Az eredeti állapot helyreállítása, mint jogkövetkezmény, valamelyest háttérbeszorul az érvénytelenségi ok kiküszöböléséhez és az érvényessé nyilvánításhoz képest. Az eredeti állapot helyreállításának értelmezése az új Ptk.-ban gyökeres változáson megy keresztül, mely szerint természetben értelmezhető és csak akkor, hogyha a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás is kölcsönösen visszaállítható, helyreállítható, melynek során az eredeti értékegyensúlyt is biztosítani kell. Az érvénytelenséghez kötődő járulékos igényeket is külön szabályozza a Ptk. Ezekre az esetekre a jogalap nélküli birtoklás és gazdagodás szabályait rendeli a Ptk. alkalmazni.

j) Egyéb szabályok

A törvény a szerződés hatálya, hatálytalansága körében tisztázza, hogy harmadik személy jogszabály által megkívánt beleegyezésének vagy jogszabály által előírt hatósági jóváhagyásnak a hiánya nem a szerződés létrejöttét, hanem hatályosságát érinti¹⁷⁴. Általános tétel, hogy a hatálytalan szerződés alapján teljesítés nem követelhető.

A bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések (naturalis obligatio) érvényesen és hatályosan létrejött jogügyletekből származnak ugyan, de az állam azokhoz a kikényszeríthetőség lehetőségét mégsem kívánja biztosítani, azok állami úton nem

¹⁷⁴ Indokolás 512. oldal

kényszeríthetők ki (pl. játékból, fogadásból eredő követelés, kifejezetten játék céljára adott kölcsönből eredő követelés stb.).

k) A szerződés teljesítése

A szerződés teljesítése körében a szabályok egy részét kiemelten, valamennyi ügyletre általánosítva fogalmazza meg a Ptk.¹⁷⁵ A szerződés teljesítése során a felek által nyújtott szolgáltatásnak több feltételnek kell, hogy megfeleljen. Ilyen - törvény által meghatározott - minimális feltétel, hogy alkalmasnak kell lennie a jogosult által meghatározott célra, alkalmasnak kell lennie az azonos rendeltetésű szolgáltatások céljára, rendelkeznie kell ezzel a minőséggel, nyújtania kell ezt a teljesítményt, azonosnak kell lennie a leírásban, mintában szereplő szolgáltatással, valamint meg kell felelnie a jogszabály szerinti minőségi előírásoknak. A teljesítés során a kötelezett köteles a szolgáltatásról szóló tájékoztatásokat, leírásokat, dokumentációkat a jogosultnak átadni. A jogosultat terhelő elsődleges kötelezettség a szolgáltatás teljesítése során: a megvizsgálási kötelezettség. Ennek során a jogosult a szolgáltatás mennyiségét, minőségét, leírásokat, a jóállást vizsgálja meg.

l) Szerződésszegés

A szerződéses viszony, mint folyamat következő szakasza: a szerződésszegés. Alapvetően két fajta felelősségről beszélhetünk a polgári jogban: a szerződésszegésből eredő károkért való felelősségről (kontraktuális felelősség), valamint a szerződésen kívül okozott károkért való felelősségről (deliktuális felelősség). Tehát a szerződésszegéstől elválik a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség. A kontraktuális felelősség esetén eleve létezik egy - relatív szerkezetű - kapcsolat a felek között, eleve kapcsolatban vannak egymással, ismerik egymást és ebből a szerződésből, annak megszegéséből eredhet kár. Ez a fajta viszony a deliktuális felelősségnél nincs. Itt nem releváns, hogy ismerik-e egymást a felek, hanem az releváns, hogy a káresemény semmilyen szerződés tárgya nem volt, és nem is lehetett. Ez egy általános kapcsolat, abszolút szerkezetű, tartózkodási jellegű jogviszony. Az új Ptk. kizárja a párhuzamos jogérvényesítést, tehát a legnagyobb változás a kötelmi jogban, hogy elszakítja a jogalkotó a kontraktuális felelősséget a deliktuálistól. A jogalkotó a kontraktuális és deliktuális felelősség elválasztását úgy oldotta meg, hogyha a szerződés teljesítésével a másik fél egyéb vagyonában valamilyen kárt okoz a másik, akkor is a kontraktuális felelősség szabályait kell majd alkalmazni.

¹⁷⁵ Indokolás 512. oldal

A törvény a szerződésszegés közös szabályait a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések élére helyezi, és csak ezután következnek a szerződésszegés egyes esetei. Szerződésszegést bármely magatartás megvalósíthat (akár tevés, akár mulasztás), amely azt eredményezi, hogy a szerződés egyáltalán nem, vagy nem a tartalma szerint megy teljesedésbe¹⁷⁶. Ilyen szerződésszegő magatartások törvényi sorrendben: a kötelezett késedelme, a jogosult átvételi késedelme, a hibás teljesítés, és végül a teljesítés lehetetlenné válása, a teljesítés megtagadása és a vállalt jognyilatkozat megtételének elmulasztása. Az általános szerződésszegési jogkövetkezmények a következők: a teljesítés követelése, visszatartási jog gyakorlása, elállás (azonnali hatályú felmondás) és kártérítés¹⁷⁷. A törvény a szerződésszegés közös szabályai között rendelkezik az előzetes szerződésszegésről, mely szerint ha a teljesítési idő lejárt előtt, a teljesítés időszakban nyilvánvalóvá válik, hogy a kötelezett a szolgáltatást nem fogja tudni szerződésszerűen teljesíteni. Új rendelkezésként vezeti be a törvény a közbenső szerződésszegést, ilyen eset pl. építési szerződés esetén a jogosultnak kell biztosítani az építési engedélyt, a kötelezettnek viszont számlát kell kiállítania ahhoz, hogy a díjat megkapja.

A szerződésszegés szabályai is alapvetően diszpozitívak, azoktól tehát a felek egyező akarattal eltérhetnek, kivéve, ha az eltérést a törvény tiltja. A szerződésszegés első eseteként a törvény kötelezett késedelmét szabályozza, mely szerint: a kötelezett késedelembe esik, ha a szolgáltatást annak esedékességkor nem teljesíti. A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a késedelemmel okozott kárt. A második eset a jogosult átvételi késedelme, vagyis amikor a jogosult a felajánlott teljesítést nem fogadja el. Harmadik eset a hibás teljesítés, melynek egységes fogalmát teremti meg a törvény: a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy jogszabályban megállapított minőségi követelményeknek.

Az így megalkotott fogalomhoz kapcsolja a törvény a jogkövetkezményeket: a kellékszavatosságot, a jótállást és a kártérítést. A kellékszavatosság körében a jogosult szabadon választhatja meg az igényelt szavatossági jogot. Ilyen szavatossági jogok: kijavítás vagy kicserélés, az ellenszolgáltatás arányos leszállítása, elállás. A törvény általános egy éves elévülési szavatossági határidőt ír elő. A törvény bevezeti a gyártónak a termék hibája miatti közvetlen, szavatossági természetű helytállását a fogyasztóval szemben. Termékhibáról akkor van szó, ha az eladott ingó dolog nem felel meg a gyártó általi forgalomba hozatalakor hatályos minőségi követelményeknek, vagy nem rendelkezik

¹⁷⁶ Indokolás 515. oldal

¹⁷⁷ Indokolás 515. oldal

a gyártó által adott leírásban szereplő tulajdonságokkal¹⁷⁸. „A termékszavatosság és a kellékszavatosság egymás mellett létező polgári jogi igény, amelyet azonban egyszerre nem lehet érvényesíteni.

A fogyasztó maga döntheti el, hogy egy adott hiba miatti szavatossági igényét melyik eszközzel és kivel szemben érvényesíti: kellékszavatossági igényt támaszt az eladóval szemben, vagy pedig termékszavatossági igényt a gyártóval vagy forgalmazóval szemben¹⁷⁹. A termékszavatossági igény érvényesítéséhez kétéves jogvesztő határidőt biztosít a törvény. A törvény a jótállás szabályait - a korábbi szabályozástól eltérően - a hibás teljesítés jogkövetkezményei között helyezi el. A jótállás a felek megállapodása vagy a jogszabályi előírás alapján jön létre. A jótállás lényege (tipikus esetben): a kötelezett szavatossági jellegű kötelezettséget vállal, a hibás szolgáltatás kijavítását, kicserélését, esetleg árszállítást. A kötelezett köteles megtéríteni a jogosultnak a hibás teljesítéssel okozott kárt. A negyedik eset a teljesítés lehetetlenné válása, mely esetben a szerződés megszűnik. A teljesítés jogos ok nélkül történő megtagadása esetén a késedelem vagy a szolgáltatás lehetetlenné válásának következményeit kell alkalmazni.

m) A jognyilatkozat pótlása

A jognyilatkozat tételének elmulasztása esetén a jognyilatkozatot a bíróság ítélettel pótolja. A szerződésszegő fél az alábbi három feltétel együttes megléte esetén tudja magát kimenteni a felelősség alól: a) a kár a szerződésszegő ellenőrzési körén kívül merüljön fel (pl. vis maior), b) ezen körülmény a szerződéskötés idején nem volt előre látható, c) nem volt elvárható, hogy ezen körülményt elkerülje, vagy annak kárkövetkezményeit elhárítsa. A törvény a szerződésszegéssel okozott kár mértékének reális határok közé szorítására vonatkozó törekvéseket előreláthatósági klauzula felállításával segíti. Ennek fő célja a szokatlan, előre nem látható, rendkívüli és ezért előre nem kalkulálható károk kizárása¹⁸⁰.

n) Szerződési biztosítékok

A szerződés megerősítésének és biztosításának jogintézménye a jogosult szerződési pozíciójának megerősítését, illetve a szerződési érdek kielégítésének biztosítását szolgálja. Tehát ezen jogintézmény valamilyen szerződéshez kapcsolódó, a kötelezett által önként vállalt többletszankció a jogosult számára, amely egyben a kötelezett

¹⁷⁸ Indokolás 525. oldal

¹⁷⁹ Indokolás 525. oldal

¹⁸⁰ Indokolás 527. oldal

teljesítési kézségét juttatják kifejezésre¹⁸¹. A megerősítés eszközei abban az esetben védik a jogosult érdekeit, ha a kötelezett nem akar, a biztosítás pedig akkor, ha a kötelezett nem tud teljesíteni. Ezen eszközök viszont csak abban az esetben érvényesíthetők, ha azt a felek a szerződésben előre kikötötték.

A törvény ilyen eszközként szabályozza a foglalót, a kötbért, valamint a jogvesztés kikötését. Foglaló a kötelezettségvállalás megerősítéseként kerülhet átadásra, azonban a szerződésből ki kell, hogy tűnjön. A foglaló csak pénzösszegben lehetséges. Ha a szerződést a felek teljesítik, akkor a foglaló a tartozásba beleszámít. Ha szerződés megghiúsulásáért egyik fél sem felelős, akkor a foglaló összege visszajár. Viszont ha a teljesítés megghiúsulásáért csak az a fél felelős, aki adta a foglalót, akkor ő elveszíti azt. Ha az felelős, aki kapta a foglalót, ő kétszeresen köteles visszaadni. A kötbér esetén a kötelezett pénz fizetésére kötelezheti magát arra az esetre, ha olyan okból, amelyért felelős, megszegi a szerződést. A jogvesztése kikötése esetén a szerződésszegésért felelős személy elveszít valamely jogot, amely megilletné őt a szerződés alapján (pl.: részletfizetési kedvezmény).

o) Módosítás

A feleknek a szerződés megkötését követően lehetőségük van azt módosítani. A szerződés tartalmának módosítása kizárólag csak a felek közös megegyezésével történhet. Azon részek, amelyeket a felek nem módosítanak, változatlanul a szerződés részét képezik. Nemcsak közös megegyezéssel lehet a szerződést módosítani, hanem azt az egyik fél egyoldalúan is megteheti akkor, ha ezt a felek a szerződésben kikötötték vagy ha erre a jogszabály ad engedélyt. A feleken kívül kivételes esetben és kizárólag a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén a bíróság is jogosult a szerződést módosítani.

Nem kizárólag a szerződés tárgya, tartalma változhat, hanem a felek személye is. A szerződéses alanyváltozás körében az alábbi esetekről beszélünk: engedményezés, jogátruházás, tartozásátvállalás, valamint a szerződésátruházás. Ez utóbbi jogintézmény az új Ptk. vívmánya, ezidáig a kodifikált magyar jogban nem létezett. Engedményezésről akkor beszélünk, amikor a jogosult a kötelezettel szembeni követelését másra ruházza át. A jogosult (engedményező) köteles az engedményezésről a kötelezettet értesíteni. Az értesítés kétféle lehet és az engedményest (akire a követelését a jogosult átruházza) illeti meg a választásjoga: 1) a jogosult az engedményezés tényéről írásban értesíti a kötelezettet vagy 2) az engedményezési okiratot átadja az engedményesnek. Ha a

¹⁸¹ Indokolás 527. oldal

jogosult jogát másra átruházza, akkor jogátruházásról beszélünk. Tartozásátvállalás esetén a kötelezett és a jogosult megállapodik egy harmadik személlyel abban, hogy a harmadik személy a kötelezett kötelezettségét átvállalja és a jogosult a kötelezettséget csak ettől a harmadik személytől követelheti. A szerződésátruházás esetén: van a szerződésből kilépő fél és az abba belépő fél – itt történik egy pozícióváltás -, a belépő szerzi meg a kilépő összes jogát és kötelezettségét, olyan összes jogát és kötelezettségét, amely nem személyhez kötődik.

v) A szerződés megszűnése

A szerződéses folyamat utolsó, lehetséges szakasza: a szerződés megszűnése, vagy megszüntetése. Szerződés megszűnéséről akkor beszélünk, amikor a szerződést valamennyi szerződő fél teljesítette. A szerződés megszüntetése kétféle módon történhet: egyoldalú nyilatkozattal vagy a felek megállapodásával. Aki felmondásra (a jövőre nézve szünteti meg a szerződést, a felek további szolgáltatásokkal nem tartoznak) vagy elállásra (a szerződéskötésre visszamenő hatállyal szünteti meg a szerződést, az idáig kapott szolgáltatások visszajárnak) jogosult, a másik félhez intézett jognyilatkozattal szüntetheti meg a szerződést (egyoldalú nyilatkozat). A felek közös megegyezéssel a szerződést megszüntethetik a jövőre nézve vagy a szerződés megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal.

3. Fejezet: Egyes szerződések

a) Az egyes szerződésekről általában

A törvény ezen részben szabályozza az egyes szerződéstípusokat, vagyis speciális rendelkezéseket tartalmaz. Az egyes szerződések megkötése során elsőként a kötelmek közös szabályait, majd a szerződésre vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni, végül pedig a szerződés típusának megfelelő speciális rendelkezéseket. Számos új szerződéstípust szabályoz az új törvény (pl.: bizalmi vagyonkezelési szerződés, faktoring szerződés, franchise szerződés stb.), valamint a szabályozás logikai felépítése is változott.

b) Tulajdonátruházási ügyletek

A tulajdonátruházó szerződések közül az adásvételi szerződést helyezi a szerződések élére a jogalkotó, ugyanis ez az egyik legegyszerűbb tömegesen előforduló szerződésfajta. Az adásvétel alapján az eladó a dolog tulajdonjogának átruházására, a

vevő a vételár megfizetésére és a dolog átvételére köteles. Tehát a szerződő felek a következők: eladó és vevő. A szolgáltatás tárgya: ingó és ingatlan lehet egyaránt. Az adásvételi szerződés különös nemei: 1) elővásárlási jog, 2) visszavásárlási jog, 3) vételi és eladási jog, 4) részletvétel, 5) megtekintésre vétel, 6) próbára vétel, 7) minta szerinti vétel. A csereszerződés alapján a felek a dolog tulajdonjogának, jogok, követelések kölcsönös átruházására vállalnak kötelezettséget. Ebben az esetben mindkét fél eladó és vevő. Az ajándékozási szerződés szerint az ajándékozó a dolog tulajdonjogának ingyenes átruházására, a megajándékozott a dolog átvételére köteles.

c) Tevékenységi ügyletek

A vállalkozási típusú szerződéseknél az új Ptk. számos ponton változtat a korábbi szabályozáson. Ilyen legfőbb módosítás, hogy a törvény az adott altípus fogalmát és legfőbb szabályait határozza csak meg¹⁸². A vállalkozási szerződés alapján a vállalkozó köteles elvégezni a szerződés tárgyát képező valamennyi munkát, a mű megvalósítására köteles, míg a megrendelő annak átvételére és a vállalkozói díj megfizetésére. A szerződés tárgya a mű előállítás, megvalósítása. Az első altípus a tervezési szerződés, mely alapján a vállalkozó tervezőmunka elvégzésére és a tervdokumentáció átadására köteles (pl. mérnöki tervezés). A kivitelezési szerződés szerint a kivitelező építési, szerelési munka elvégzésére és a mű átadására köteles (pl. lakóház építése). A kutatási szerződés alapján a kutató kutatómunkával elérhető eredmény megvalósítására köteles. Az utazási szerződés alapján a vállalkozó az utazás és az út egyes állomásain való tartózkodás megszervezésére, szolgáltatások nyújtására köteles (pl. utazási iroda). E körbe tartozik a fentiekén túl: a mezőgazdasági vállalkozási szerződés, a közszolgálati szerződés, valamint a fuvarozási szerződés is.

A következő szerződés csoport a megbízási típusú szerződések, melyeken az új Ptk. a korábbi rendelkezések pontosítását hajtotta végre. Ezek közül a legáltalánosabb maga a megbízási szerződés. A megbízási szerződés szerint a megbízott a megbízó által rábízott feladat ellátására, a megbízó a megbízási díj megfizetésére köteles. A szerződéses viszony alanyai: a megbízó és a megbízott. A megbízott köteles a megbízó utasításait követni. A szerződés ingyenes és visszerthes is lehet. Az új Ptk. a régi szabályozásnál tágabban teszi lehetővé a közreműködő igénybevételét, valamint a szerződés bizalmi jellegét kevésbé hangsúlyozza. Ezen szerződés csoportba tartozik továbbá: a bizományi szerződés, a közvetítői szerződés, a szállítmányozási szerződés, valamint egy új szerződéstípus is, a bizalmi vagyonkezelési szerződés. Ezen szerződés szerint a vagyonkezelő a vagyonrendelő által tulajdonába adott kezelt vagyont saját nevében a

¹⁸² Indokolás 540-547. oldal

kedvezményezett javára történő kezelésére, a vagyonrendelő díj fizetésére köteles. A szerződés alanyai: a vagyonkezelő, valamint a vagyonrendelő. A szerződés érvényességének feltétele az írásbeli forma¹⁸³.

d) Használati ügyletek

A használati szerződések közül a bérleti szerződés a legfontosabb, legáltalánosabban előforduló szerződéstípus. A bérleti szerződés szerint a bérbeadó meghatározott dolog időleges használatának átengedésére, a bérlő a dolog átvételére és bérleti díj fizetésére köteles. A szerződés alanyai tehát: bérbeadó és bérlő. A szerződés tárgya: a dolog. A bérlő legfőbb kötelezettsége, hogy a dolgot csak rendeltetésének megfelelően használhatja, illetve a bérleti díj fizetése (melyet havonta előre kell fizetni). Bérleti típusú szerződés a lakásbérleti szerződés is, melynek tárgya: lakás céljára szolgáló ingatlan. Lényeges új szabály: a bérlő kötelezettségeinek biztosítékául maximum 3 havi bérleti díjnak megfelelő meghatározott pénzösszeget köteles fizetni. A haszonbérleti szerződés alapján a haszonbérlő hasznot hajtó dolog időleges használatára vagy hasznot hajtó jog gyakorlására és hasznainak szedésére jogosult, és köteles ennek fejében haszonbért fizetni. A haszonkölcsön-szerződés szerint a kölcsönadó meghatározott dolog időleges használatának ingyenes átengedésére, a kölcsönvevő a dolog átvételére jogosult.

A letéti szerződés alapján a letéteményes a szerződésben meghatározott ingó dolog megőrzésére és annak a szerződés megszűnésekor történő visszaadására, a letevő pedig díj fizetésére köteles. A szerződés tárgya kizárólag ingó dolog lehet. A felek: letevő és letéteményes. A letéteményes csak a dolog birtokát szerzi meg, annak használatát nem. A rendes letétnek két alfaja van: az egyedi és gyűjtő letét (a korábbi törvény ezeket nem tartalmazta). Gyűjtő letétről akkor beszélünk, ha a letét tárgya helyettesíthető dolog. Az egyedi letét tárgya pedig egyedi, mással fel nem cserélhető, nem vegyíthető dolog. A rendhagyó letét esetén: a letéteményes jogosult a helyettesíthető dolgot használni, azonban a szerződés megszűnésekor ugyanolyan fajtájú és mennyiségű dolgot kell visszaadnia¹⁸⁴. Letéti típusú szerződés a szállodai letét.

e) Forgalmazási és jogbérleti szerződés

Az új Ptk. a korábbi szabályozáshoz képest részletesebben rendelkezik azokról a jogviszonyokról, amelyek arra irányulnak, hogy az áru a gyártótól eljusson a

¹⁸³ Indokolás 551-553. oldal

¹⁸⁴ Indokolás 557. oldal

fogyasztóig¹⁸⁵. Ezek közül az első a forgalmazási szerződés, mely szerint a szállító az ingó dolog (termék) a forgalmazó részére történő eladására, a forgalmazó a termékeknek a szállítótól történő megvételére és annak saját nevében, saját javára történő eladására köteles. A másik szerződési típus a jogbérleti (franchise) szerződés, mely alapján a jogbérbe adó a védett oltalmi tárgyakhoz, védett ismeretekhez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezésére, a jogbérletbe vevő ezen tárgyaknak, ismereteknek felhasználásával, hasznosításával, használatával történő előállítására, értékesítésére, és díj fizetésére köteles.

f) Hitel és számlakövetelések

A hitel és számlaszerződések körébe tartozik a hitelszerződés, mely szerint a hitelező a hitelkeret rendelkezésre tartására, és kölcsönszerződés, kezességi szerződés, vagy egyéb hitelművelet végzésére vonatkozó szerződés megkötésére, az adós díj fizetésére köteles. A kölcsönszerződés is ebbe a körbe tartozik, mely alapján a hitelező meghatározott pénzösszeg fizetésére, az adós a pénzösszeg későbbi időpontban történő visszafizetésére és kamat fizetésére köteles. Ezen túl a betétszerződés, a folyószámla-szerződés, a fizetésiszámla-szerződés, a fizetési megbízási szerződés, a faktoring szerződés, valamint a pénzügyi lízingszerződés is idetartozik.

g) Biztosítéki ügyletek

A biztosítéki szerződések közül a legáltalánosabb a kezességi szerződés. A kezesség funkcióját tekintve egy kötelem teljesítésének személyi biztosítéka, formáját tekintve pedig kötelmi szerződés a jogosult és a kezes között¹⁸⁶. A törvényi definíció szerint: A kezes kötelezettséget vállal a jogosulttal szemben, hogyha a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni. A szerződés érvényességének feltétele az írásbeliség. A kezesség típusai: sortartó vagy készfizető kezesség. Az új Ptk. új típusként kodifikálja a kártalanító kezességet, mely szerint a jogosult csak akkor követelhet a kezestől, ha sikertelenül vezetett végrehajtást a követelés behajtása végett a kötelezett vagyonára. A biztosítéki szerződések csoportjába tartozik a garanciaszerződés is.

A biztosítási szerződések alapján a biztosító legalapvetőbb kötelezettsége a szerződésben meghatározott kockázatra megállapított fedezet nyújtásában: a kár megtérítésében, szolgáltatás teljesítésében vagy valamely összeg megfizetésében áll¹⁸⁷. A biztosítóval szerződő fél legalapvetőbb, minden biztosítási fajtánál fennálló kötelezettsége a

¹⁸⁵ Indokolás 558. oldal

¹⁸⁶ Indokolás 568-569. oldal

¹⁸⁷ Indokolás 571. oldal

díjfizetés. A biztosítási szerződések körébe tartoznak a kárbiztosítási szerződések, a felelősségbiztosítási szerződések, az összegbiztosítási szerződések. Ez utóbbi csoportba tartozik az életbiztosítási szerződések, balesetbiztosítási szerződések, valamint az egészségbiztosítási szerződések.

A tartási szerződés és életjáradéki szerződés alapjaiban nem igényeltek újraszabályozást, az új Ptk. elsősorban a régi rendelkezéseket pontosítja. A tartási szerződés szerint a tartásra kötelezett a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek ellátására, illetve gondozására, a tartásra jogosult ellenérték teljesítésére köteles. A szerződést írásba kel foglalni. Az életjáradéki szerződés a járadékszolgáltatásra jogosult életfenntartását, megélhetését szolgálja.

h) Társasági szerződés

Az új Ptk. fenntartja a polgári jogi társasági szerződést szerződéstípusként, a korábbi szabályokat azonban jelentősen kibővíti. Ezzel a szerződéssel a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy közös céljuk elérése érdekében együttműködnek, a közös cél megvalósításához szükséges vagyoni hozzájárulást teljesítenek, és tevékenységük kockázatát közösen viselik.

4. Fejezet: Felelősség szerződésen kívül okozott kárért

a) A felelősségről általában

Mint ahogyan már korábban utaltunk rá, a törvény különválasztja a kontraktuális (szerződéses) és a deliktuális (szerződésen kívüli) felelősség szabályait. A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség a károkozó felróhatóságán alapul. Az új törvény célja többek között a gyakorlatban kialakult jogtételeket beemelni a törvénybe, a felelősségi alakzatokat kibővíteni, valamint új szabályozást bevezetni bizonyos területeken¹⁸⁸. A kártérítési norma szerint: aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.

A kártérítési norma tényállási elemei a következők: 1) jogellenes magatartás, 2) kár, 3) okozati összefüggés a kár és a magatartás között, 4) felróhatóság. A törvény negatív határozza meg a jogellenesség fogalmát. Nem ad definíciót rá, hanem azt mondja meg, hogy mi nem minősül jogellenes károkozásnak. Az alaptétel ugyanis az, hogy minden

¹⁸⁸ Indokolás 580. oldal

magatartás jogellenes. Nem minősül jogellenesnek a károkozás, ha 1) a károsult beleegyezett, 2) fenyegetés elhárítása érdekében történt, 3) sürgősségi helyzetben következett be, 4) jogszabály által megengedett magatartás okozta. A kár minden olyan hátrány, amely valakit valamely károsító esemény folytán személyében vagy vagyonában ér. Az okozati összefüggés: a jogellenes magatartás következménye a kár, és a kettő között okozati összefüggésnek kell fennállnia. A felróhatóság az elvárhatóság, mint általános körülmény hiánya. A károkozó bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható. Károsultnak kell bizonyítania: - a kárt, - a kár mértékét, - okozati összefüggést. Károkozónak kell bizonyítani: - magatartása nem volt jogellenes, - magatartása jogellenes ugyan, de nem felróható.

A károkozó a károsult teljes kárát köteles megtéríteni. Az új Ptk. változtat a kártérítés módjának főszabályán, azaz az eredeti állapot helyreállítását elhagyja a kártérítés módjai közül és úgy rendelkezik, hogy a kárt a károkozó pénzben köteles megtéríteni, kivéve ha a körülmények a kár természetben való megtérítését indokolják¹⁸⁹.

b) Speciális felelősségi alakzatok

Speciális felelősségi alakzatok a következők: 1) felelősség fokozott veszéllyel járó tevékenységért, 2) felelősség más személy által okozott kárért, 3) felelősség vétőképtelen személy károkozásaért, 4) felelősség vétőképtelen személy károkozásaért, 5) felelősség közhatalom által okozott kárért, 6) termékfelelősség, 7) felelősség az épületkárokért, 8) felelősség az állatok károkozásaért

-Felelősség fokozott veszéllyel járó tevékenységért

Az új törvény nem változtat alapvetően a főszabályon, azonban pótolja a korábbi rendelkezés hiányát, amikor meghatározza az üzembentartó fogalmát¹⁹⁰. A törvény szerint aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. A fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatójának az minősül, akinek érdekében a veszélyes üzem működik (vagyis az üzembentartó). A veszélyes üzemnek minősülő tevékenységek jellemzője, hogy nagy károkat képesek okozni; a biztonsági intézkedések ellenére is lehetnek rendellenességek. A felróhatóság nem feltétele a kártérítésnek, pont a veszélyes üzem kiszámíthatatlansága miatt. A veszélyes üzem üzembentartója két esetben tudja kimenteni magát: elháríthatatlan külső okra való hivatkozással, vagy ha a kárt kizárólag a károsult felróható közrehatása okozta.

¹⁸⁹ Indokolás 580. oldal

¹⁹⁰ Indokolás 581. oldal

–Felelősség más személy által okozott kárért

Ha az alkalmazott a foglalkoztatására irányuló jogviszonnyal összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a munkáltató tartozik felelősséggel.

–Felelősség vétőképtelen személy károkozásáért

Az új törvény lényegében átveszi a korábbi szabályozást¹⁹¹. A belátási képesség az ember ügyeinek viteléhez szükséges képességét jelenti. Akinek belátási képessége korlátozott, felelősségre nem vonható. Helyette gondozója felel: a gondozó mindig az adott károkozó szituációban a belátási képességgel nem rendelkező személy felügyeletére köteles személy.

–Felelősség közhatalom által okozott kárért

Az új Ptk. a korábbi törvény szabályait pontosítja, azaz a felelősséget e körben akkor lehet megállapítani, ha a kárt a közhatalom gyakorlásával vagy annak elmulasztásával okozták és a rendes jogorvoslattal vagy bírósági felülvizsgálattal nem volt elhárítható.

–A termékfelelősség

Az új törvény lényegi változtatások nélkül emeli át a termékfelelősségről szóló törvény rendelkezéseit¹⁹². A termékkárért a hibás termék gyártója felelősséggel tartozik. A termék fogalmára is ad a törvény definíciót: minden ingó dolog, akkor is, ha utóbb más dolog alkotórészévé válik.

–Felelősség az épületkárokért

Az alapszabály: az épület egyes részeinek lehullásával vagy a hiányosságokkal okozott kárért az épület tulajdonosa felelős. Kimentési lehetőség: ha a tulajdonos bizonyítja, hogy az építkezésre és a karbantartásra vonatkozó szabályokat nem sértette meg és nem volt felróható. Valamely tárgynak lakásból vagy más helyiségből történő kidobásával, kiejtésével, kiöntésével okozott kárért a lakás bérlője vagy használója felel.

–Felelősség az állatok károkozásáért

A törvény három tényállást szabályoz: 1) a vadászható állat által okozott kárért való felelősség, 2) a veszélyes állat tartójának felelőssége, 3) a veszélyesnek nem minősülő állat tartójának felelőssége. Aki állatot tart, az állat által okozott kárért felel. A veszélyes állat tartója a veszélyes üzemi felelősség szerint felel.

c) Kártalanítás jogszerű károkozásért

¹⁹¹ Indokolás 582. oldal

¹⁹² Indokolás 583. oldal

A jogszerűen okozott kárért is kár kártérítés, melynek mértékére és módjára a kártérítés szabályait kell alkalmazni.

5. Fejezet: Az értékpapír

a) Az értékpapírról általában

Az értékpapírok jogi szabályozásának szükséglete különböző jogterületeken jelenik meg. Mivel az értékpapírban magánjogi jogosultságokat lehet rögzíteni, ezért kézenfekvő, hogy az értékpapírokra vonatkozó alapvető szabályozást a Ptk. is tartalmazza. Az új Ptk. az értékpapírokra és dematerializált értékpapírokra vonatkozó anyagi jogi szabályokat nem tudja teljes körben átfogni, e helyett csupán általános szabályozást kíván megfogalmazni. A törvény tartalmi ismérvek alapján határozza meg, hogy mely okiratok tekinthetők értékpapírnak. Az értékpapír definíciója az alábbi elemekből áll: a) az értékpapír okirat, vagyis írással, emberi nyelven rögzít tartalmat, b) az okirat valamely polgári jogi jogviszony kötelezettje egyoldalú nyilatkozatként állítja ki, c) az okirat tartalmazza annak a jognak a leírását, aminek a gyakorlását az értékpapír kibocsátója lehetővé teszi, illetve annak a szolgáltatásnak a meghatározását, aminek a teljesítésére az értékpapír kötelezettje kötelezettséget vállal, d) a kötelezett azt vállalja, hogy az okirat jogosultjának fog teljesíteni¹⁹³.

b) Okirati formában előállított értékpapírok

Az értékpapírból eredő jogok keletkezéséhez az értékpapír kibocsátása szükséges. A kibocsátás többnyire a kötelezett és az első jogosult közötti megállapodás teljesítéseként történik, vagyis a kötelezett akaratából megy végbe. Az értékpapír alapvető funkciója az, hogy biztosítsa a papírban foglalt jog biztonságos és egyszerű forgalomba hozatalát, mobilizálását. Ennek megfelelően központi kérdés az értékpapírok átruházása¹⁹⁴. Az átruházás módja szempontjából két csoport létezik: a bemutatóra szóló értékpapírok és névre szóló értékpapírok. A bemutatóra szóló értékpapír vagy nem tartalmazza a jogosult megnevezését, vagy tartalmazza ugyan, de a bemutatási záradék szerint bárkinek teljesíthet a kötelezett, akinek az értékpapír a birtokában van. A bemutatóra szóló értékpapírt birtokátruházás jogcímen lehet átruházni. A névre szóló értékpapír tartalmazza a jogosult megnevezését és nem tartalmaz bemutatási záradékot. Az átruházás kétféle módon történhet: teljes vagy üres forgatmánnyal. A teljes forgatmány

¹⁹³ Indokolás

¹⁹⁴ Indokolás

tartalmazza azt a személyt, akire átruházza, míg az üres forgatmánynál hiányzik az új jogosult megnevezése.

c) A dematerializált értékpapír

A dematerializált értékpapírok tipikusan nagy számban előállított, azonos tartalmú jogosultságokat megtestesítő értékpapírok. A dematerializált értékpapírokat kétszintű számlarendszerben tartják nyilván: a központi értékpapírszámlákon, valamint az értékpapírszámlákon. Minden értékpapír-sorozatról értékpapír-számlavezetőnként egy központi értékpapírszámlát kell megnyitni. A központi értékpapírszámlák vezetésére a központi értéktári tevékenységre külön jogszabály szerint jogosultsággal rendelkező szervezet jogosult, amely szervezet a kibocsátó megbízása alapján jár el. Az új törvény egyértelművé teszi, hogy a dematerializált értékpapír átruházáshoz a jogcím mellett az értékpapírszámlán történő jóváírás szükséges¹⁹⁵.

6. Fejezet: Egyéb kötelelemkeletkeztető tények

a) Jogalap nélküli gazdagodás

Az új törvény a régihez képest szélesebb körben biztosít szerepet e jogintézménynek. A törvényi meghatározás szerint: aki másnak a rovására jogalap nélkül jut vagyoni előnyhöz, köteles ezt az előnyt visszatéríteni. A törvény megszüntette az állam javára való marasztalás lehetőségét.

b) Megbízás nélküli ügyvitel

Az új törvény a megbízás nélküli ügyvitelt nem szerződéses jellege miatt szerződésen kívüli, önálló kötelemfakasztó tényként fogja fel, azonban az alapvető szabályokon nem változtat. A törvényi definíció szerint aki valamely ügyben más helyett jár el anélkül, hogy arra megbízás alapján jogosult volna, az ügyet úgy köteles ellátni, amint azt annak érdeke és feltehető akarata megkívánja, akinek javára beavatkozott.

c) Utaló magatartás (biztatási kár)

A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.

A fentiekén túl kötelelemkeletkeztető tények: a díjkitűzés, valamint a kötelezettségvállalás közérdekű célra.

¹⁹⁵ Indokolás 584-92. oldal

Ellenőrző kérdések:

Sorolja fel a képviselet típusait!

A képviselet típusa szerint lehet: ügyleti, szervezeti és törvényes. A képviselet terjedelme szerint lehet általános vagy különös.

Mi jellemzi a kötelem teljesítését?

A szolgáltatást az adott kötelem tartalmának megfelelően kell teljesíteni. A felek megegyeznek: a teljesítés idejében, helyében, a költségekben.

Mi a beszámítás?

A beszámítás, elsősorban pénzkövetelésekre vonatkozik. Ha a felek kölcsönösen tartoznak egymásnak meghatározott szolgáltatással, akkor felesleges, hogy mindkét fél a teljes tartozást kiegyenlítse. Ilyen esetben az értékkülönbözlet kiegyenlítése szükséges.

Sorolja fel a szerződés ismérveit!

Szerződés rendelkezik a kötelem általános ismérveivel. Itt is megjelennek az egymással mellérendeltségi viszonyban lévő személyek és a vagyoni szolgáltatás. A szerződés vagyoni érdek kielégítésére irányul. A szerződések alanya *jogképességgel* felruházott személy lehet. A szerződés alanyait feleknek nevezzük, akik a szerződésben jogosulti és kötelezetti helyzetben vannak.

Ismertesse a szerződéskötési elveket!

Az elvek közé tartozik a szerződéskötési szabadság, partnerválasztási szabadság, szerződésítípus-szabadság és a diszpozitivitás elve.

Sorolja fel az adásvételi szerződés különös elemeit!

Az adásvételi szerződés különös nemei: az elővásárlási jog, visszavásárlási jog, vételi és eladási jog, részletvétel, megtekintésre vétel, próbára vétel és minta szerinti vétel.

Milyen tevékenységi ügyleteket ismer a Ptk.?

Tevékenységi ügyletek: a vállalkozási szerződés, a kivitelezési szerződés, kutatási szerződés, az utazási szerződés a mezőgazdasági, vállalkozási szerződés, a közszolgálati szerződés, valamint a fuvarozási szerződés.

Hogy definiálja a Ptk. a kár fogalmát?

Kár: minden olyan hátrány, amely valakit valamely károsító esemény folytán személyében vagy vagyonában ér.

Mire terjed ki a károkozó bizonyítási kötelezettsége?

A károkozónak kell bizonyítani, hogy magatartása nem volt jogellenes, vagy magatartása jogellenes ugyan, de nem felróható.

Sorolja fel a speciális felelősségi alakzatokat!

Speciális felelősségi alakzatok a következők: felelősség fokozott veszéllyel járó tevékenységért, felelősség más személy által okozott kárért, felelősség vétőképtelen személy károkozásáért, felelősség vétőképtelen személy károkozásáért, felelősség közhatalom által okozott kárért, termékfelelősség, felelősség az épületkárokért, felelősség az állatok károkozásáért.

Ismertesse az értékpapír definícióját!

Az értékpapír okirat, vagyis írással, emberi nyelven rögzít tartalmat, az okirat valamely polgári jogi jogviszony kötelezettje egyoldalú nyilatkozatként állítja ki, az okirat tartalmazza annak a jognak a leírását, aminek a gyakorlását az értékpapír kibocsátója lehetővé teszi, illetve annak a szolgáltatásnak a meghatározását, aminek a teljesítésére az értékpapír kötelezettje kötelezettséget vállal, a kötelezett azt vállalja, hogy az okirat jogosultjának fog teljesíteni.

Milyen értékpapírokat különböztet meg Ptk.?

- Az okirati formában előállított és adematerializált értékpapírokat különbözteti meg.

Mi jellemzi az utaló magatartást?

- A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.

Határozza meg a kártérítés fogalmát!

Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentese a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.

Hetedik Könyv – Öröklési jog

1. Fejezet: Az öröklési jog általános szabályai

Az új Ptk. csak indokolt esetekben változtatott a korábbi szabályozáson, különösen olyan esetekben, amelyekben a gyakorlat igényelte a módosítást.

Annak, hogy öröklésről beszélhessünk vannak bizonyos előfeltételei. Ilyen alapvető, szükségszerű feltétel az örökhagyó halála. Az ember halálával hagyatéka mint egész száll az örökösre (egyetemleges jogutódlás), beleértve az összes ingatlan és ingó vagyont, de a különféle terheket (pl. hitel, kölcsön) is. Az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg. Az örökös a hagyatékot, illetőleg annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát (örökség) - elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül – megszerzi (ipso iure öröklés).

Örökölni törvény vagy végintézkedés alapján lehet. Amennyiben az örökhagyó után végintézkedés maradt, az öröklés rendjét ez határozza meg. Végintézkedés hiányában az öröklés rendjére a törvény az irányadó. Más örökös hiányában az állam a törvényes örökös.

Kiesik az öröklésből: a) aki nem éli túl az örökhagyót; b) aki az öröklésre érdemtelen; c) akit az örökhagyó az öröklésből kizárt vagy kitagadott; d) aki lemondott az öröklésről; f) aki az örökséget visszautasította. A kieső személyt úgy kell tekinteni, mintha nem is létezne.

2. Fejezet: Végintézkedésen alapuló öröklés

A törvény minden végintézkedési formára kiterjesztve fogalmazza meg a végintézkedési szabadság elvét, azaz: az örökhagyó halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel szabadon rendelkezhet. Végrendelkezni lehet közvégrendelettel vagy írásbeli magánvégrendelettel; szóbeli végrendekezésnek csak a törvény által külön meghatározott esetekben van helye. Végrendelkezni csak személyesen lehet.

A korábbi szabályozással ellentétben közvégrendeletet kizárólag közjegyző előtt lehet tenni. Kivette a jogalkotó a bíróság előtti tételét, mivel a gyakorlat nem alkalmazta. Írásbeli magánvégrendeletet olyan nyelven lehet tenni, amelyet a végrendelező ért, és olvasni tud (sajátkezűleg írt végrendelet esetén). Az írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes: 1) ha készítésének idejét tartalmazza, 2) ha a végrendelező az elejétől a

végéig írja és aláírja – sajátkezűleg írt végrendelet esetén -, 3) két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, akkor két tanú előtt az aláírást magáénak ismeri el – a más által írt végrendelet esetén -, 4) két tanú aláírja, 5) a végrendelező aláírja és azt a közjegyzőnél személyesen elhelyezi, 6) folyamatos sorszámozás szerepeljen. Szóbeli végrendeletet az tehet, aki életét fenyegető olyan rendkívüli helyzetben van, amely miatt nem tud írásbeli végrendeletet tenni. Akkor érvényes, ha két tanú együttes jelenlétében szóban elmondja a végrendelező, valamint kijelenti, hogy ez az ő végrendelete. Az új Ptk. visszatér a Ptk. előtti joghoz azzal, hogy a házastársak közös írásbeli végrendeletének érvényességét elismeri.

Ami a végrendelet tartalmát illeti, az örökhagyó egy vagy több örököszt nevezhet. Örökös az, akinek az örökhagyó hagyatékát vagy annak meghatározott hányadát juttatja. Ha az örökhagyó akár az egész hagyatékra, akár annak egy részére vagy valamely hagyatéki tárgyra több örököszt nevezett, és részesedésük mértékét nem határozta meg, a részesítettek egyenlő arányban örökölnék. Az örökhagyó arra az estre, ha az örökös kiesik az öröklésből, mást személyt nevezhet örökösnek. Ha a végrendelet az egész hagyatékot nem meríti ki, akkor a fennmaradó részre a törvényes öröklés szabályait kell alkalmazni. Az örökhagyó arra az esetre, ha az örökös az öröklésből kiesik, más személyt nevezhet örökössé (helyettes örökös). Az örökhagyó a törvényes öröklésből kizárhatja az arra egyébként jogosult örököszt.

A végrendelet tartalmazhat hagyományrendelést is. Hagyomány a hagyatékban meglévő valamely vagyontárgynak meghatározott személy részére juttatása, ha az ilyen részesedés nem öröklés.

A fentiekén túl a végrendelet tartalmazhat meghagyást is. Meghagyásról akkor beszélünk, ha az örökhagyó a hagyatékban részesülő személyt harmadik személy javára teljesítendő kötelezettséggel terheli, a követelésre a végrendeletben megjelölt személy jogosulttá válik.

Az új Ptk. a bírói gyakorlatra támaszkodva mondja ki, hogy a végrendelet érvénytelenségének vagy hatálytalanságának megállapításához az érdekelt személy megtámadó nyilatkozatára van szükség, arra hivatalból nem kerülhet sor. Ezen megtámadási jog csak az elévülési időn belül gyakorolható, azaz 5 éven belül. Érvénytelen a végrendeleti rendelkezés: ha az nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközik, ha az érthetetlen, lehetetlen és ellentmondó feltételnek minősül.

3. Fejezet: Törvényes öröklés

A törvényes öröklés akkor lép életbe, ha az örökhagyónak nincs érvényes végrendelete, amelyből megállapítható lenne a végakarata. Az új törvény két ponton lényegesen változtatja a korábbi szabályokat: a leszármazók mellett állagörökös a házastárs és leszármazók hiányában a házastárs mellett belépnek az örökhagyó szülei is. A törvényes öröklés rendje a következő: 1) elsőként az örökhagyó gyermekei örökölnek egyenlő részben, 2) a kiesett gyermek helyén annak gyermekei, 3) az örökhagyó házastársát a leszármazó mellett megilleti a holtig tartó haszonélvezeti jog a lakáson, berendezési, felszerelési tárgyakon és egy gyermekrész a hagyatékából, 4) ha nincs gyermek és özvegy, akkor az örökhagyó szülei örökölnek egyenlő részben, 5) ha ezek nem örökölnek, akkor az örökhagyó nagyszülei, 6) ha ezek sincsenek, akkor a dédszülők és 7) végül ha ezek sincsenek, akkor a távolabbi felmenők.

4. Fejezet: Ági öröklés, kötelesrész, öröklési szerződés szabályai

a) Ági öröklés

Az ági öröklés egyfajta korrekciót biztosít: visszajuttatja a vagyont azokra, a felmenő- illetve oldalági rokonokra, akiknek ágáról a vagyon öröklés vagy ingyenes juttatás útján került a hagyatékba. Az ági öröklés méltányos irányban javítja ki a törvényes öröklés általános rendjéből adódó igazságtalanságokat¹⁹⁶. Ha nem az örökhagyó gyermeke a törvényes örökös, az örökhagyó valamelyik szülőjéről öröklés vagy ajándékozás útján kapott vagyontárgy ági öröklés tárgya lesz.

b) Kötelesrész

A kötelesrész biztosításával a modern törvények a hagyaték egy bizonyos hányadát (többnyire inkább annak pénzbeli értékét) az örökhagyó legközelebbi rokonainak, illetve házastársának kívánják juttatni, az örökhagyó - végintézkedésben (esetleg élők közötti ingyenes ügyletben) kifejezett - akaratával szemben. A törvény az örökhagyó szűkebb családja: leszármazói, házastársa és szülői számára nyitja meg a köteles rész iránti igényt¹⁹⁷.

c) Öröklési szerződés

¹⁹⁶ Vékás: Öröklési jog

¹⁹⁷ Vékás: Öröklés Jog

Öröklési szerződéssel az örökhagyó arra kötelezi magát, hogy a vele szerződő felet tartás, életjáradék, illetve gondozás – fejében örökösévé teszi. (A korábbi szabályozás a gondozási kötelezettséget nem tartalmazta.) Az örökhagyó az öröklési szerződésben bármilyen végrendeleti rendelkezést tehet, az tehát végrendeletnek fog minősülni. Az örökhagyóval szerződő másik félnek az öröklési szerződésbe foglalt ilyen rendelkezése érvénytelen. Semmis az örökhagyónak élők között vagy halál esetére az öröklési szerződéssel lekötött vagyontárgyat elidegenítő vagy megterhelő rendelkezés.

5. Fejezet: Az öröklés joghatásai

Az új szabályozás e tekintetben nem változtatta érdemben a korábbi rendelkezéseket. Ahogyan már feljebb is tisztáztuk, az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg. Az örökség megszerzéséhez az örökösnek semmiféle jogcselekményére nincs szüksége: az örökös az öröklés megnyíltával a hagyatékot, illetőleg annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát (örökség) - elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül - megszerzi. Az örökös az öröklés megnyílása után az örökséget visszautasíthatja. Az örökös jogi helyzete - természetesen - független attól, hogy végintézkedés vagy törvény alapján vált örökössé. Tehát az örökös az örökhagyó egyetemes jogutódja: az örökléssel az örökhagyó hagyatéka, mint egész száll át az örökösre. Az örökség az örökhagyó jogait és kötelezettségeit egyaránt magába foglalja. Több örökös egymás közötti viszonya szempontjától döntő jelentősége van a hagyaték megosztásának, az ún. hagyatéki osztálynak. A hagyatéki osztály előtt az örökösstársak jogközösségben vannak, a hagyatéki vagyon közösen illeti meg őket. Ez az örökösstársi közösség a hagyatéki osztállyal, vagyis a felosztással szűnik meg.

Az örökös örökösi jogállásának egyik fontos következménye, hogy az örökös felel az örökhagyó tartozásaiért. A törvény maga határozza meg, hogy milyen költségek, illetve követelések terhelik a hagyatékot, hogy mi minősül hagyatéki tartozásnak (ez a felsorolás: sorrend, vagyis a teljesítés rangsora)¹⁹⁸: 1) az örökhagyó illő eltemetésének költségei, 2) a hagyatéki eljárás költségei, 3) az örökhagyó tartozásai, 4) a kötelesrészben alapuló kötelezettségek, 5) hagyományon és meghagyáson alapuló kötelezettségek. Az örökös felelőssége a hagyatéki tartozásokért a következő szerint alakul: elsősorban a hagyaték tárgyaival és hasznaival, másodsorban a hagyaték értékig tartozik helytállni.

Ellenőrző kérdések:

¹⁹⁸ Vékás: Öröklés jog

Milyen változás érintette a közvégrendelet szabályozását?

A korábbi szabályozással ellentétben közvégrendeletet kizárólag közjegyző előtt lehet tenni. Kivette a jogalkotó a bíróság előtti tételét, mivel a gyakorlat nem alkalmazta.

Milyen módon kerülhet sor az öröklésre?

Örökölni törvény vagy végintézkedés alapján lehet. Amennyiben az örökhagyó után végintézkedés maradt, az öröklés rendjét ez határozza meg. Végintézkedés hiányában az öröklés rendjére a törvény az irányadó. Más örökös hiányában az állam a törvényes örökös.

Ismertesse a törvénye öröklés rendjét!

A törvényes öröklés rendje a következő: 1) elsőként az örökhagyó gyermekei örökölnék egyenlő részben, 2) a kiesett gyermek helyén annak gyermekei, 3) az örökhagyó házastársát a leszármazó mellett megilleti a holtig tartó haszonélvezeti jog a lakáson, berendezési, felszerelési tárgyakon és egy gyermekrész a hagyatékából, 4) ha nincs gyermek és özvegy, akkor az örökhagyó szülei örökölnék egyenlő részben, 5) ha ezek nem örökölnék, akkor az örökhagyó nagyszülei, 6) ha ezek sincsenek, akkor a dédszüllők és 7) végül ha ezek sincsenek, akkor a távolabbi felmenők.

Mit tud az ági öröklésről?

Az ági öröklés egyfajta korrekciót biztosít: visszajuttatja a vagyont azokra, a felmenő- illetve oldalági rokonokra, akiknek ágáról a vagyon öröklés vagy ingyenes juttatás útján került a hagyatékba. Az ági öröklés méltányos irányban javítja ki a törvényes öröklés általános rendjéből adódó igazságtalanságokat¹⁹⁹. Ha nem az örökhagyó gyermeke a törvényes örökös, az örökhagyó valamelyik szülőjéről öröklés vagy ajándékozás útján kapott vagyontárgy ági öröklés tárgya lesz

Mi a kötelesrész?

A kötelesrész biztosításával a modern törvények a hagyaték egy bizonyos hányadát (többnyire inkább annak pénzbeli értékét) az örökhagyó legközelebbi rokonainak, illetve házastársának kívánják juttatni, az örökhagyó - végintézkedésben (esetleg élők közötti ingyenes ügyletben) kifejezett - akaratával szemben. A törvény az örökhagyó szűkebb családjá: leszármazói, házastársa és szülői számára nyitja meg a köteles rész iránti igényt.

Mi az öröklés legfontosabb joghatása?

¹⁹⁹ Vékás: Öröklési jog

Az új szabályozás e tekintetben nem változtatta érdemben a korábbi rendelkezéseket. Ahogyan már feljebb is tisztáztuk, az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg. Az örökség megszerzéséhez az örökösnek semmiféle jogcselekményére nincs szüksége: az örökös az öröklés megnyitásával a hagyatékot, illetőleg annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát (örökség) - elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül - megszerzi.

Ellenőrző kérdések I-II rész.:

1. Ismertesse a jogképeség halál tényére tekintettel történő megszüntetésének jogkövetkezményeit!

- 1. A halál pillanatában megszűnik az ember jogalanyisága, vagyis a továbbiakban polgári jogi jogviszonyok alanya nem lehet.*
- 2. Az elhunyt ember vagyona a halál pillanatától hagyatéknak minősül és a hagyatéka mint egész átszáll az örököseire.*
- 3. Az elhunyt személy halálával személyiségi jogai is megszűnnek, ezt követően csak örökösei léphetnek fel bizonyos esetben a kegyeleti jog megsértése alapján.*
- 4. A jogképeség megszűnésével egyidejűleg a perképeség is megszűnik, így elhalt személyt alperesként nem lehet perbe vonni.*

2. Határozza meg a jogképeség létrejöttének időpontját!

Az ember jogképesége élve születésének feltételével a fogamzásának időpontjától kezdődően áll fenn. A jogképeség kezdete tehát a fogamzás időpontjához kötődik azzal a feltétellel, hogy élve születik meg az ember. Ebből természetesen az is következik, hogy a méhmagzat feltételesen jogképes.

3. Mik a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság feltételei?

A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság feltételeinek köre kettős, egyrészt nagymértékben kell, hogy csökkenjen a nagykorú személy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége. A belátási képesség csökkenése lehet akár tartós, akár időszakonként visszatérő. Másrészt ehhez társul egy eljárásjogi feltétel is, hogy a nagykorú személyt a bíróság jogerős ítélettel cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezze. Ugyanakkor a cselekvőképesség részlegesen sem korlátozható, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő más módon biztosítható.

4. A cselekvőképesség teljes korlátozása milyen következményekkel jár?

A cselekvőképesség teljes korlátozása alatt álló személy jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el. A cselekvőképesség teljes korlátozása alatt álló nagykorú személy ugyanakkor önálló, érvényes jognyilatkozatot tehet az alábbi feltételek együttes fennállta esetén: a mindennapi életben tömegesen előforduló, az érintett személy által kötött és teljesített, csekély jelentőségű, különösebb megfontolást nem igényelő szerződést megkötheti.

5. Az új Ptk. a személyiségi jogok sérelmének mely nevesített eseteit rögzíti?

A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen:

- az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
- a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;
- a személy hátrányos megkülönböztetése;
- a becsület és a jóhírnév megsértése;
- a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
- a névviseléshez való jog megsértése;
- a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

Ellenőrző kérdések III rész.:

6. Mi az egyesület közgyűlésének a feladata?

Az egyesülés legfőbb szerve a közgyűlés (küldöttgyűlés), mely meghatározza a legfontosabb hatásköröket. A tagok jogosultak részt venni a közgyűlésen, szavazati jogukat gyakorolni, a közgyűlés rendjének megfelelően felszólalni, kérdéseiket feltenni, javaslatokat és észrevételeket tenni. A közgyűlés évente legalább egyszer ülészik. Az új törvény kimondja a közgyűlés magánjellegét, előírja, hogy azon kik és milyen jogokkal vehetnek részt. Továbbá a közgyűlés eljárási rendelkezései is újak, részleteit a tagoknak az alapszabályban kell meghatározniuk.

7. Értelmezze a diszpozitív szabályozást az Új Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó szabályai tekintetében!

A Ptk. egyik alapvető újítása, hogy a korábbi kógens szabályozási módszer helyett alapvetően eltérést engedő, azaz diszpozitív szabályozást alkalmaz, amely legszembetűnőbben az alapvető szinten megfogalmazott létesítés szabadságában nyilvánul meg. Eszerint a polgári jogi jogalanyok a jogi személy létrehozásáról szabadon rendelkezhetnek és a jogi személy szervezetét és működési szabályait is maguk állapíthatják meg. A törvény továbbá kimondja, hogy a jogi személy alapítói (illetve tagjai) a létesítő okiratban eltérhetnek a Ptk. jogi személyekre vonatkozó szabályaitól. A

jogi normától való eltérés lehetősége azonban nem korlátlan, így arra nem kerülhet sor, ha azt a Ptk. megtiltja; ha az a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti; vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza. Ezen generálklauzulákat tartalmazó kivételeket a bírói jogalkalmazásnak kell majd tartalommal megtöltenie.

8. Ismertesse a jogi személyek nyilvántartásának elveit!

Ehelyütt kell említést tenni arról, hogy a törvény rögzíti a jogi személyek nyilvántartásának legfontosabb alapelveit is, amelyek: az okirati elv, a közhitelesség és a nyilvánosság. Az okirati elv alapján nyilvántartásba jogot, tényt, adatot bejegyezni csak jogszabályban meghatározott okirat vagy bírósági, illetve más hatósági határozat alapján lehet. Valamennyi jogi személy nyilvántartása nyilvános, abba bárki betekinthez, az adatokról feljegyzést készíthet és másolatot kérhet. A közhitelesség pedig abban nyilvánul meg, hogy vélelmezni kell a nyilvántartott adatok fennállását és valóságát és senki sem hivatkozhat arra, hogy a nyilvántartott adatokról nem tudott.

9. Ismertesse a felügyelőbizottsággal kapcsolatos szabályokat!

A jogi személy ügyvezetésének ellenőrzését a tagok (alapítók) elláthatják közvetlenül, saját maguk, azonban lehetőség van arra is, hogy tagok (alapítók) önkéntes jelleggel e célból egy külön szervet – a társasági jogból ismert – felügyelőbizottságot hozzanak létre. Az ellenőrzés célja a jogi személy érdekeinek megóvása. A felügyelőbizottság 3 nagykorú, cselekvőképes tagból álló testület, azonban annak létszámát a létesítő okirat alacsonyabban vagy magasabban is meghatározhatja a diszpozitív szabályozásból adódóan. A tagság keletkezésére, megszűnésére, valamint a velük szembeni kizáró okokra illetve felelősségükre a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, azzal a többlettel, hogy hatékony ellenőrző funkciójuk biztosítása érdekében a törvény kimondja az ügyvezetéstől függetlennek kell lenniük és tevékenységük során nem utasíthatók.

10. Ismertesse a jogi személy megszűnésének legfőbb szabályait!

A valamennyi jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános okait a törvény katalógusszerűen felsorolja azzal, hogy azok részletes szabályait az egyes jogi személy alaptípusainál található rendelkezések tartalmazzák. A megszűnési okok: határozott idő eltelte; meghatározott feltétel bekövetkezése; tagok (alapítók) úgy határoznak; arra jogosult szerv²⁰⁰ megszünteti. A megszűnési ok bekövetkezése a jogi személy megszűnéséhez önmagában nem elegendő ahhoz ugyanis a jogi személy vagyoni viszonyainak lezárására irányuló eljárást (végelszámolás, felszámolás) kell lefolytatni és

²⁰⁰ pl. törvényességi felügyeleti eljárás eredményeként a bíróság

azt követően a jogi személy a nyilvántartásból való bírósági törléssel szűnik meg. A megszűnt jogi személy hitelezőinek kielégítése után megmaradó vagyon a jogi személy tagjait (alapítóit) illeti meg olyan arányban, amilyen arányban a jogi személy részére vagyoni hozzájárulást teljesítettek, míg a megszűnt jogi személy tartozásaiért való helytállási kötelezettség a tagot (alapítót) a felosztott vagyonból való részesedése mértékéig terheli.

11. Mi a kkt. legfőbb szerve?

A kkt. legfőbb szerve a tagok gyűlése, amelynek hatáskörét, működési szabályait a társasági szerződésben a tagok határozzák meg. A törvény eltérést engedő szabálya szerint a határozathozatal során minden tagnak azonos mértékű szavazata van, azonban semmis a társasági szerződés azon rendelkezése, amely a tagot szavazati jogától megfosztja. A tagok gyűlése határozatait - a jelenlévők számától és az általuk képviselt szavazatok számától függetlenül - a leadható összes szavazatszámhoz viszonyított szótöbbséggel hozza meg, amelytől eltérni érvényesen nem lehet.

12. Mi az üzletrész?

A kft. nyilvántartásba-vételét követően a tagok tagsági jogait és az őket terhelő kötelezettségeket az üzletrész testesíti meg. Az egyes üzletrészek mértéke általában a tagok törzsbetétjeinek arányához igazodik, de a társasági szerződés ettől eltérhet, valamint az azonos mértékű üzletrészek azonos tagsági jogokat testesítenek meg. Minden tagnak egy üzletrésze van, egy üzletrésznek azonban több jogosultja is lehet. Az üzletrész forgalomképes, tehát írásbeli szerződéssel átruházható. Egyébiránt a kft. esetén ez az egyetlen módja a tag részéről a tagsági jogviszonya megszüntetésének. A tagok egymás közötti pénzzolgáltatás ellenében történő átruházás esetén, egymásnak a társasági szerződésben az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jogot biztosíthatnak, míg a kívülálló személy részére pénzzolgáltatás ellenében történő átruházás esetén a törvény szerint a többi tagot, a társaságot valamint a társaság által kijelölt személyt elővásárlási jog illeti meg.

13. Mit tud a részvénytársaság jegyzett tőkéjéről?

Az rt. alaptőkéje az összes részvény névértéknek összegéből adódik össze. A törvény a korábbi szabályozással egyezően megtartotta zrt. esetén a jegyzett tőke 5 M Ft-os, míg nyrt. esetén 20 M Ft-os minimumát. A törvény azonban - új elemeként - meghatározza a jegyzett tőkén belül a készpénz-apport arányát, amely szerint a pénzbeli hozzájárulás összege nem lehet kevesebb az alaptőke 30 százalékánál. A jegyzett tőke - a többi gazdasági társasághoz hasonlóan - az rt. vagyonának része, de a kapott részvények a részvényesek tulajdonát képezik, így azokkal szabadon rendelkeznek.

14. Mik a szövetkezet alapításának feltételei?

A szövetkezet alapítás alapszabállyal történhet. Az alapszabály elfogadásához legalább 7 alapító tag egybehangzó akaratnyilatkozata illetve aláírása szükséges.

15. Mit kell tartalmaznia az alapító okiratnak az alapítvány esetében?

Tartalmaznia kell a határozott vagy határozatlan időre szóló létesítését, vagyonekezelés és felhasználás szabályait, kuratóriumi tagság keletkezésére és megszűnésére vonatkozó szabályokat, díjazását.

Ellenőrző kérdések IV. rész:

16. Fejtse ki a házastársak egyenjogúságának elvét!

A korábbi szabályozással azonosan a törvény kimondja a házastársak egyenjogúságának alapelvét,²⁰¹ amely egyrészt az őket megillető jogok és őket terhelő kötelezettségek egyenlőségét, másrészt pedig a család ügyiben való közös döntés jogát foglalja magában. Lényege szerint tehát egyik házastársnak sincs hatalma a másik – személyes és vagyona – felett és nem élvezhet előjogokat a szülői felügyeleti jogok területén sem a másikkal szemben

17. Ismertesse a házasságkötési folyamat szakaszait!

A házasságkötési folyamatnak két szakasza van: a házasságkötést megelőző eljárás és maga a házasságkötés. Az előbbi legfontosabb lépései: a házassulók anyakönyvezető előtti kijelentése arról, hogy tudomásuk szerint házasságuknak jogi akadályja nincs és ezzel összefüggésben az annak igazolására szolgáló okiratokat bemutatása és szükséges további – házassági névre és a születendő gyermek családi nevére vonatkozó – nyilatkozatok megtétele. A házasságkötési eljárásnak három lényeges elemét emeli ki a törvény: a két tanú jelenlétét, a nyilvánosságot, valamint annak helyszínét, amely utóbbi kettőtől azonban a jegyző engedélye alapján el lehet térni. A törvény a házasságkötés leglényegesebb, garanciális eljárási szabályait rögzíti csupán míg a részletes eljárási szabályokat külön törvény tartalmazza.

18. Mi a házastársi tartás lényege?

A Ptk. külön címben tárgyalja a házastársak támogatási kötelezettségéből levezethető házastársi tartásra vonatkozó rendelkezéseket. Ha a házastársak életközössége egy

²⁰¹ az alapelv párhuzamba állítható az Alaptörvény XV. cikkének (3) bekezdésében kimondott férfiák és nők egyenjogúságának elvével

évnél rövidebb ideig állt fenn és a kapcsolatból gyermek nem született, úgy a volt házastársat – a törvényi feltételek fennállása esetén is – csak az életközösség időtartamával egyező időre illeti meg a tartás.

19. Ismertesse a házassági vagyoni szerződésre vonatkozó legfontosabb előírásokat!

A házassági vagyoni szerződés népszerűbbé tétele valamint jelentőségének hangsúlyozása érdekében a törvény arra vonatkozóan a korábbinál jóval részletesebb szabályozást ad. A szerződésben a házasulók illetve a házastársak a házasság vagyoni hatásait a törvénytől eltérően szabályozhatják és megválaszthatják azt a vagyoni rendszert, amely az életközösségük időtartama alatt a vagyoni viszonyaikra irányadó lesz. A felek szerződésükben a házastársi vagyoni közösség helyett a törvényben szabályozott más vagyoni rendszert köthetnek ki, vagyonuk meghatározott részei tekintetében különböző vagyoni rendszereket alkalmazhatnak, sőt egészben vagy részben el is térhetnek a választott vagyoni rendszer szabályaitól, ha az eltérést a törvény nem tiltja. A szerződés akkor érvényes, ha azt közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalták, míg harmadik személyekkel szemben akkor hatályos, ha azt a házassági vagyoni szerződések országos nyilvántartásába bevezették, vagy annak hiányában, ha a házastársak bizonyítják, hogy annak fennállásáról és tartalmáról a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett.

20. Mely könyvekben tárgyalja a Ptk. az élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályokat?

A Ptk. az élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályozást két könyvben taglalja, egyrészt a Kötelmi jogról szóló Hatodik könyvben másrészt pedig a családjogi szabályozást tartalmazó Negyedik könyvben.

21. Mutassa be az élettársak vagyoni viszonyainak legfőbb sajátosságait!

az élettársak együttélésük alatt önálló vagyonszerzők, azonban az életközösség megszűnése esetén bármelyik élettárs követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett vagyonszaporulat megosztását. A vagyonszaporulathoz azonban nem számítható hozzá az a vagyon, ami a házastársak esetén különvagyonnak minősülne. Az élettársat a vagyonszaporulathoz főszabály szerint a szerzésben való közreműködés arányában illeti meg részesedés, ha pedig annak aránya nem állapítható meg, akkor egyenlő mértékben

22. Ismertesse az örökbefogadás célját!

Az örökbefogadás legfontosabb célja, hogy a kiskorúnak családban nevelkedését biztosítsa olyan esetekben, amikor vér szerinti szülei erre nem képesek.

23. Miért kerülhet sor a gyám kirendelésére?

A gyám kirendelésére a kiskorú gyermek személyes és vagyoni érdekeinek védelmében kerül sor.

24. Sorolja fel a gyám fajtáit!

Kétféle gyám létezik: a nevezett gyám és a rendelt gyám. A nevezett gyám az, akit a szülői felügyeletet gyakorló szülő közokiratban vagy végintézkedésben gyámul nevezett. Rendelt gyám az, akit nevezett gyám hiányában a gyámhatóság rendel elsősorban a gyámság ellátásra alkalmas közeli hozzátartozó személyében.

25. Ismertesse a kiskorú gyermek tartásának legfőbb szabályait!

A kiskorú gyermek tartását az új Ptk. külön fejezetben, speciális és az általánoshoz képest több kérdésben részletesebb szabállyal rendezi. A törvény vélelmet állít fel a kiskorú gyermeknek a tartásra való rászorultsága mellett. Ez a vélelem azonban megdönthető azzal, hogy a gyermek képes saját eltartásáról egészben vagy részben gondoskodni, mivel munkaképes. A törvény kimondja: a rászorultság vélelme a gyermek nagykorúságának elérése után is – legfeljebb azonban a gyermek 20. életévének betöltéséig – érvényesül, ha középfokú iskolai tanulmányokat folytat. A rászorultság vélelme mellett speciális szabály: hogy kiskorúval szemben az érdemtelenység nem érvényesül, mert a tartásra érdemtelen csak nagykorú lehet. A gyermek természetbeni tartásának mértéke és módja nem igényli a részletesebb szabályozást. A gyermektartásdíj mértéke és megfizetésének a módja tekintetében a szülők megegyezése irányadó és csak ennek hiányában dönt ezekben a kérdésekben a bíróság.

Ellenőrző kérdések V. rész

A zálogjogi szabályozás hol található az új Ptk. Dologi jog könyvében?

A zálogjogi szabályozás a korlátolt dologi jogok részben, a használati jogok előtt, külön címben helyezkedik el.

Ismertesse a birtokos fogalmát!

Birtokos az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja.

Mikor illeti meg birtokost a birtokvédelem?

A birtokost birtokvédelem illeti meg, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják, vagy birtoklásában jogalap nélkül háborítják.

Kitől követelheti vissza a jogszerű birtokos a dolgot?

A jogszerű birtokos a dolgot nemcsak azon személyektől követelheti vissza, akik jogellenesen jutottak a birtokhoz, hanem bárkitől, akinek nincs jogalapja a birtoklásra vele szemben.

Határozza meg a növedék fogalmát!

Az alkotórészzé váló dolog tulajdonjogának eredeti szerzőmóddal való megszerzését jelenti, az új Ptk. a növedéket is a tulajdonszerzés egyik módjaként említi. A föld tulajdonosa megszerzi azon dolgoknak a tulajdonjogát, amelyek utóbb váltak a föld alkotórészévé, kivéve ha az valamely jogviszony alapján mást illet meg.

Mikor következhet be a találással való tulajdonszerzés?

Akkor következhet be a tulajdonszerzés, ha a találó a tulajdonos jelentkezését semmilyen módon nem próbálta akadályozni, hanem ő még inkább segítette az elvesztett dolog megtalálását.

Mikor beszélünk hozzáépítésről?

Ha valaki saját anyagát felhasználva jóhiszeműen hozzáépít a más tulajdonában lévő épülethez, s ezzel az ingatlan értékét jelentősen megnöveli, akkor az építő és az épület tulajdonosa eltérő megállapodásának hiányában közös tulajdon keletkezik, vagyis hozzáépítésről beszélünk.

Melyik speciális zálogjogi forma kerül ki az új Ptk-ból?

A legjelentősebb változás, hogy a speciális zálogjogi formák, mint amilyen az önálló zálogjog, vagy a vagyontterhelő zálogjog, kikerülnek a Ptk-ból.

Mi szükséges a zálogjog megalapításához?

A zálogjog megalapításához szükséges a kézzzálogjog esetén a zálogtárgy birtokának az átruházása és a zálogszerződés, jelzálogjog esetén pedig a zálogjog bejegyzése.

Fejtse ki a telki szolgáalom fogalmát!

Olyan dologi jog, melynek alapján valamely ingatlan mindenkori birtokosa más ingatlanát használhatja egy meghatározott terjedelemben, vagy követelheti, hogy a szolgálommal terhelt ingatlan birtokosa valamely magatartástól tartózkodjék. Leggyakrabban átjárás, vízelvezetés, vízellátás, pince létesítése, vezetékoszlopok elhelyezése, épület megtámasztása kapcsán beszélhetünk telki szolgálomról.

Határozza meg a közérdekű használat fogalmát!

Szolgalmat, vagy más használati jogot lehet alapítani az ingatlanra közérdekből, a jogszabályban feljogosított személyek javára. A tulajdonos ingatlanát, vagy földjét igénybe vehetik azok a közérdek szolgálatában álló szervek, ha azt a közérdek szükségessé teszi.

Mik alkotják az ingatlan-nyilvántartás tartalmát?

Az ingatlan-nyilvántartás tartalmát alkotják az ingatlanokra vonatkozó jogok, jogi szempontból jelentős tények, az ingatlanoknak és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett személyeknek a jogszabályban meghatározott adatai.

Ellenőrző kérdések VI-VII. rész

Mit jelent a kötelmi jog diszpozitív szabályozása?

A felek egyező akarattal eltérhetnek a törvény szabályaitól ott, ahol ezt a törvény nem tiltja.

Mi jellemzi az általános jogügyletet?

Olyan kétoldalú jogügylet, amikor egy jogosult és egy kötelezett szerepel a szerződésben, kötelemben.

Milyen szakaszai lehetnek egy szerződésnek?

A szerződési viszony folyamat, szakaszai vannak: a szerződés létrejötte, érvénytelenség, a szerződés teljesítése, a szerződésszegés, valamint a megszűnés.

Melyek az érvénytelenség két fő formáját?

Két fő formája ismert: a semmisség és a megtámadhatóság.

Melyek az általános szerződésszegés jogkövetkezményei?

Az általános szerződésszegési jogkövetkezmények: a teljesítés követelése, visszatartási jog gyakorlása, elállás és kártérítés. A törvény rendelkezik az előzetes szerződésszegésről, és új rendelkezésként vezeti be a közbenső szerződésszegést.

Milyen használati ügyleteket különböztethetünk meg?

-Használati ügyletek: a bérleti szerződés, a lakásbérleti szerződés a haszonbérleti szerződés a haszonkölcsön-szerződés valamint a letéti szerződés, forgalmazási szerződés és jogbérleti (franchise) szerződés.

Ismertesse a kezesség típusait!

A kezesség típusai: sortartó vagy készfizető kezesség.

Mi jellemzi a kontraktuális és deliktuális felelősség szabályait?

Kontraktuális felelősség: esetén eleve létezik egy - relatív szerkezetű - kapcsolat a felek között, eleve kapcsolatban vannak egymással, ismerik egymást és ebből a szerződésből, annak megszegéséből eredhet kár. Ez a fajta viszony a deliktuális felelősségnél nincs. Itt nem releváns, hogy ismerik-e egymást a felek, hanem az releváns, hogy a káresemény semmilyen szerződés tárgya nem volt, és nem is lehetett.

Deliktuális felelősség: szerződésen kívül okozott károkért való felelősség.

Ismertesse a kártérítési norma tényállási elemeit!

A kártérítési norma tényállási elemei közé tartozik: a jogellenes magatartás, kár, okozati összefüggés a kár és a magatartás között, felróhatóság.

Mi az okirati formában előállított értékpapír alapvető funkciója?

-Az értékpapír alapvető funkciója az, hogy biztosítsa a papírban foglalt jog biztonságos és egyszerű forgalomba hozatalát, mobilizálását.

Ismertesse a bemutatóra és névre szóló értékpapírok közötti különbséget!

A bemutatóra szóló értékpapír vagy nem tartalmazza a jogosult megnevezését, vagy tartalmazza ugyan, de a bemutatási záradék szerint bárkinek teljesíthet a kötelezett, akinek az értékpapír a birtokában van. A bemutatóra szóló értékpapírt birtokátruházás jogcímen lehet átruházni.

A névre szóló értékpapír tartalmazza a jogosult megnevezését és nem tartalmaz bemutatási záradékot.

Mi jellemzi a dematerializált értékpapírokat?

-A dematerializált értékpapírok tipikusan nagy számban előállított, azonos tartalmú jogosultságokat megtestesítő értékpapírok, kétszintű számlarendszerben tartják nyilván.

Sorolja fel az egyéb kötelelemkeletkező tényeket!

A jogalap nélküli gazdagodás, megbízás nélküli ügyvitel, utaló magatartás (biztatási kár) a díjkitűzés, valamint a kötelezettségvállalás közérdekű célra.

Mutassa be a jogalap nélküli gazdagosodás esetét!

Aki másnak a rovására jogalap nélkül jut vagyoni előnyhöz, köteles ezt az előnyt visszatéríteni. A törvény megszüntette az állam javára való marasztalás lehetőségét.

Ismertesse a megbízás nélküli ügyvitelt!

- Aki valamely ügyben más helyett jár el anélkül, hogy arra megbízás alapján jogosult volna, az ügyet úgy köteles ellátni, amint azt annak érdeke és feltehető akarata megkívánja, akinek javára beavatkozott.

Sorolja fel az egyéb kötelelemkeletkező tényeket!

A jogalap nélküli gazdagodás, megbízás nélküli ügyvitel, utaló magatartás (biztatási kár) a díjkitűzés, valamint a kötelezettségvállalás közérdekű célra.

Mutassa be a jogalap nélküli gazdagosodás esetét!

Aki másnak a rovására jogalap nélkül jut vagyoni előnyhöz, köteles ezt az előnyt visszatéríteni. A törvény megszüntette az állam javára való marasztalás lehetőségét.

Ismertesse a megbízás nélküli ügyvitelt!

- Aki valamely ügyben más helyett jár el anélkül, hogy arra megbízás alapján jogosult volna, az ügyet úgy köteles ellátni, amint azt annak érdeke és feltehető akarata megkívánja, akinek javára beavatkozott.

Határozza meg az örökös fogalmát!

Akinek az örökhagyó hagyatékát vagy annak meghatározott hányadát juttatja. Ha az örökhagyó akár az egész hagyatékra, akár annak egy részére vagy valamely hagyatéki tárgyra több örököst nevezett, és részesedésük mértékét nem határozta meg, a részesítettek egyenlő arányban örökölnek.

Mutassa be a végrendekezés lehetséges formáit!

Végrendekezni lehet közvégrendelettel vagy írásbeli magánvégrendelettel; szóbeli végrendekezésnek csak a törvény által külön meghatározott esetekben van helye.

Melyek az írásbeli magánvégrendelet érvényességi kellei?

Az írásbeli magánvégrendelet akkor érvényes: ha készítésének idejét tartalmazza, ha a végrendelező az elejétől a végéig írja és aláírja – sajátkezűleg írt végrendelet esetén - két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, akkor két tanú előtt az aláírást magáénak ismeri el – a más által írt végrendelet esetén -, két tanú aláírja, a végrendelező aláírja és azt a közjegyzőnél személyesen elhelyezi, folyamatos sorszámozás szerepeljen.

Ismertesse az ági öröklést!

Az ági öröklés visszajuttatja a vagyont azokra, a felmenő- illetve oldalági rokonokra, akiknek ágáról a vagyon öröklés vagy ingyenes juttatás útján került a hagyatékba.

Melyek az öröklés joghatásai?

Az örökös az örökhagyó egyetemes jogutódja: Több örökös egymás közötti viszonya szempontjától döntő jelentősége van a hagyaték megosztásának.

Az örökös örökösi jogállásának egyik fontos következménye, hogy az örökös felel az örökhagyó tartozásaiért.

Ismertesse az öröklésből történő kiesés szabályait!

Kiesik az öröklésből: a) aki nem éli túl az örökhagyót; b) aki az öröklésre érdemtelen; c) akit az örökhagyó az öröklésből kizárt vagy kitagadott; d) aki lemondott az öröklésről; f) aki az örökséget visszautasította. A kieső személyt úgy kell tekinteni, mintha nem is létezne.